

CORONAVIRUS

C O V I D - 1 9

د. جه عفر گوانی

کورونا

مفتی اقرأ الشافعی

www.iqra-ahlamontada.com

سہ رباڑیکی تۆلہ ستین

یان تاقیکردنه وهیه کی دژوار

كۆرۈنۈش

سەربازلىق تۆلەستىن

يان

تاقىكرىدەنەوھىيەكى دۇرۇر

كۆرۈنۈش

سەربازىكى تۆلەستىن يان تاقىكردنە ۋە يەكە دژوار

نوسىنى : د. جەغفەر گوانى

ماڧ لە چاپدانە ۋە ي پارىزراۋە بۇ نوسىنگە تەفسىر

چاپى يەكەم ۱۴۴۱ك - ۲۰۲۰ز

نوسىنگە تەفسىر

بۇ چاپ و بلاوكردنە ۋە

هەلۈر- شەقامى 30 مەترى تەنىشت منارەى چۆلى

+984 750 818 08 66

www.al-tafseer.com

tafseeroffice@yahoo.com

TafseerOffice

ئامادە كردنى پىرست - نوسىنگە تەفسىر

گوانى، جەغفەر گوانى

كۆرۈنۈش سەربازىكى تۆلەستىن يان تاقىكردنە ۋە يەكە دژوار، د. جەغفەر گوانى (نوسەر)،

۱۵۰ لاپەرە،

۲۱ * ۱۴ سم

بابەت، ئاينىي

ISBN: 978-9922-632-19-3

لە بەرئۆه بەرايە تى گشتى كىتپخانە گشتىەكان

هەرىمى كوردستان ژمارە سپاردنى (۲۴۳) ى سالى ۲۰۲۰ پىدراۋە.

"بىروبۇچونى لەم كىتپبە، مەرج نىه هەمان بىرو بۇچونى نوسىنگە تەفسىر بى"

دىزاین: عمر عثمان عمر

خەتى بەرگ: نەوزاد كۆيى

کۆرۈنۈش

سەربازىكى تۆلەستىن

يان

تاقىكر دنەوہىەكى دژوار

د. جە عفر گوانى

مامۇستا لە زانكۆى سەلاحەدىن

Jaafar.Ali@su.edu.krd

پېشەكى:

لەگەل نووسىنى ئەم نامىلكەيە، ڧايرۇسىكى كوشندە
يەخەي تەۋاۋى مەرۋڧايەتى گرتوۋە، لە رۇژھەلاتەۋە تا رۇژناۋا،
لە باكوورەۋە، تا باشوور، ھەموان بە دەستىيەۋە دەنالىتن،
ڧايرۇسىك لە چىن دروست بوۋە، تەنگى بە ھەموو شورنىكى
دونيە ھەلچىيە.

كەسانىك ئەم ڧايرۇسە ۋەكو سەربازىكى خۋايى بۇ تۆلەي
مىسولمانە (ئىگۈرەكانى) چىن دەناسىتن، كە بەھۋى بىدەنگى
خەلک لە شورنەكانى دىكەش بىلاۋدەبىتەۋە، بۇ ئەم مەبەستە
دەستەۋازەي جۇراۋجۇر دروستبوون، تا گەيشتە ناۋ وتارى
ھەينى و، دىمانەكانى تەلەفزىۋن و، سروودو گۇرانىشەۋە.

لېرەدا تىشكخىستە سەر رەھەندە جىاۋازەكانى ئەم تىگەيشتە
نەركىكى پىۋىستە، ئايا بۇچى خەلكانىك دەيانەۋىت ئەمە ۋەكو
تۆلە بناسىتن؟

ئايا لىكەۋتەكانى ئەم تىگەيشتە چىن؟

نەگەر تۆلەيە چۇن تۆلەيە؟

نەگىنا چۇن دەبىتە تۆلە؟

تۆلەۋ تاقىكرەنەۋە، چ جىاۋازىيەكىان ھەيە؟

لەم كىتەبەدا تەنبا قسە لەسەر ئەم نەخۇشىيە ناكىرت،

بەلكو باسەكە فراۋاتتر دەيىت، بۇ چۈۈنە ناۋ سەرجەم بابەتەكانى
ھاۋشيۋە.

لەۋ نوۋسینەدا باسنى لىكەدەنەۋە سىياسىي و ئابۋورىي و
پىلانگىرپىيەكان ناكىرت، يان جىھان چى بەسەر دىت و بەرەۋ
كوى دەپرات.

بەۋ ھىۋايەى بابەتەكە بەرچاۋرۋونىەك يىت و لە داھاتودا
لىكۈلىنەۋەى زىاترى لەسەر بىكىرت.

خۋاي گەۋرە لىمان قىۋل بىكات، كە ئەگەر تەۋفىقى ئەۋ
نەبۋايە، بايى عانەيە كىشمان پى نەدەنۋوسرا.

جەعفەر گۋانى

۲۰۲۰/۴/۸

ھەۋلىر

ئايا كۆپۈنا تۆلەى خوايه؟!

سالى (۲۰۲۰) بۆ ھەموو جىھان سالىكى پېر ناخۇشى بوو،
 فايرۆسىكى بكوژ لى ناوۋەپراستى مانكى دىسىمبەرى سالى
 (۲۰۱۹) لى شارى (ووهان)ى چىن دەرگەوت لى خىزانى
 فايرۆسى (كۆپۈنا) كە ناوۋە زانستىيەكەى كرايه (كۆفېد
 ۱۹) ۋ ھەزاران كەسى كوشت. ھەوالەكان بىلاويان كىردەوۋە نەم
 فايرۆسە لى رىنگەى گياندارانى وەك (شەمشەمە كۆپرەو مارو
 سەگ) ۋ جۆرە كىيىيەكانى دىكە دروست دەيىت، كاتىكىش بۆ
 مەرۇف گوازرايەوۋە بەخىزايى بىلاودەيىتەوۋە. چىنىيەكان گىرۋدەى
 نەرىتىكى خويان بوونە كە بەردەوام بەتايىبەتى لى رۆژىكى
 تايىبەتدا گۆشتى كىيىيەكان دەخۇن. رىكخراوۋەكانى پاراستنى
 گياندارە كىيىيەكان ھانى خەلكىيان دەدا توخنى نەو خواردنەنە
 نەكەون، ھەروەھا دەولەت گەمارپۇيەكى تووندى خستبەوۋە
 سەريان، لى نەوان كۆلىيان نەدەداو بەشىۋەى ياسايى ۋ ناياسايى
 ھەموو جۆرە ئازەيلىكىيان ھىناو گۆشتى سەگ ۋ پشيلەو
 شەمشەمە كۆپرەو ھەرچى بە بىرى مەرۇفدا نايەت، لى ەردىيان
 دەدان ۋ گىژيان دەكردن ۋ دەيانخواردن.

دواى بىلاويونەوۋەى پەتاكە بەجۆرىك شارەكەى پەكخست،
 دەولەت قەدەغەى ھاتوۋچۆى راگەياندىو كەس بۆى نەبوو لى

مالىيە بىيە دەرهۋە. لەگەل ئەو رىكارە بۆيە كەمجار ناۋى
(كەرنىنە) بە ماناى داپراندن و ھىشتەنەۋى خەلەك لە ۋلاتى
ئىمەش بىلابوۋىيەۋە. ئا لىرەۋە باس و خواسى چىن كەۋتە ناۋ
وتارى ئايىنى، بەتايىبەتى (چىن) لە روۋى ئايىنەۋە شىۋىيە،
ھەرۋەھا كىشەيە كىشى لەگەل تور كە ئىگۈرەكان ھەيە كە
بەشى زۆرىان مەسۇلمانن، رىكخراۋە نىۋەدەۋلەتتەيەكانى مافى
مروۋف بەتايىبەتى (ھىومان رايىتس ۋۇچ) باس لە چەۋساندەۋەۋە
سەركۈتكرىدىنى ئەۋگەلە دەكات لەلەيەن چىنەۋە. دىندارەكان
ھاتنە قەسە دەربارەى قايرۇسەكە، بەتايىبەتى ھەندىكىيان بە
شەرى خوايان ھەژمار دەكرىد، كە لە خوارەۋە چەند نەۋونەيەك
دېيىنەۋە:

قەشەيەكى ئەمىرىكى: ھۆكارەكەي بېدىنى و ئىلحادە

قەشە (رىك ۋايلز) گەۋرەي قەشەكانى كلىساي (Flowing
Streams Church) پىيوايە "قايرۇسى كۆرۈنۈش فرىشتەي
مەرگە لەلەيەن خواۋە بۆپاكرىدەنەۋى زەمىن لە گوناھ"، "ئەۋە
پەتايەكى راستەقىنەيە ھاتۇتە سەرزەۋى، زۆرى نەۋاۋە خوا
ئەم ھەسارەيە لە زۆرى گوناھەكان پاك بىكاتەۋە". ئىنجا
كەۋتە بەر لۆمەي خەلەكى ئەمىرىكا بەتايىبەتى باۋكى ئەۋ
مىندالانى تروشى رەگەزبازى بوۋنە، ھەرۋەھا ئەۋ "قىزەۋىيەي
لەسەر تەلەفىزىۋن و فىلمەكانمان ھەيە". بىلابوۋىيەۋە قايرۇسى

بە ھۆكۈم و بېرىلگەنكى خۇدا ھەژمار كىرد. ھەروھەلە باسى (چىن) ھە قەشە گوتى: "ئەو ھۆكۈمەتتىكى شىۋىسى مولخىد و بى دىنەو كىرىستىياكان دەچەوسىيىتەۋەو خەلگى ناچارى لەباربردن دەكات". ھەروھەلە دوۋىياتى كىردەۋە كە "پەتايەكان يەكىن لە دواھەمىن قۇناغەكانى ھۆكۈم و دەسەلات". ئىنجا كۆمەللىك ھۆشدارى دايا ئەمىرىكىيەكان و گوتى: "دېقەت بەدەنە ئەو ھەلگەپانەۋە رۇخانىيەى لەم ولاتە (ئەمىرىكا) ھەيە، رق لە خوا، رق لە ئىنجىل (كىتەبى پىرۋىز)، رق لە چاكە... بەراستى مايەى بىزھاتنەۋەيە كاتىك دەروانىيە خەلگى ئەم ولاتە كە ئىستەنەشتەرگەرى گۆرپىنى رەگەزى مىندالەكان ئەنجام دەدەن... ئاۋر بەدەنەۋە لە كىدارەكانى دەستىرىژى و قىزەۋىنى سىكىسى، ئەو قىزەۋىنىيە لەسەر تەلەفرىۋىن و لە ناۋ فىلىمەكانمان ھەيە"، "ئىستە فرىشتەى مەرگ دەسۋوپتەۋە، ئا ئەمە كاتى گونجاۋە بۇ ئاشتىۋونەۋە لەگەل خۇدا".

پىلۋىكى ئايىنى ھىندۇس:

فايرۋىسى كۆرۈنۈش بەرجەستەبۈنى فېشنىۋى خۇدايە بۇ سزادانى گۆشتخۆرەكان.

تەشاكىرابى ماھاراج، سىياسەتمەردارو پىلۋى ئايىنى ھىندۇس، رېبەرى رېكخراۋى (ھىندۇ مەھاسا) دەلىت: فايرۋىسى كۆرۈنۈش بەرجەستەبۈنى فېشنىۋى خۇدايە بۇ سزادانى گۆشتخۆرەكان.

ماھاراج پىيوايە كۆرۈنۈش لە راستىدا (ئاقاتار)، واتە ئەو خۇدايەيە كە ناۋى (فىشنۇ)ايە ھاتۇتە خوارەۋەو بۇتە لاشەى (فايرۆسەكە) بۇ سزادانى ئەۋانەى ناگىيىى و (گۆشتخۇرن). فىشنۇ لە لاشەى (پىاۋە شىرەكە) گۆرۈۋە بۇ شىۋەيەكى نۇى لە پىناۋى سزادانى چىنىيەكان و پىدانى دەرس و وانەيەك، ئەمەش بەھۇى ھەلىستانىان بە سزادانى گىاندانان، ھەرۋەھا تا بىيانكاتە گىيىى.

ئەو دەلىت: "كۆرۈنۈش فايرۆس نىيە، بەلكو ئاقاتارە بۇ پاراستنى بوۋنەۋەرە ھەژارەكان". داۋاى لە (شى جى بىنگ)ى سەرۋكى چىن كىرد تا "پەيكەرئىك بۇ كۆرۈنۈش دروست بىكات و داۋاى لىيۈوردن بىكات"، ئەو كاتى "توۋرەيى كۆرۈنۈش دەرۋات". رىبەرە ھىندۆسەكە پىيوايە: "باۋەردارە ھىندەكان و پارىزەرانى مانگا لە كۆرۈنۈش پارىزراۋن".

خاھامىكى جوو:

كۆرۈنۈش تۆلەى خۋايە دژى چىنىيەكان.

يەھۇدا غلىك، خاھامىكى جوۋە، ئەندامى پىشۋوى پارتى لىكۇد بوۋە، ئەۋىش لە بەرامبەر (كىۋى ھەيكەل) راۋەستاۋەو لە خۇدا دەپارپتەۋە كە فايرۆسەكە رابگىرت. ئىنجا دەست دەكاتە باسى سنوۋرەزاندىنى ھىكومەتى چىن و كۆرۈنۈش بە (تۆلەى خۇدا) ناۋەردوۋە دژى دەسەلاتدارانى چىن بەھۇى "پىشلىكردىنى

مافەكانى مەۋۇ و چەوساندنەۋەى باۋەردارانى كىتەبى پىرۇز و چالاكوانە سىياسىيەكان".

دەلەت: "دلمان لەگەل قوربانىانى كۆپۈنا دايە، بەلام ئەۋە ھۆشدارىيە بۇ دەسەلاتدارانى چىن... دەست ھەلگىرن لە چەوساندنەۋەى باۋەرداران، دەستەلگىرن لە ناچار كىردنى خەلكى بۇ سوخرەو كار كىرنى ناچارى، دەستەلگىرن لە لىكر دىنەۋەى ئەندامانى لاشەى زىندانىيە سىياسىيەكان". "ئەۋە شەپرو خراپەكارىيە، كارىنكە لەلايەن خواۋە مايەى توورەبەۋنە، خوا فەرموۋىەتى كە خراپەكاران سزا دەدات"، "ھىوادارم حكومەتى چىن راۋەستىت و خەشمى خوا بۇ ولاتەكەى نەھىتت".

زانايانى مەسۇلمان:

كۆپۈنا تۆلەى خوايە بۇ مەسۇلمانەكانى ئىگۇر

مەسۇلمانانىش بە ھەمان شىۋەى تەۋىنكەۋتوانى نايىنەكانى دىكە بەشىكىان ھەمان تەفسىرو تىگەيشتىيان ھەبەۋ، بەتايىبەتى بە تۆلەى مەسۇلمانانى ئىگۇر ھەژماريان دەكرد. لەۋانە د. ئەحمەد عىسا مەسراۋى سەروكى پىشۋوى لىژنەى پىداچۈنەۋەى قورئانى پىرۇز لە ئەزھەر، تۈتىكىكى نووسى: "خۋاى گەۋرە چىنى لە جىھان داپراند، دۋاى ئەۋەى چىن زىاتر لە پىنج مىۋون مەسۇلمانى ئىگۇرى داپراند". بانگخۋازىكى

تونسى بەناۋى بەشىر ھەسەن گوتى: "بەھۋى ڧايرۋسى
 كۆرۈنۈشە خۋاى گەۋرە پىشتىۋانى ئىگۈرەكانى كىرد دزى
 دەسەلاتدارانى چىنى سىتەمكار". ھەروەھا بانگخۋازىكى
 مەغرىبىش بەناۋى ھەسەن كەتانى وىنەيەكى بىلاۋ كىردەۋە
 لەسەرى نوسىرا بىۋ: "چىن ھەژدە مىليۇن كەسى چىنى
 دادەپرىنىت بەھۋى ڧايرۋسى كۆرۈنۈش، نەمەش دۋاى نەۋەى
 ھەلىستا بە كۈشتىن و زىندانىكىردنى يەك مىليۇن مىسۈلمان
 بەشىۋەيەكى سىتەمكارى و تاۋانكارانە... بىنجگە لە خۋا كەس
 سەربازەكانى نازانىت".

بە سىكان كىردنى نەۋ بار كۆزدە دىتۋانن سەبىرى ڧىدىۋىيەكان بىكەن

لە كوردستانىش كۆمەللىك مامۇستاي ئايىنى كەۋتەنە ژىر
 كارىگەرى گوتارى بەشىكى غەرەبى، لە وتارو سىنارە كانىان
 ھەمان دەستەۋار ھىان دووبارە دە كىرەنەۋە. ھەرچەندە كەسانىكى
 دىكە بەپىچەۋانەۋە دەيانگوت، كە شتى ۋا نىيە، بۆنمىۋنە
 (ھەبىب غەلى ئەلجىفرى) بانگىۋازى يەمەنى، لە سىنارنىكى
 قەلەبالغى زانكۆيىدا بە راشكاۋى ئەۋەى رەتكىردەۋە كە
 قايرۆسە كە ھىچ پەيۋەندى بەۋ بابەتانەۋە ھەيىت. ھەرۋەھا
 كۆمەللە ھاخامىكى جوو ھەر زوو لەلەى دىۋارى پىرۋز
 كۆبۈنەۋەۋە دوعاى شىفايان بۆ چىنىيە كان دە كىرد.

بەلام ئەۋەى چاۋەرۋان نەدە كىرا، پاش ئەۋەى ئەم قايرۆسە بە
 چىرى لەۋ شارەى چىن بىلەۋبۈيەۋە، پەلى بەرەۋ ۋلاتانى دىكەى
 دىنا ھاۋىشت، خەللىكى زۆر توۋشى بوۋن، ھەرۋەھا خەللىكى
 زۆر بوۋنە قوربانى بەتايىبەتى لە ئىتالىاۋ ئىران ۋ ئەمەرىكاۋ
 ئىسپانىا، ئەم دۆخە ھىندە مەترسىدار بوۋ، ژىان بە تەۋارى
 ۋەستا، ئىستا مىن كە ئەۋ دىپرانە دىنۋوسم، ئەۋە بۆ زىاتىر لە
 (۲۰) رۆژ دەرۋات لە ژۋورە كانمان دانىشتۋىن، ھىچ دەۋامىك
 نەماۋە، بىچگە لە نەخۇشخانەۋ پۇلىس ۋ ئاسايش ھەمىۋو
 دائىرە كان راۋەستان، قوتابخانەۋ زانكۆۋ پەيمانگا كان ھەمىۋان
 داخراۋن، بازار ھەمىۋى قەپاتە، ئەۋ ھەۋلىرە ۋەكو چۆلەۋانى
 ۋايە. كارەكە ھىندە ترسناك بوۋ دەرگاى ھەمىۋو مىزگەۋوت ۋ

كلىساۋ پەرستگەي تەۋاۋى دىنەكان داخراۋن، تا گەيشتە نەۋەي
 مزگەۋتى مەككەي پىرۋوز مەدىنەي مەۋەرەۋ قودس سى
 پىرۋوزتەرىن شوئىنى مەسۇلمانان بە روۋى نوپۇزخوتان داخراۋن.
 لەۋلاۋە فاتىكانى ناۋەندى سەرەكى كلىساي مەسىھىيە
 كاسۇلىكەكان و شوئىنى پاپا، ھەرۋەھا تەۋاۋى ئايىنەكانى
 دىكەي سابىنە و ئىزدى و... لەۋ ناۋچانە داخراۋن.

نەم دۇخە گشتگىرو ترسناكە ئەۋ كەسانەي توۋشى جۇرە
 ئىحراجىيەك كەرد كە پىشتەر ڧايرۇسيان بە سەربازى خوا تەفسىر
 دەكردەۋە. جۇرە پىرسىارنىكىشى لەلەي خەلگى بە گشتى و
 گەنجان بەتايىبەتى دروست كەرد، كە بۇچى نەم لەشكرەي خۇدا
 روۋى بەرەۋ پىرۋوزتەرىن شوئەكان ۋەرگىر، لە كاتىكدا ئىستا
 چىن ھىچ كىشەيەكى نەماۋە، ئايا ھەلەكە لەۋە بوۋ نەۋ
 ڧايرۇسيان بە سەربازى ونى خوا دانا، يان لەۋە بوۋ (چىن)سيان
 بۇ دزايەتى ھەلئىزارد، چونكە خەلگ دەپىرسى خۇ شوئىنى زۇر
 خراپتر ھەن دۇرى مەسۇلمانان، بۇچى بەرامبەر ئەۋان نەبوۋ.
 كەۋاتە ھۇكارى ھەلئىزاردنى نەم بابەتە بۇ نەم كىشمە كىشمە
 دەگەرپىتەۋە.

ياسا نەگۈرۈ جىگىرەكان:

كاتىك دىقەت دەدەيتە ژيانى دونيا، كۆمەلىك ياساى جىگىر
 بەرپۈەى دەبات، لەوانە ياساى كۆمەلەيتى و ياساى نابوورى
 و ياساى ھەژارو زەنگىنى و ياساى فېزىيى و جوگرافى و ...
 خۇاى گەورە گەردوونى لەسەر كۆمەلە ياسايەكى جىگىرۈ بە
 وردى دروست كەردوۋە، لە ناۋىشىدا ھەسارەى ئىمە ۋەكو ھەموو
 بەشەكانى دىكەى گەردوون بە كۆمەلە ياسايەكى جىگىرەۋە
 راگرتوۋە. ئەم ياسا گەردوونىانە بەلىكەدانەۋەى وردى بىركارى
 پىۋانەكراون. لە وردى ھىزى كىشان و بابەتى گەردىلەۋ نىزىكى
 و دوورى خۇرو مانگ و شىۋازى سوۋرپانەۋە دروستبوونى
 ۋەرزەكان، بەجۇرىكە ئەگەر ھىچ نوقسانى و كىماسىيەك دروست
 بىيىت ئەۋە ژيان تىك دەچىت تا تىكچوونى گەردوون. كەچى
 چەندەھا ساللە بە ھەمان شىۋازو لەژىر ھەمان ياساكان بە
 نەگۈرۈ دەسوۋرپتەۋە. ھەرۋەھا ھەندىك ياساى نەگۈرۈشى
 لەناۋ گەردوون دانائە كارۋارەكانى پى دەسوۋرپت، بۆنمۈنە ناگر
 سوۋتىنەرە، ھەر كەسىك دەستى لىبىدات دەسوۋتى، ھەر كەسىك
 كارەبا بىگىرىت نازارى دەدات تا كوشتن، ھەر كەسىك لەناۋ
 بەفرو سايەقە بىمىنىتەۋە خۇى لە سەرما نەپارىزىت سىر دەيىتەۋە
 گىيانى دەردەچىت، ئەۋەى بىكەۋىستە دەرياۋ مەلەۋانى نەزانىت

دەخنىكىت جا له هەر زمان و دىن و شۇنىڭ بىت. ئەوانە كۆمەلە
 ياسايەكى جىڭگىرن خۇاى گەۋرە دايىنەۋن و بۇ ھەمۇو كەسىڭ
 باۋەردارو بىباۋەر ۋە كۆيەكن و ناگۆرپىن. بە كورتى ھەرلایەكى
 ئەم گەردوۋنە بەجۆرىكە پەيۋەندىيەكى وردو ھاۋسەنگ لەنىۋان
 ھەمۇو بەشەكانى ھەيە، ھەمۇو كارەكان ۋە كۆ خۇيان دەرۋن و
 كارەكانى يەكتىرى تەۋاۋ دەكەن، ئەوانە بۇ ھىچ كەسىڭ
 ناگۆرپىن، ۋەك خۇاى گەۋرە لەسەر زارى موسا پىڭەمبەر
 دەگىرپىتەۋە دەفەرموۋىت: ﴿قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ
 ثُمَّ هَدَىٰ﴾ [طه الآية ۵۰].

ۋاتە: "موسا ۋتى: پەرۋەردگارمان ئەۋ زاتەيە كە ھەمۇو
 شتىكى بەتايىبەتى و رېڭكو پىكى دىروست كىردوۋە، پاشان
 رېنىمۇۋى كىردوۋە، تا بەچاكى دەۋرى خۇى بىيىنىت". ﴿إِنَّا كُلَّ
 شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ﴾ [الْقَمَر الآية ۴۹].

ۋاتە: "بەراستى ئىمە ھەمۇو شتىكىمان بە ئەندازەيەكى
 دىارىكرادىروستكىردوۋە".

بەرامبەر بەۋ ياسا فېزىيائى و جۇگرافىيە، كۆمەلە
 ياسايەكى كۆمەلەيەتى نەگۆرپىش ھەن، ئەۋانىش بەھەمان شىۋە
 جىڭگىرن، بۇنىمۇنە دادگەرى مايەى بەختەۋەرى گىشتىيە،
 نادادگەرى بەختەۋەرى گىشتى تىكەدەدات، ۋالائىڭ ھەن

سەرچاۋەى گەۋرەى دارايان نىيە، بەلام لەبەرئەۋەى بە جوانى و دادگەرى ولاتيان دەسۋورپىن جۈرە بەختەۋەرىيە كيان بۆ خەلگە كەيان دايىنكردۈۋە. بەپىچەۋانەۋە ھەرچەندە زەنگىن بىن نەگەر جوان سورپاندنى سامان و دادگەرى كۆمەلايەتى نەيىت، جگە لە نەھامەتى ھىچى دىكە بۆ گەلانىان ناھىنن، بۆنمۈنە نەفرىقىا وىراى نەۋەى سەرچاۋەىيە كى سەرەكى كۆمەللە بابەتلىكى سرووشتى ۋەك چاۋ و شەكرو قاۋەۋ زىر و دەيان جۈرى دىكەى سرووشتىيە، ولاتانى دونيا پىۋەى خەنى بوۋنە، ھەر لە ئەۋرۈپاۋە بگەرە (بەرتانىا، فەرەنسا، ھۆلەندا، بەلجىكا، سوېد، ئەلمانىا...) تا رۆژھەلاتى ۋەكو (چىن، ھىندىستان...) لەم دوايىانە توركياء ولاتانى عدەربىش، لەژىر ناۋى جۈراۋجۈر مىليان داۋەتە فەرھۈودكردنى سامانى نەم كىشۈەرە، لەۋەدا كۆمەللە كەسىكى دىكتاتۈر دەستيان خستۈتە ناۋ دەستيان، خەلگە كەشى جگە لە نەھامەتى ھىچى دىكەيان لى نەدوۋرىتەۋە. كاتىك بۆ يەكەمجار چوۋمە نىجىريا واقم وپما، يەكىك لە ولاتە ھەرە دەۋلەمەندەكانى نەۋت لەسەر ناستى دونيا، كەچى ھەزارەكانى لە ئاستىكەن تەنيا چاۋيان لە تاقە ژەمە نائىكى تىرە، خەلك لەسەر گوفەكەكان خەرىكى خىر كىردنەۋەى پاشماۋەى دەۋلەمەندەكانن، زەنگىنە كانىشىان شان لە شانى ھەرە دەۋلەمەندەكانى دونيا دەدەن. كاتىك چوۋمە ولاتىكى ۋەكو يۈگاندا چاۋم بەۋ جوانىيەى سروشت كەۋت،

ھېندە دەرۋېنە خۇشتىن ۋىلاتانى دۇنيا ناگەنە ئەزىنى، لەۋى
كەش و ھەۋايە كىيان ھەيە ھەمۇو رۇزى بەھارو نەۋرۇزە،
خاكىكى ھەندە بە پىت و بەرەكەت يان ھەيە ھەندى چاۋت
دەيىنى باشتىن چا و قاۋە شەكرى تىدايە، جۇرەھا مېۋە
تازەۋ فرىش بەردەستە، لە پروۋى گەشتىارىيەۋە دەتۋانى بېتە
يەكەمىن سەرچاۋە شۇنى دۇنيا، ئەۋ جۋانىانەۋى لەۋى ھەن
لەكەم شۇنى دۇنيا دەيىنرەن، كەچى كاتىك دەچىتە ناۋ
بازارى گىشتى، سەرت سوۋدەمىنىت، پىس و پۇخلى و
ھەزاريەك بە ھىچ جۇرىك تەفسىر ناكىرتتەۋە، ژيان ھېندە قورسە
مروۋ نازانىت ئەۋ مروۋانە پۇلان يان ئىسك و گۇشتن كە
بەرگەۋى ئەۋ ھەمۇو ئازارە دەگىرن. كەۋاتە كىشەكە بوۋن و
نەبوۋنى سامان نىيە، خۋاى گەۋرە ژيانى ھېندە بە دادگەرى
دەبەشكردوۋە، ھەر شۇنىكى بە جۇرە سەرچاۋەكى سامان
دەۋلەمەند كىردوۋە، شۇنىك بە (نەۋت، ئازەل، زىر، مېۋە،
گەشتىارى، ...)، بەلكو كىشەكە لەۋ ياسا جىگىرىيە كە خۋاى
گەۋرە دايناۋە، ئەۋىش دادگەرى و جۋان ھەلسوۋراندنى سامانى
ۋىلاتە. بۇيە پىشكەۋتن و دۋاكەۋتن پەيۋەندى بە ئەقلىيەتى
ئەۋانە ھەيە كە ۋىلاتەكە دەسوۋرەن، ئەگەر تۋانىان دادگەرى و
عەدالەتلىكى جۋان بەرپا بىكەن، كارى جەددى بۇ چارەسەرى
گىرەتەكان بىكەن و بە ھۈكۈمىكى رەشىد بەرەف پىش بىچن ئەۋا
بەختەۋەرى دىن، بەپىچەۋانەۋە ۋەكو ئەفرىقا تەنبا چىنىكى

كەمى دىيارىكراۋ بۇ خۇي قۇرخى دەكات، بەلام ھىچ
 كاتىكىش ناسودە نىن، ھەمىشە ترسيان لە ھەلگەرەنەۋەي
 خەلك ھەيە، ئىستا ئەفرىقىا ھەموى بوۋەتە مىلىشىيائى چەتەيى
 كە ھەر كەسك ترسى پىنگەيشتىنى لى بكن يە كسەر لەرئگەي
 بۇدابدۇدا (ماتۇرسكىل) سىك تىرۇرى دەكەن، ھونەرمەندىك لە
 يۇگەندا بۇتە ئۇپۇزسىۋن ئەۋە چەندىن جارە بە ناشكرا ھەۋلى
 تىرۇركردنى دەدرىت. ئەمە بۇ كوردستانى خۇشمان ھەروايە
 ئەگەر بىريار بەن ھوكمىكى دادگەر رەشىد ئەنجام بەن، خۇيان
 و تەۋاۋى خەلك بەختەۋەر دەبن، بەپىچەۋانەۋە ئەگەر خەرىكى
 ناعەدالەتى بن و خەلكىك بگەيەننە لوتكەۋ خەلكىكىش نان
 نەبى بىخوات، يان نەتوانن سامانەكە بە دادگەرى دابەش بكن،
 ئەۋا نە خەلك و نە ھوكمەرەنەكانىش خىرو خۇشى لە خۇيان
 نابىنن. ئەۋە ياسايەكى جىگىرى نەگۇرى گەردوۋىيە، ھىچ
 جىۋاۋى لەنىۋان مەسۇلماننىك و كرستىياننىك و بى دىنىك ناكات،
 بۇنمۇنە مەسۇلماننىك ئەگەر نەتوانىت عەدالەتى ئىسلام بەرقەرار
 بكات با ھەر نۇر بكات و مزگەۋوت بكاتەۋە ھىچ لە ژيانى
 خەلك ناگۇرپىت. قەسەيەك لە ئىمامى غەزالى و ئىبن تەيمىيە
 دەگىرەنەۋە كە كوفرو عەدالەت زىاتر دەمىننەۋە لە دىن و
 ستمەكارى.

بە ھەمان شىۋە ياسايەكى دىكەي جىگىر پەيۋەندى بە

بىۋارى نەخۇشىيەۋە ھەيە، ھەر ۋىلايەت بىتوانىت رىئكارى پىشۋەختە بىگىرىتەبەر كەمىتر تىۋوش دەبن و باجىكى كەمىترىش دەدەن، كەچى ئەۋانەى بە درەنگەۋە بەخەبەردىن درەنگىر نەخۇشىيە كە بىنېر دەكەن با پىشكەۋىتۋوش بن. ئەۋەى لە پروى پىزىشكىيەۋە چارەسەرى زوۋىترو باشتر بدۋىتەۋە بىۋارى تەندروستى پىش بىخات ئەۋە نەخۇشەكانى زوۋىتر چاك دەبنەۋە. يان كەسىك بە جوانى و رىئكوپىكى خىۋاردن بىخوات ئەۋە زىاتىر چىژ لە ژيان دەبىنىت لە كەسىك ھىچ گىرنگى بە بىۋارى خۇپارىژى و تەندرووستىيەكى باش نادات و ھەمىۋو جۆرە خىۋاردن و خىۋاردنەۋەيەك دەخوات و دەخواتەۋە تا لەناكاۋرا بە كۆمەل نەخۇشى يەخەى دەگىرن. ئەۋ ۋىلاتانەى تاقىكرىدەنەۋەى ترىسناك نەنجام دەدەن، نەگەرى نەخۇشى زىاتىرىان ھەيە لەۋانەى دوۋرەدەست لۇخۇيان لەگەل ژىنگە دەست لە ملانى دەژىن. يان ئەۋەى لە روۋى پىلان و زانىستى سەربازىيەۋە پىشكەتۋو يىت نەگەرى بىردەنەۋەى شەپەكەى زىارە لەۋانەى لاۋازترن. ئەم شتانە ھىچ پەيۋەندىان بە دىندارى و بىدىنىيەۋە نىيە. ھەروەھا ئەۋەى لە دوۋى گوناھ بىگەپىت دەتۋانى بىكات ئەۋى خۇشى بىپارىژىت پارىژراۋ دەبىت.

ئەمانە ھەمىۋىان ياساى ژيانن خىۋاى گەۋرە بۇ مەۋقەكانى دانائە، دەفەرمەۋىت: ﴿وَلَنْ نَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا﴾ [الأحزاب الآية ۶۲].

ۋاتە: "ھەرگىز گۆرۈنكەرى لى ياساۋ بەرنامەكانى خۇادا چىنگ ناكەۋىت".

كەۋاتە: پىشكەۋىتن ۋ دۈكەۋىتن بە گۆرۈرى نەم ياسا چىگىرانەيە كە خۇا دىنانون، پەيۋەندى بەۋە نىيە لى كامە نايىن ۋ سەر بە كامە مەزەب ۋ لى چ نەتەۋە لى كامە جۇگرافىيان. بۆنمۇنە ۋلا تىكى مۇسۇلماننىش نە گەر ئەۋ داد گەريىە نىسلام جىبەجى نە كەن ۋ لى گەل پىشكەۋىتنەكانى رۆزگار نەپۇن ۋ كىيىپكى پىشكەۋىتنەكان نە كەن، ئەۋە ھەر بە پاشكەۋىتى دەمىننەۋە، تەسكەرەۋ ناۋى مۇسۇلماننىتى ھىچ لى دۇخەكەيان ناگۇرپىت. خۇاى گەۋرە ئەۋەي يە كىلىكردۇتەۋە كە چاكە چاكەي دىتەپى ۋ خراپەش خراپەي دىتەپى، دەفەرمۇپىت: ﴿لَيْسَ بِأَمَانِيكُمْ وَلَا أَمَانِي أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ وَلَا يَجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا﴾ [النِّسَاء الآية ١٣٣].

ۋاتە: "پاداش ۋ بەرزىۋىتىمۇردن ۋ بەلىنەكانى خۇا نە بە ئاۋات ۋ ئارەزۋى ئىۋىيە نەي مۇسۇلمانان! ۋە نە بە ئاۋات ۋ ئارەزۋى خاۋەن نامەكانىشە. ھەر كەسك ھەركارىكى ئارەۋاۋ خراپ بكا، دلىيا بن ھەر بەۋ كارەي خۇيە جەزىرە دەدرى، بىجگە لى خۇا ھىچ چاۋدىرو يارمەتىدەرىكى دەست ناكەۋى بە ھاۋارىەۋە پىت"^(۱).

(۱) تەفسىرى رامان.

ئەم ئايەتە ھىلە گەشتىيە كانى ژيانى دونياۋ ئاخىرەت دەستىشان دەكات، خۆزگە خواردن ھېچ داد نادات، بەلكى گويۇرايەلى ياساخوايىە كانى گەردوون مەوداى دۇران و سەرکەوتنت دەستىشان دەكات، ئەو كەسانەى بىانەۋىت لە دونيا يان لە ئاخىرەت بەرزىبەنەۋە دەبى كار بىكەن، بە ھەۋل و كۆشش خەبات بىكەن، كارى باشت كەرد ئەۋا پېشەكەۋى و ناۋت دەچىتە ناۋ ناۋان، كارى باشت نە كەرد ئەگەر ھەمۋو سامانى دونيا ھى تۈيىت و سەدان ناۋنىشانى (مىسۇلمان، جوۋ، فەلە، بوزى، ھىندۇس، سىخ، ماركىسى، لىبرال، مولچىد) ھېچ لە واقىعى پېشكەۋتنت ناگۇرپت.

رۇژگارنىك كە مىسۇلمانان كارىان دە كەرد ناۋيان لە پېشەۋەى ناۋان بوۋ، تا ئىستاش ناۋى فەخرەدىنى رازى لە پىزىشكى و ئىبىن خەلدون لە كۆمەلناسى و دەيان ناۋى دىكە لە سەرتاسەرى دونيا دەشەكىنەۋە. عەدالەتە ۋا لە دىكتۇر (مايكل ھارت)ى ئەمىرىكى دەكات ناۋى ئىمامى عومەر لە رىزى (۱۰۰) كەسى كارىگەرى مېژوو تۆمار بىكات، ئىستاش ئەۋە پېشكەۋتنتە ۋاى لە ۋلاتىكى مىسۇلمانى ۋەك مالىزىا كەرد ناۋى لە زىلدانەۋە بەرزىتتەۋە بۆ رىزى ناۋە بەرزەكان، ئەگەر بتوانىت دەست بە بەھا بەرزەكانى پېشكەۋتنتەۋە بىگىرت بەرزىرېش دەپىتەۋە، ئەۋە ھەۋل و تىكۇشانە ۋاى لە (چىن)ى شىۋەى

كردوۋە ئەمىرىكاۋ ئەوروپاي ھەژاندوۋە لە ترسى ئەۋەى رېبەرئىتى
 دىنيان لى بىستىيىتتەۋە، ئەۋە پېشكەۋتنە ئەمىرىكاۋ ئەوروپاي
 مەسىھى بەرزكردۆتتەۋە، كەۋاتە چى بېچىنى ئەۋە دەدوۋرىيەۋە
 جا چ بۆ دۇنيا بىت يان ئاخىرەت. شارستانى ئىسلام ئەگەر
 مەسۇلمانان ئىشى پېشكەن لە يەك كاتدا دۇنياۋ ئاخىرەت
 دەبەستىتتەۋە، بەلام ئەگەر تەمبەل و تەۋەزەل بىن و خەرىكى
 ژەمى گەۋرەۋ پالدا ئەۋە ناۋدە كردن بىن، ئەۋە ناۋى مەسۇلمانىتى
 ھېچ دادىيان نادات، ھەر كە تۈانيان دەست بە (زەنگىنى،
 برايەتى، زانست) بگرن ئەۋە بە ئاسانى رېبەرئىتى دۇنيا دەگرنە
 دەست، ئەگىنا ھېچ.

كەۋاتە خۋاي گەۋرە دوو جۆر شىۋازى ياساي ئەگۈرى
 داناۋە: ئەۋە ياسا ئەگۈرپانەى گەردوۋىيان پىۋە دەسوۋرپىت. لەگەل
 ئەۋە ياسا ئەگۈرپانەى ژيانى رۆژانەى مەۋقەكانى لەسەر بەندە
 لە ھاتنى ئەخۋشى و چارەسەرۋ خۋشى و ناخۋشى، رزگار بوون
 لە ژىردەستەبى و سەر كەفتن و دۆران، پېشكەۋتن و دوا كەۋتن.
 كە ھەموۋىيان بە كۆمەللىك ياساۋە بەندىن.
 لە لاپەرەكانى دابى زىاتر دەچىنەۋە سەر ئەۋە بابەتە.

ئەم رېسا نەگۈرپانە بۆچى؟

ئەم رېساينە نەگۈرپانە جېگىرن، تەنيا بۆ پېغەمبەران گۈرپانان بەسەردا ھاتوۋە، ۋەك: (نەسۋوتاندنى ئاگر بۆ ھەزرىتى ئىبراهيم)، (شەقبوۋنى دەريا بۆ ھەزرىتى موسا)، بەلام ئەۋە تايبەتە بە پېغەمبەران، ئەۋانېش بە بەردەۋامى نىيە، بەلكو تەنيا بۆ سەلماندى پەيامەكەيانە تا ھىچ ھەنجەتېك بە دەست خەلكەۋە نەمىنىت لە باۋەرنەھىنان. نەگىنا ئەۋانە نە گۈرپانان بەسەردا دېت و نە لە كارىش دەكەۋن.

پرسىارەكە ئەۋەيە: ئىستا دەينىن لە ژياندا چەندەن ناخۋشى و نەھامەتى گەۋرە روۋدەدەن، ۋەك ئەۋەي لاۋاۋىك ھەلدەستىت ھەزاران كەس دەكەتە قوربانى، ئاگرىك دەكەۋىتەۋە دىنايەك دەسۋوتىنىت، ئەۋە راستە كە بەگۈرەي ياساى خۋايى ئاگر سۋوتىنەرەۋ مەۋفەكان دەيكەنەۋە، بەلام ئايا باشتەر نىيە خۋاى گەۋرە خۋى بىتە ناۋ بابەتەكەۋ لاۋاۋەكە رابگىرت، يان كاتىك شەپۋ ناخۋشى دەكەۋىتە نىۋان خەلكىكى دىندارو بىدىن باشتەر ۋانىيە خۇدا ھاۋكارى دىندارەكان بىكات.

بۆنمۈنە: بۆچى دەبى روۋسىيە شىۋەي بەسەر مەسۈلمانەكان سەركەۋىت، بۆچى خۋاى گەۋرە رىگايان لىناگرىت، يان كە دەردو نەخۋشىيەك بلاۋدەۋىتەۋە، بۆچى خۇدا

ئىماندارانى ناپارۋىزىت بىلەن راستەوخۇ نەھىلى ئەو نەخۇشيانە
بىكەنە ناو مۇسۇلمانان، كەچى دەينىن لە پەتاي (تاعونى
عىماس) دا چەندان لە ھاۋەلانى پىغەمبەر (ﷺ) بە ھاۋشانى
مۇسۇلمانە كانى دىكە دەبنە قوربانى؟

ۋە كۆر مۇسۇلمان پىمان ۋايە خۋاي گەۋرە ياسا كانى بىم شىۋە
نە گۆرە داناون و بۇ ھىچ كەشىشى ناگۇرپىت، كۆمەلە
ھىكەتتىكى لە پىشتەۋىيە، كە ھەندىكىيان باس دەكەين، دەكرى
ھى دىكەش ھەبن:

يەكەم: خۋاناسىن:

دەربارەي ياسا نە گۆرە كانى گەردوون، خۋاي گەۋرە كاتىك
بىم وردىيەۋە دىناون يەكەمىن ھەنگاۋە بۇ ناسىنى خۋاي
بەدەيەنەر، ﴿سَنُرِيهِمْ ءَايَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ
أَنَّهُ الْحَقُّ﴾ [فُصِّلَتِ الْآيَةُ ٥٣].

ۋاتە: "ئىمە لە ئايندەدا بەلگە و نىشانەي سەرسۈرپەننەريان
نىشان دەدەين لە ناسۇكانى بوۋنەۋەرداۋ لە خودى خۇشياندا
ئەمەش بۇ ئەۋەي تا چك بۇيان پروون يىت و دۇنيابن كە ئەو
زاتە ھەق و راست و پەۋايە".

بۇنمۇنە: ەمەر شەرىف نمۇنەيەكى زانايان دىيىتەۋە:
"ئەگەر ئەندازەي ھىزى كىشكردن كە خولگەكان بە يەكەۋە

گىرىدەدات لە ئەندازەى ئىستا زىاتر بواتە، ئەوا گەردوون بەرلەوھى ژيانى تىدا دروست بىت بەسەر خۇيدا دەپووخا. ئەگەر لە ئەندازەى ئىستاش بېھىزتر بوايە، ئەوا گەلەستىرەو ئەستىرەكان دروست نەدەبوون. ھىزى كىشكردن بە وردى رىكخراو، كە (۱۰۰،۰۰۰:۱) تىدەپەرپىت. ئەگەر زەوى ئەوئەندەى مانگ بوايە، ئەوا ھىزى كىشكرەنەكەى يەك لەسەر شەشى ھىزى كىشكرەنەكەى ئىستاي دەبوو، نەيدەتوانى ھەلمى ئاو و ھەوای دەورى دەستپۆھ بگىرت، واتە بەرگە ھەوا ھەلدەوھشا، ئەمەش لەسەرى پۆرىست دەكات كە بە شو ساردى زىاتر بىت بو ئەوھى ھەرچى لەسەر زەوى ھەيە بىيەستىت، بە رۆژ گەرمىيەكەى زىاتر بىت و ھەرچى لەسەرىتەى بسووتىت (وھ ئەوھى لەسەر مانگ روودەدات، كە ھىچ بەرگە ھەوايەكى لە دەوردا نامىت.

جا كاتىك دەبىنەن گەردوون بەم سىستەمە وردە دەروات لە پەيوەندى ئىوان بچووكترىن بوونەوەر تا گەورەترىن شت ئەو تىدەگەين خاويەكى دروستكارى ھەكىمى لە پشەتەويە. بەپىچەوانەو ئەگەر بەشىوھى فەوزا بوايە قەت لەرىگەى ئەوانەو بەرەو خوداناسىن نەدەچووين. ئىستا كە دەبىنەن گەردوون بەم وردى دىزايەنە دروستكاراۋە دەزانىن يان لە رىگەى رىكەوتەو دەروست بوو يان نەخشى دەستى پەروەردىگەر، سەبارەت بەوھى

رېڭەكوت يېت ئەو ھېچ ئاقلىڭ رېڭە بەو نادات نە سووكايەتى
بە ئەقلى خۇيى و نە بە ئەقلى كەسانى بەرامبەر بىكات و
ھەۋلى قەناعەتھېننى ئەو بەدات كە بەرھەمى رېڭەكوت يېت.

بۆنمۇنە: (دكتور سەئىد رەمەزان بۆتى) باس ئەو دەكات
كاتىڭ تۆ دەچىتە مۆلىڭ دەبىنى دەرگاي سەرەكى مۆلەكە
لەگەل نىزىكبۇنەۋە تۆ دەكرىتەۋە، لە دواى تۆش يەكسەر
دادەخرىت، جا ئەگەر تەنبا يەكجار ھالەتتىكى ۋەھا رووبىدات ئەو
ئاسايىيە يېت ۋايىت بە رېڭەكوت كراۋە داخرا، بەلام كە دەبىنى
ھەمىشەۋ بۆ ھەمۇو كەسىڭ ۋەھايە، ئەو گەمژىيە ھاشا لە
كارامىيى ئەو ۋەستايە بىكەيت كە دروستى كىرۋە، ھەم گالەتە
بەخۇ كىرۋەش، بۆيە گەردوونىش كاتىڭ (بەردەۋام) بەو ياسا
ۋردانە بەرپۆۋە دەچىت، ئەۋبەرى گەمژىيە كەسىڭ ۋابزانى بە
رېڭەكوت دروست بوۋە.

دوۋەم: پىغەمبەرئاسىن:

يەكەمىن ھەست و ئەركى دواى خۇداناسىن، ھەستكرىنە بە
بەرپىسارىتى جىيەجىڭكرىنى فەرمانەكانى ئەو ۋايە.
پىۋىستە رىڭايەك ھەيىت بۆ ناسىنى فەرمان و نايەكانى
ئەو خۇدايە لەپىناۋى ھەلىستان بە ئەركى بەندايەتى،
بەپىچەۋانەۋە ئەگەر ئەو رىڭايە نەيىت مەۋفەكان سەرگەردان
دەبن و نازانن چۆن مامەلە بىكەن، بۆنمۇنە چەندەن كەسانى

يېڭى ۋە ۋە مولچىد دۋاى تېرپامان و قوۋلېۋىۋىۋە باۋىرپان بە خۇدا
 ھېنا، بە لām لەبەرنەۋەى باۋىرپان بە ھېچ پېغەمبەران نە ھېنا تا
 مردنېش نە يانزانى نەركى بەندايەتى مەرۋف چىيە بەرامبەر بەۋ
 خۇدايە. جا بۆنەۋەى لەۋ گېژەلۋو كە رزگارپان بېت پېۋىستە
 پېغەمبەرانى خۇدا بناسن نېنجا بە گۈرۋەى فەرمان و
 رېنمايە كانيان نەركى سەرشانيان راپەرېتىن، ئەمەش تەنبا
 لەرېگەى پېغەمبەرانەۋە دەبېت.

بە لām ناسىنى پېغەمبەرانېش ھېندە ئاسان نىيە، چۈنكە
 پېغەمبەرى راستەقىنەۋ كەسانى درۋزنىش ھەن بانگەشەى
 پېغەمبەرايەتى دەكەن، پېۋىستە رېنگايەك ھەبېت بۆ ھاۋىر كەردنى
 راستگۆۋ درۋزە كە، تاكە رېنگەى ناسىنى راستەۋخۇى
 پېغەمبەران نەۋ ياسا نە گۆرپانەيە.

ۋاتە: كاتېك ھېچ كەسېك ناتۋانېت نەم ياسايانە بشكېنېت،
 كەچى كەسېك ياساكانى لە بۋارېكدا شكاندوۋە كارېكى
 پېچەۋانەى ياسا جېگىرەكان كەردوۋە بەلگەيە نەۋە پېغەمبەرەۋ لە
 خۋاۋە ھاتوۋە، بە بەلگەى نەۋ نېشانە گەۋرەى كە تۋانى نەۋ
 رېسا نە گۆرپانە تېپەرېنېت.

خۋاى گەۋرە دەربارەى ھەزەرەتى موسا (ﷺ) دەفەر موۋېت:
 ﴿وَأَدْخِلْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجَ بَيْضًا مِنْ غَيْرِ سُوِّ فِي تِسْعِ آيَاتٍ
 إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهِ ۖ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ﴾ (النمل الآية ١٢). ۋاتە:

"جا دەستە كەت بخەرە گىرفانتەو، ھەر كە دەرتهپنا بە سپىيە كى بىي عەيب دىتە دەرەو، ئەم دوو (موعجىزە) يە لە رىزى نۆ (موعجىزە) دايە بۆ فىرەون و قەومە كەي، بەراستى ئەوانە قەومىكى لە سنوور دەرچوو بوون".

لىرەو فىرەون سنوورە كان دەبەزىنىت، خەلك دەكاتە كۆيلەي خۆي، ئىنجا خۆي گەرە پىغەمبەرىكى دەنیرت تا سنوورىك بۆ زولم و ستەمە كەي دانىت، كە دەست بە بانگەوازە كەي دەكات، ھەم فىرەون گالتهى پىي دىت ھەم خەلكىش باوهرى پىناكەن، بەلام حەزرىتى موسا (ﷺ) بەلگەي يە كلاكرەوہي لەلايەن خواوہ پىيەو بە رووي فىرەونى دادەدات، ئەو بەلگانەي لە تواناي ھىچ مەرقۇنىكدا نىنە. ساحىرە كان دەپانزانى ئەو كارەي موسا (ﷺ) كردى، بەدەرە لە سىحرو جادووگەري، شەقبوونى دەرپا كارى ھىچ مەرقۇنىك نىيە، لەم رىنگەوہ زانىان ئەوانە پىغەمبەرن، ئەگىنا نەياندەتوانى ياسا نەگۆرە كان تىپەرپىن. بەم جۆرە پىغەمبەرى راستەقىنەيان ناسى.

سىيەم: ھاوسەنگى ياساي ژيان:

ئىمامى رازى دەربارەي ئەو رووداوانەي روودەدەن و ھىچ پەيوەندى بە مەرقۇمەوہ نىيە، قەسەيە كى جوانى قازى عەياز نەقل دەكات، كە "دەبىي مەرقۇمى مسولمان لە ناست ئەم رووداوانە باوهرى وايىت كە ھىكەت و راستى و دادگەري و چاكەو

خېرىتىكى تېدايە، پېتىستە ۋاز لە نووزە نووز بېتىن و بەدۇخە كە رازى بېن".

ھەندىك لەو رووداۋانە لەۋانە مەرۇف بە كارى خراپان بزانىت بەلام لە خودى خۇيان خراپ نېن، بەلام ئەقلى ھەموو مەرۇفنىك درك بە لايەنە باشەكانى ناكات، بۆنمۇنە دروستبۇنى بۇرگان و بىۋەلەرە ھەندىكجار لە شوئى ۋا روودەدات كە ھېچ ئاۋەدانى مەرۇفى لى نېيە، يان ئەگەر مەرۇفىشى لى بېت، ئەۋە دەرەنجامى چەند ياسايەكى فېزىيائىيەۋ لە خودى خۇيدا خراپ نېيە، ھۆكارىكى سەرەكى ئامادەسازى زەمىن بۇ ژيان، لە رىگەيانەۋە وزەى خەزىنكارۋ لە ئار زەۋى دەدەنەۋە، جۇرەھا سامانى كانزايى فرى دەداتە سەر زەمىن و مەرۇف لىيانەۋە سوودمەند دەبېت، زۆربەى ئەم سوودانە لە گەل پېشكەۋەتنى زانستى دەرەكەۋەن، لەۋانە جۇرە سوودىكى ھەبېت مەرۇفى پېشۋو ھېچى دەربارە نەزائىبېت، مەرۇفى ئىستا سوودەكەى دەزانىت، ئەۋ بەراۋردە بۇ داھاتۋوش بە ھەمان شېۋە.

چۈرەم: دەرەستىنى خۇشەيەكان:

سەبارەت بە ھەندىك ياساى ۋەك ئازارۋ ناخۇشى و دەرەدو بەلەيەكان، زانايان پېيان ۋايە خۇشى و ناخۇشى دوو پروۋى دراۋىكن، ھېچ يەكىكىيان بەبى ئەۋەى دىكە نابن، بەتايەتتى زانايانى بۋارى رەۋشت ئەمە بە كارىكى ھەتمى ئەخلاق دەزانن،

چونكى بەبى بونى ناخۇشى مەھالە جوانى فەزىلەت و ئەخلاق
دەرگەۋىت، بۇنمونه ئەگەر سووكايەتپىكردن نەبىت لىبوردنىش
نايىت، ئەگەر ناخۇشى و ستەمكارى نەبىت بەھاناۋەچون ھىچ
مانايەكى نىيە. خۇشەۋىستى دروست نايىت بەبى بونى ھەستى
سۆزۈ بەپىرەۋەچون و قوربانيدان.

ئەگەر مەينەتپىيەكانى ژىردەستەبى نەبوناقەت چىزمان لە
ئازادى ۋەرنەدەگرت. بۇيە دەبى ناخۇشى و چەرمەسەرىيەك
ھەبىت تا بگەينە فەزىلەت و گەۋرىيى (زالبون بەسەرىدا)،
بەمەش ناخۇشىيەكان پردى گەيشتەنە خۇشىيەكان، شتانىك
ھەن مەرۇ زۆرى پىناخۇشە، لە دواۋەى خىرو بىرنكى گەۋرە
ھەيە.

خۋاى گەۋرە دەفەرموۋىت: ﴿كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ
لَّكُمْ وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا
وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ [البقرة الآية ۲۱۶]. واتە:
"جەنگ لەسەرتان بېرىار دراۋە كە شتىكى گرانە لاتان، بەلام
لەۋانەيە شتىكتان لا ناخۇش بىت كەچى خىر لەۋەدا بىت،
ھەرۋەھا لەۋانەيە شتىكتان بى خۇش بىت كەچى شەر لەۋەدا
بىت، بىگومان ھەر خۋا خۋى دەزانىت (خىر لە چىدايە)، ئىۋە
نايزان".

بەگۈرەى ئەم بېرگەيە خۇشى و جوانىيەكان بەبى بونى

ناخۆشى و قىزەونىيە كان دەرنا كەون. بۆيە ياساى ژيان وەھايە
 دەبى ئەو دەردانە ھەبن تا بەو خۆشيانە بگەين، نەگىنا ھىچ لە
 ماناى خۆشییە كان تىنەدەگەشتىن.

پىنچەم: ويىستى چاكەو داھىنان:

مرۇف بە جۆرىكە ھەموو كات لە داھىنانى تازە نوئ داھە. ئەو بە تەواۋى وابەستەى ئازارو مەينەتییەكانە، بە گەرپانەوہ بۆ مېژوۋى مرۇفایەتى، دەرەكەوئىت ئەو پېشكەوتنانەى ھەيەتى، دەرەنجامى پېۋىستى و ئازارو ناخۇشى بوونە. ئەگەر كۆنترپۇلى ئامېرە ئەلتكرۇنىيەكان وەك نموونەيەكى بەردەست بېنىنەوہ، ئەگەر مرۇف ئازارى بە گۆرپىنى دەست نەدیتبا قەت كۆنترپۇلى دانەدەھىنا، بەلام كاتىك تەلەفزیون بووہ زیاد لە كەنالىك، گۆرپىنى يەككىيان بۆ يەككىكى دىكە ھەموو جارى پېۋىستى بە ھەلستان ھەبوو، ئەمەش ھەم تاقەت و ھەم كاتى دەۋىست، لەوانەشە دوو رووداۋى جىاواز لە يەك كاتدا لەسەر تىقى ھەبن كەسەكە ھەز بكات زوو زوو بۆ ھەردووکیان بگۆرپىت، ئەوہ تەنیا بە كۆنترپۇل چارەسەرکرا.

بە ھەمان شېۋە ئەگەر ئازارى گەرما نەبوايە قەت سېلىت و ساردكەرەۋەى ناو ترومپىل دانەدەھىنران، ھەر بۆنمۈنە لە ولاتىكى وەكو يۆگەندا نە ساردكەرەۋە نە گەرمكەرەۋەيان نىيە، چونكە كەوتۆتە سەر ھىللى ناوەرپاست (equator) نە ساردى و نە گەرميان ناگاتى. لە ھەندىك ولاتى ساردى ئەوروپا تەنیا گىرنگى بە گەرمكەرەۋە دەدەن. ئەوہ بۆ ھەموو بوارەكانى

دىكەش، خۇ ئەگەر ترسى فرۇكە نەبوايە دژە فرۇكە دروست نەدەكرا.

بۆيە مەرۇف كە بوونەۋەرنكى جىاۋازە لە رووى كۆمەلەيتى و ئەقلىيەۋە ھەمىشە عدودالى پىشكەۋتن و داھىئانە. ئەگەر ئازارو ماندوبوون نەبوايە قەت بە رۆژگارى ئەمەرۇ نەدەگەيشت.

كەۋاتە: بوونى ئازار سەرچاۋى پىشكەۋتنى مەرۇفە. خۋاى گەۋرە ياساكانى ژيانى بە ھاۋسەنگى نىۋان خۇشى و ناخۇشى دانائە، تا مەرۇف بتوانى لە گەل ناخۇشىيەكان داھىئاننى تازە يىئىتە ئارائە، بەپىچەۋانەۋە لە سنوورىك دەۋەستا.

شەشەم: پاراستنى شكۆى مەرۇف:

خۋاى گەۋرە مەرۇفى كىردۋتە سەردارى ئەم زەمىنە، ھەرچى ھەيە ژىردەستى ئەۋى كىردۋە، بەھۋى ئەقلىۋە لە ھەمرو بوونەۋەرانى دىكەى جىا كىردۋتەۋە. بەۋ ئەقلى ئىپرادەى چاكەۋ خراپە دەكات، گۆرانكارى لە زەمىندا دەكات.

ئەۋ ئىپرادەۋ ئەقلى گەۋرەتەرىن بەخششە خۋاى گەۋرە داۋىيەتتە مەرۇف، جا بۆتەۋەى ئەم ھالەتە دەرگەۋىت ئەم رېسا نەگۆرانەى پىيەخشيون.

يىنە بەرچاۋى خۇت، ئەگەر ژيانى دونيا بەم ياسا جىگىرانە

نەبوايە چ گىرنگىيەك بۇ مەرۇف دەماۋە، بۆنمۇنە ھەرچى
ناخۇشىيە نىتە سەرت، ھەرچى نازارە نەبىنى، چۆنى بىتەۋىت
ژيان وايىت، تەنيا دەسەلاتى چاكەت ھەيىت، ئايا ھىچ
گىرنگىيەك بۇ تۆ دەمىنىتەۋە؟

گەۋرەيى تۆ لەۋەدايە نازادىيەكت ھەيە كە لە يەك كاتدا
دەتۋانى چاكە بىكەيى و خراپەش بىكەيى، ياساكان جىگىرن،
تۆش بەۋ نازادىيەۋە دەتۋانى مامەلەي دروست لە گەل ئەۋ
رووداۋانە بىكەيى، دەتۋانى لە جوانپرايىكرىدى سامانى ۋلات و
چەسپاندنى دادگەرى بەختەۋەرى بۇ گەلەكەت مەۋگەر
بىكەيى.

لەۋلاۋەش كەسكى دىكە ھەيە بەپىچەۋانەۋە ھىچ سودى
لى وەرناگىرت. تەندروستى خۆت بىپارىزە لە نەخۇشى دوور
دەيىت، مەپارىزە توۋشى نەخۇشى دەبى و لەۋانەيە خەلكى
دىكەش توۋش بىكەيى. گەۋرەيى تۆ ئا لىرەۋە بەدىاردە كەۋىت،
بەبى بوۋنى ئەۋ نازادى و ئىرادىيە لەناۋ ئەۋ ياسا چەسپاۋانە،
رۇبۇتتىك دەۋۋى بەبى وىستى خۆت بەرەۋ كارى باش دەبراي،
نە چىژت لە خۇشىيەكان ۋەردەگىرت، نە گەۋرەيىشت
بەدىاردە كەۋت.

حەۋتەم: تاقىكردنەۋەى دۇنيايى و ئاخىرەت:

ئەمە ھەر تەۋاو كەرى خالى پېشەۋە، واتە ئەگەر ياساكانى دۇنيا جىگىر نەبۇنا، نە تاقىكردنەۋەى دۇنياۋ نە تاقىكردنەۋەى ئاخىرەت ھىچ مانايەكى نەدەما.

بۇنمۇنە: تۆ قۇتايىيە كانت تاقى دەكەيەۋە، يان فەرمانبەرە كانت تاقىدەكەيەۋە، يان لە رىگەى ھەلېژاردنەۋە سەرۋكىك تاقى دەكەيەۋە. ئەو كاتە دەتۋانى كەسانى سەرگەۋتۈۋ لە دۇراۋ و فاشىلەكان جىابكەيەۋە، كە چانسەكان بۇ ھەمۇۋيان يە كسان بن، ناتۋانى ھەلسەنگاندن لەنېۋان دوو كەس بىكەى، يە كىك ھەمۇۋ شتى بۇ فەراھەم بىكرىت و يە كىكىش ھىچى نەيىت.

ئا لېرەۋە دەبىنن ياساكانى گەردوون و ژيان جىگىرن و بۇ ھەمۇۋمان ۋە كۈ يە كن، كەسىك بە ۋىست و ئىرپادە و ئەقلى خۇى خزمەتى جۋانتر پېشكەش دەكات ئەۋە سەردەكەۋى.

ئەۋەى دى كە ناگاتە ئەۋ ئاستە دەدۇرې، خۇ ئەگەر ياساكان چەسپاۋ نەبۇنايە، تاقىكردنەۋەكە ھىچ مانايەكى نەدەما، بۇ قىامەتىش ھەروا، دەر فەتى پېغەمبەرناسىن بە بەلگەۋە لەپېش ئىمامى ئەبۇبەكرو ئەبۇ جەھل ۋە كۈ يەك بوو، بەلام يە كەمىيان ئەقلى ھەلېژاردو لە تاقىكردنەۋەكە دەرچوو.

كەچى دوۋەمىيان نەفس و دەروونى زال بوو بەسەر نەقلدا،
لە تاقىكردنەۋە كە دۆرا. دوو گەنجى نەم سەردەمە بەھەمان
شىۋە بىكە نمونە، ھەردووكيان دەتوانن داۋىنپىسى و قومار
بىكەن، جا يە كىكيان نەنجامدانى كارە كە ھەلدەبژىرئىت و نەۋەى
دىكە خۇپاراستن.

لېرە تاقىكردنەۋە كە يە كلایى دەبىتەۋە، خۇ نەگەر
چاكە كارى ناچارى بوایە، ھەردووكيان فرىشتە ئاسا بەس
چاكەيان لە دەست ھاتباو توانای خراپەيان نەبا، تاقىكردنەۋە كە
ھىچ نەنجامىكى نابوو.

هەشتەم: رەۋشەنسى:

ئەۋەش لەناۋ بەشىك لە خالەكانى پىشتەر باسكراۋە، يىگومان
مىرۇف بوۋنەۋەرئىكى خاۋەن رەۋشەن و ئەخلاقە، بەلام رەۋشەن
بەبى نەگۈرى ياساكان ھىچ مانايەكى نەدەبوۋ.

بۆنمۇنە: قوربانىدان و ھاۋكارىكردن و بەھاناۋەچوۋن چەند
سيفەتلىكى جوانى رەۋشەن، ئەۋە تەنيا لەرىگەى ئازادى ناۋ
رووداۋە جىگىرەكان دەردەكەۋىت.

بۆيە كاتىك نەخۇشىيەكى كوشندە يەخەى مىرۇقاىەتى
دەگرىت، ھەژارى و نەدارى روودەكاتە خەلك، ژيان تال دەبىت،
كەسىك ھەيە مال دەبەخشىت، بالەخانەكانى دەكاتە نەخۇشخانە،
نرخى بازار رادەگرىت.

لە بەرامبەردا كەسىك ئازارى خەلك دەكاتە پردى
خۇپىگەيانندن و دەۋلەمەندىبون، باكى بەۋە نىيە خەلك چى
بەسەر دىت.

ئەۋەى يەكەم بە خاۋەن رەۋشەن بەرزو ئەۋەى دوۋەم بە رەۋشەن
قىزەۋەن ۋەسەف دەكرىن. ئەگەر ناخۇشىيەكان و ئازارەكان و
يەكسانى چانسەكان نەبۋايە ھىچمان دەربارەى ئەۋ رەۋشەنە
نەدەزانى.

نۆيەم: ئازادى:

گەۋرەتەرىن سىفاتىك مەرۇف جىيا لە ھەمىو بوونەۋەرەكانى
سەر زەمىن ھەيەتى بىرىتتە لە ئازادى، ئەم خالە بناغەى ھەمىو
خالەكانى رابردوۋە. خۋاى گەۋرە ژيانى لەسەر چەند ياسايەكى
نەگۈر بە مەرۇف بەخشيۋە، ئىنجا ئازادىشى كىردوۋە.

بەلام نەگەر پىمان واپىت دەيى خوا ناچارمان بىكات كارى
چاكە ئەنجام بەدىن، گەۋرەتەرىن سووكايەتى بە مەرۇف دەكەين،
چونكە ئەو كاتى گەۋرەتەرىن سىفاتى تايىبەتمەندى لى
دەستىنەنەۋە كە ئازادىيە.

ئازادى لەو كاتەدا فەراھەم دەيىت كە ياساكان بەجىگىرى
لەپىش تاكەكانەۋە بىن و بە ئازادى خۇيانەۋە يەكىكىان
ھەلبىزىرن.

دەيەم: گەرانەۋە:

ناخۋشى و بەلايەكان دەروازىيەكن بۇ گەرانەۋە، گەرانەۋە
دوۋ جۈرى ھەيە:

يەكەم: گەرانەۋە بۇ لاي پەرۋەردىگار. خۋاى گەۋرە مەرۇفى
بە ئەقلىكى جوان دروستكىردوۋە، ھەرۋەھا پىغەمبەرانىشى بۇ
ناردوۋن تا رىگاي راستيان پىشان بەدىن.

ھەرۋەھا مەرۇفىشى نەكىردۋتە ماكىنەيەكى بى ھەست

ناچار بە باۋەر بىكرىت، بەلكى دەروازى چاكەو خراپەى بۆ
 كىردۈتەۋەر رىنگاكەى پىشانداۋە. بەلام مەرۋف زۆر جاران دەيىتە
 كۆيىلەى ئارەزوۋەكانى، لەۋانەيە برادەرىك يان مال و سامانىك
 يان ھەر كارىك بىباتە دۇخىك قەت خۋاى ۋەبىرىتتەۋە، ئاللىرەدا
 مەرۋف كاتىك راستىيە رىكۈپىكەكانى گەردوۋنى بۆ
 دەردەكەۋن، يان لەرىنگەى نەخۋشى و جۆرە ئازارىكەۋە لاۋازى
 خۋى بۆ دەردەكەۋىت، يەكسەر دەگەرىتەۋە لای خۋا لە
 ھەلەكانى بەرامبەر خۋا خەلك پەشىمان دەيىتەۋە.

لەۋەۋە تىدەگەين ئەۋ شتەى بە ناخۋشى دەزاندىرا،
 بەخشىكى گەۋرە بوۋ. كەسى واش ھەيە بەپىچەۋانەۋە خۋاى
 گەۋرە بە (خۋشى) تاقى دەكاتەۋە، جا كاتىك مالىكى زۆرى
 چىنگ دەكەۋىت، يان بىچ مىندالەۋ مىنداللى پىچ دەبەخىرى، يان
 برۋانامەيەك ۋەدەست دىنىت، يان چەندەن خۋشى دىكە ھەن،
 يەكسەر سەرى بەندايەتى بۆ خۋا نەۋى دەكات و لە دلىدا
 دەلىت: (خۋايە تۋ ئەۋ ھەۋو چاكەيەت لەگەلدا كىردوۋمە،
 خۋايە تۋبەۋ پەشىمانى بەردەم قاپى تۆم). خۋاى گەۋرە
 دەفەرموۋىت: ﴿وَبَلَوْنَهُمْ بِالْأَحْسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾
 [الأعراف الآية ١٦٨].

ۋاتە: "بەچەندەھا خۋشى و ناخۋشى تاقىمان كىردنەۋە بۆ
 نەۋى ئەۋان بگەرىنەۋە (بۆ رىبازى راست و دروست)".
 كەۋاتە: خۋشىو ناخۋشى دەروازى گەپانەۋەن بۆ لای خۋدا.

دوۋەم: گەرپانەۋە لە كارە خراپە كە. واتە مەرج نىيە
گەرپانەۋە كە بۆلای خوا يىت، بەلكو خەلكە كە لە كارە
قىزەنە كەيان دە گەرپىنەۋە كە بوۋەتە ھۆى ناخۇشىيە كە.

بۆنمۈنە: كاتىك قايرۇسى كۆرۈنۈش بىلەن بولۇپ ھەم رىئە
ئەۋانە دەستە كانيان دەشۇن دواى چۈنە مەپراھى و
تارەتگرتن، مايەى شۆك بون، ئاخى رىئە ھەرەزورى خەلكى
دونىا نە دەستيان دەشۇن و نە ئاۋىش بە كاردىنن، ئەمەش
ھۆكارىكە بۇ بىلەن بولۇپ ھەم نەخۇشى، يان (ۋەك دە گوتىت) ئەو
قايرۇسە پىلاننىك يىت و بە ئەنقەست گوازارا يىتەۋە.

جا بەم ھەلسو كەۋتەيان، توۋشى نەخۇشى دەبن بۆنەۋەى لەو
كارانە بگەرپىنەۋە ھەرچەندە تۆبەى باۋەر بە خواش نە كەن.

ياز دەم: لىخۇش بولۇنى گوناھ

لايەنىكى دىكەى ئازارو نەخۇشىيە كان بۆنەۋەى لە
گوناھە كانيان خۇش يىت. مەۋقى باۋەر دار ھەر نەخۇشى و
بەلايەك يىتە سەرى گوناھە كانى ھەلدەۋەرن.

دواز دەھەم: سزادانى تاۋانباران.

قورئان بە روۋنى ئامارە بەۋە دەكات، ھەندىك لەو روۋداۋانە
ۋەكو سزاي خودا ھاتون بۇ ئەو ئومەتەنەى گورىيان بە
بەلگە كان نەداۋە پىغەمبەرانىان بەدروۋزانيون و ستەميان كىردوۋە،
خۇاي گەۋرە دەفەرموۋىت: ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَىٰ

قَوْمِهِمْ فَجَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَأَنْتَقَمْنَا مِنَ الَّذِينَ أَجْرُموٓا۟ وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٧﴾ [الرُّومُ الآية ١٧].

ۋاتە: "بەپراستى پېش تۆ (ئەي محمد صلى الله عليه وسلم) پىغەمبەرانىڭ كان رەۋانە كىردۈۋە، بۆ سەر ھۆزۈ گەلە كانيان، بەلگەۋ نىشانەي زۆريان بۆ ھىنان، بەلام زۆريان باۋەرپان نەھىتا، بۆيە ئىمەش تۆلەمان سەند لەۋانەي كە تاۋانيان كىرد، ئەۋسا ئىتر سەر خستنى ئىمانداران بە نەركى سەرشانى خۇمان زانى و سەر كەۋتەنمان پى بەخشىن".

سىزدە ھەم: پاداشتكر دىنەۋە.

ھىكمەتتىكى دىكەي نازارو بەلاۋ ناخۇشىيە كان بەرز كىردىنەۋەي پەلەۋ پايدى باۋەر دارانە، چۈنكە لە روانگەي ئىسلامەۋە ژيانى دۇنيا تەنيا رىچكەيە كە بەرەۋ ناخىرەت، بۆيە بەھىچ شىۋەيەك ژيانىكى كاتى لەگەل ژيانى يەكجارەكى بەراۋرد ناكىرت، مەسۇلمانان ئاقىدەمان ۋايە خۋاي گەۋرە بەۋ ناخۇشى و بەلايانە پەلمان بەرزە كاتەۋەۋ پاداشتى زياترمان دەۋاتەۋە، ھەربۆيەش كاتىك روۋداۋىڭمان بەسەر دىت ئەگەر ھەلەي دەستى خۇمانى تىدا بىت بەخۇدادەچىنەۋە، لە ھەمان كاتدا نارام دەگرىن، چۈنكە دەزانىن پاداشت دەكرىنەۋە. بەلام لەۋەدا راستكر دىنەۋەيەك پىۋىستە، كەسانىك ۋاتىدەگەن

دەردو بەلا بۆ باۋەردار رەخمەتەو بۆ بېباۋەرانىش عەزاب، ئەو
فەرمودىيە لە دايكە عائىشە دەگىرپنەو، بەلام ماناى ئەو نىيە
باۋەردارەكە ئازار ناچىزىت يان بە شتىكى خوش و باشى
دەزانىت و خۆى ناپارىزىت و چارەسەر وەرناگىرت، بەلكو بۆ
ھەردووكيان ۋەكو يەك ئازارو مەينەتى دىنىتەو.

لەوانىيە باۋەردارەكە ئازارى زىاترىش بېچىزىت. ماناى
فەرمودەكە لە ئەنجامەكەيە، كە ھەردووكيان ۋەكو يەك
دەنالىنن، بەلام لەبەرئەۋى باۋەردار باۋەرى بە خوا ھەيە، وىراى
خۇپاراستن و دۆزىنەۋى چارەسەر گەرانەۋە لە كەمتەرخەمى
ۋە ھەلەكەى، نارامدەگىرت و بە تاقىكرىدەنەۋى خوايى دەزانىت،
پشتى بە خوا دەبەستىت.

لە بەرامبەر ئەو باۋەرو پىشەستىنى بەخۇا، پاداشت
دەكرىتەۋە ھەموو ھەناسەو ماندوبوونى بۆ بەچاكەو دەنوسرىت.
بەلام كابرانى بېباۋەر برۋاى بە قىامت و ھەلستانەۋە خوا
نەبوۋە، پشتى پىنەبەستۋە، بە تاقىكرىدەنەۋى نەزانىۋە، بۆيە نە
بۆ لاي خوا دەگەرىتەۋە نە پشتى پى دەبەستىت و نە بەناۋى
باۋەرو تاقىكرىدەنەۋە نارام دەگىرت.

بۆيە ھىچ خىرى قىامتەتى لى نايىنن، ئەگىنا ھەردووكيان
ئازار دەچىزىن و ھەردووكىشىان پىۋىستىان بە گىرتنەبەرى
رىكارەكان ھەيە.

نەوانە بەشەك بون لە دەرەنجام و حىكمەتە كانى
ياسانە گۆرە كان.

بۆنمۇنە يابان، كەلە ئاستىكى ھەرپىشەۋەي زانستى
تەكنەلۇژىيا دايمۇ زۆرۈر تىرىن بىۋاسىلەرزە لەۋ ۋلا تە روۋدەدەن،
كەچى ھەمۇ ئىشيان بۇ ئەۋەپە چۆن بالەخانە كانيان ۋە ھا

دروست بىكەن لە گەل بومەلەرزە نەرووخىت، يان چۆن كاتى بومەلەرزە دەستىشان بىكەن، بەلام خودى روودانە كە لە دەرەۋى دەسلەتپانە.

ھەرچەندە بەشىك لەو كارەساتە سروشتىپانەش دەستى مەۋقۇ تىپدايە ۋەك (دەگوتىت) ھەندىكجار تاقىكردەنەۋى چەكى ناۋكى دەپتە مايە بومەلەرزە، يان كاتىك وشكە سالى روودەدات خەلك ھەموو رىنگاكانى ئاۋ دەگرن و خانوو و مالى تىدا درووست دەكەن، جا كە ۋەرزى باران ئاسايى دەپتەۋە ئاۋەكە لە دۆل و شىو و كەندەكان دىتە خوارەۋە، ھىچ شوتنىكىشى نىيە پىيدا بىروات يەكسەر دەپتە لافاۋو خەلكىك دەخنىكت و خەلكانىك مالىان ژىرئاۋ دەكەۋىت، ئەوانە راستە رووداى سروشتىن بەلام مەۋق ھۆكارىتى.

كاتىك ئەم جۆرە كارەساتانە روودەدەن بەشىك لە بانگخوازان بە ھەماسەتەۋە بە غەزەب و خەشمى خوا تەفسىرى دەكەنەۋە. ئىستا قسە لەسەر ئەۋە ناكەين كە غەزەبى خوايە يان نا، بەلام نابى لە بىرمان بچىت ئەۋ رووداۋانە لە ھەموو شوتنىك روودەدەن، بۆنمەۋنە پىرۋزىتىن جىگاي مەسولمانان مەككەى پىرۋزو مزگەۋتەكەيەتى، كەچى لە مېژوودا چەندىن جار كەۋتۋتە ژىر لافاۋو قورىپانى لىكەۋتۋتەۋە. شوتنەكانى دىكەش بە ھەمان شىۋە، لە ھەندىك شوتنىش روودەدات ھىچ كەسى لى نىيەۋ

ھېچ تاۋانلىقى لى ئەكرام. ئەمەش ئەو پىرسىيە دروست دەكات: چۈن خۋاى گەورە لەبەر گوناھى بەشىكى كەم، ئەو ھەموو خەلگە لەم شۈنە پىرۈزە دەخاتە ژىر غەزەب و خەشى خۋى؟!

ھەروەھا ھەندىك شۈنە دىكە ھەلگەوتەى جوگرافىيان وايە ھەمىشە لافاۋى لى روودەدات، سالانە خەلگ خۋى بۇ لافاۋەكە نامادە دەكات، چۈنكە بەرلەۋەى ئاۋەدانىشى بىچىتى دۈخەكە ئەگەرى لافاۋى وابوۋە، بۈيە كە لە سالىكى دىارىكراۋ لافاۋەكە ھەلدەستىت، ئىنجا بانگخۋازان بە كارىكى حكومەتە كەى دەبەستەۋە، دىسانەۋە ئەو پىرسىيە دروست دەبىت: ئەى بۈچى بە بەردەۋامى لەم شۈنە لافاۋ ھەبۈۋە، واتە بەر لەۋەى ئەو حكومەتەۋ ئەو نىزامەش بىت، بگرە پىش ئەۋەى ئەو شارەش دروست بىت؟!

لە روانگەى ئىسلامەۋە ئەم رووداۋانە بە كارەساتى سىروشتى ئاۋدەبىرەن. كۆمەلىك سوۋدى گەورەشيان ھەيە لە ھاۋسەنگى ژيان و ژىنگەۋ پىشكەۋتنى زانستى، ۋەك پىشتىر باسكرا، بەلام خەلگى ھەموو سەردەمىك لە ھەموو نەئىيە كانى تىناگات. دىقەت بەدە ئەو نمونەى خۋارەۋە دەربارەى شتىكى سادەى گيانداران، لەۋتەۋ بەرەۋ ھاۋسەنگى نىۋان ھەسارەكان و تەۋاۋى پىكەتەكانى ھەسارەكانى ئىمەۋ ھەسارەكانى دىكەۋ كۆمەلەكانى دىكەش بىرۈين.

لە سالى (۱۹۵۰) نەخۋشى مەلاريا لە مېشۋولە درووست بوو، حكومت بېرىدا لە رېنگەي مادەي كېمىيەي (DDT) ھەموو مېشۋولە بېكۆزىت. بەمەش مەلاريا كەمبۈيەو. بەلام گىيەي سەر بانى خەلگە كە بەسەريان بەردەبوو، چونكە پېشتەر كرمۆكەي تەتەلە مېران لەسەر بانى خەلگە كە دەژيار ئەو گىيەي دەخوارد، زەرگەتەش كرمەكەي دەخوارد، بەلام مادە كېمىيەيە كە زەرگەتەكەش كوش، بۆيە ئېستە ھېچ شتېك نېيە ئەو كرمۆكەيە رابگرت، جا كە گىيەيە كە دەخوات بەسەر خەلگە كە دەكەوتتە خوارەو.

نېدى سەريانەكان ھېدى ھېدى دەكەوتتە خوارەو. خەلگە كە تووشى گىرەتېكى گەورەتر بوو، چونكە پشېلە ئەو گىيانەوەرەنەي دەخوارد كە زەرگەتەي دەخوارد، كە زەرگەتە نەما، گىياندارەكەش نەما، لەمەو پشېلەكانىش دەمردن و ژمارەيان كەم دەبوو، لەگەل ئەو ش ژمارەي جورجەكان (بەھۆي كەمى پشېلەو) زۆربوون.

جورجېش بەھەمان شېو خەلگەي تووشى نەخۋشى دەكردەو، تا واى لېھات ئەو خەلگەي بەو نەخۋشېيە دەمرد ژمارەيان زياتر بوو لەوانەي بە مەلاريا دەمردن. دواچار ھەر لە سالى (۱۹۵۰) كۆي (۱۴،۰۰۰) پشېلەيان ھېناو گوندىكى بۆرنىو لە رېنگەي پەرەشووتەو بىلايان كردەو.

دىيارە دەبوو دەرمانىكى وابدۆزنەوہ چارەسەرى مەلاريا بکات
و ھاوسەنگى ژىنگەش تىك نەدات.

پىغەمبەرى خوا دروودى خوى لەسەر بىت لە فەرمودەيە کدا
باسى ئەو ھاوسەنگى ژىنگەيە دەکات، دەربارەى ئەو
مىکەرۋبانەى لە رىگەى سەگەوہ بۆ مروۋف دەگوازىنەوہ،
هيندە مەترسىدارن دەفەرموۋىت: (فەرمانى کوشتنى ھەموو
سەگەکانم دەدا، بەلام ئەوانىش ئوممەتىكى سەرىەخۇن بۆيە
نابى لەناوبىرىن).

دېقەت بدە، جارىكىان بە گۆرەى ئىجتىھادى خوى
فەرمانى کوشتنى سەگى دا، بەلام دواتر ئەم فەرمانەى
وہستاند و فەرموۋى: "ئەگەر سەگەکان بە تەنیا خويان
ئوممەتلىك نەبوئايە، ئەوا فەرمانم دەدا بە کوشتيان".

ھەرۋەك لە نوورى نەمر ھاتوۋە، واتاى نەمەش ئەوہيە: ئەگەر
سەگەکانىش بە وىنەى نەتەوہ جۆراو جۆرەکانى ترى ئادەمىزادو
روۋەكەکان و بىگيانەکان و ھتە...، رەگەزلىك نەبوئايە لە
رەگەزەکانى پاراستنى ھاوسەنگى ژىنگەيى (التوازن البىئى)،
ھەرۋەھا بە گۆرەى رىسا گەردوونى و سرووشتيەکان (الشریعة
الفطرية) زەرۋورەتلىك نەبوایە لە بوونىداند، ئەوا ئەو کات فەرمانم
دەدا بە لەناوبردنيان.

ئىستىلا ئەو نمونەيەو نمونەى پشیلەکان تىگەيشتين کە چۆن

پىكھاتە كانى ژىنگە يەكتىرى تەۋادەكەن. ئەۋە ياسا
 نەگۈرە كانى خۋاى گەۋرەن و سوۋدى زۆرى شاراۋە
 لەخۇدەگرن، بەلام لەۋانەيە ھەموو مەرۋقە كان لە ھەموو كاتىك
 تىيى نەگەن.

دوۋەم: كارەساتە مەۋكردەكان.

ئەۋ كەردەۋانە دەگەرتتەۋە كە بەھۆى كارىكى مەۋكەكان روودەدەن، ۋەك: (سەۋتاندن، خەكان لە ئىھمالى، بىلاۋكەردنەۋەى نەخۇشى لەرىنگەى دەرمەنەۋە، خۋاردنى مالى گشتى، ئىسراف و زىندەپۇيى، نازاردانى خەلك، نادادگەرى،...). جا ئەۋ كارانە كەسەكە خۆى بەسەر خۆى دىنىت، يان كەسىكى دىكە بەسەرى دىنىت. ئەۋانە كۆمەلە كارىكن لەبەرئەۋەى دەستكردى مەۋقن، بەرپەرسىارتىيان دەكەۋىتتە سەر شان.

ھەندىك كارى سەۋۋشتى ھەيە بە ھەمان شىۋە دەچىتە چۈرچىۋەى كارى مەۋق، بۆنمەۋنە كاتىك بەھۆى ۋشكەسالى ھىچ شتىك ناھىتە بەرھەم ئەۋە كارىكى سەۋۋشتىيە، بەلام كاتىك كشتوكالەكە بەھۆى كەردەۋەى مەۋقەۋە بەرھەم نادات ۋەك تىكدانى ژىنگە يان سەرقالبوۋنى خەلكەكە بە شەپرى دوزمەنەن و نەتۋانىنى ئاۋرپدانەۋە لە كارەكانىيان يان بەكارھىنەنى دەرمەنى خراب بۆ تىكدانى جۆرو كۋالىتى بەرۋوبومە گۆشتى و كشتوكالىيەكان.

ئەۋانە ھەرچەندە لە روۋكەشدا كارەساتى سەۋۋشتىن، بەلام دەچنە خانەى كارە مەۋكەردەكان و مەۋق لە ھەمەۋى بەرپەرسىارەۋ دەبى بەخۇش چاكى بكاتەۋە ئەگىنا بەردەۋام دەبىت.

چۈن بەلا دەپتە تاقىكردنەۋە؟

لە روانگەى نىسلامەۋە كۆى ژيان تاكو مردن ھەموۋى تاقىكردنەۋە، ھىچ شىتەك لە تاقىكردنەۋە بەدەر نىيە، خۋاى گەۋرە دەفەرموۋىت: ﴿الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا﴾ [الملك الآية ۲].

ۋاتە: "ئەۋە كە مردن و ژىنى داھىناۋە، تا ئىۋە تاقىكاتەۋە كامتان كارو ئاكارى جۋاترە".

بە گۈرەى ئەم ئايەتە ژيان ھەموۋى تاقىكردنەۋە، ھەر لەو رۇژەى لە داىك دەپتە تا دەمرت دۋاجار ھىچى بەلاش نىيە، چۈنكە ھەر لە بىنەرەتەۋە مەرۋف ھەر بە ھەۋەنتە دروست نەكرۋە، بەلكو بۇ ئامانجىكى گەۋرەتر دروستكرۋە.

ھەموۋ ھەۋل و كۆششەكانى ژيانى بۇ گەشتەنەۋە ئامانجەيە، كەۋاتە ھەموۋ چركەساتەكانى ژيانى تاقىكردنەۋە. جا خۋى بەگۈرەى ھەۋل و كاردانەۋەكانى بېرىاردەدات چۈن مامەلە لەگەل ئەم رووداۋانە دەكات، خۋاى گەۋرە دەفەرموۋىت: ﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾ [الزمر الآية ۱۱۰].

ۋاتە: "ئاي گومانتان ۋادەبرد كە بە راستى ئىمە ئىۋەمان بە

بىي مەبەست و بىي ھوودە دروست كرددووھو ئىيۈە بۆ لاي ئىمە
ناھىيىرنەنە؟!"

بىيجگە لەوھى ژيان ھەمىوى تاقىكردنه و مەكى، نەخۇشى و
دەردو نازار تاقىكردنه و مەكى كى تايىبەتەن، خىۋاي گەورە
دەفەرموۋىت: ﴿وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ
الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالْعَمَلِ ۖ وَبَشِيرِ الصَّابِرِينَ﴾ [البقرة الآية ۱۵۵].

واتە: "يىگومانەن جاروبار تاقىتان دەكەينەو! بە بەشىك لە
ترس و برسەيتى و كەمكردنهوھو لەناوچوونى مال و دارايى دىنا
و زىانى گىيانىي و تياچوونى بەروو بوو و دەسكەوتەكانتان؛
واتە: دەبىي چاك بزانن سىروشتى رىنگەي جىھادو سەركەوتن
نەمەيە كە: مەرۇف بەيناو بەدىن تووشى نەم جوۋرە زىانە
روالەتيا نە بىي، بەلام دەبىي بەنارام و خوگرييت، دەسا تووش نەي
موھەممەد! (صلى الله عليه وسلم) بەوانە كە خوڤراگرو
بەنارامن مژدە بەدە".

كەواتە بە گوڭرەي نەم نايەتە پىروژە ھەر شتىك بىيە مایەي
ترس و برسەيتەي، يان كەمبوونەوھى مال و گىيان و
بەرھەمەكان، نەوھ تاقىكردنه و مەكى كە ھىچ گومانى تىدا نىيە.

پىشتەر روونمان كرددوھو كە وەكو دادگەرى خودايى و وەكو
پاراستنى شكۆى ئاقلەندەنە نازادى مەرۇف، خىۋاي گەورە
ژيانى بە ھۆكارو نەنجامەكانەوھ بەستۆتەوھ، ھەر كاتىك

ھۆكۈمەت كارى كارە مەۋقۇق كەردە كان بە چاكى بگىرئەنە بەر ئەۋا
ئەنجامى باشى لىدە كەۋتەۋە، ھەر كاتىكىش ھۆكارە كان
پشتگۇنخۇرەن يان بە خراپى بە كارەنەن ئەۋا دەرەنجامى
ھاۋشىۋەى خۇيان دەيىت، بەلا سۈۋىشە كانىش دەرەنجامى
ياساۋ رىساكان، كە ھەمۈۋ كەسىك و لە ھەمۈۋ كاتىك نازانىن
چ سۈۋىدىكى گەۋرەى تىدايە.

ھەربۈيە ھىچ شتىك لە خوۋدى خۇيدا خراپ نىيە، ئەۋەى
ئىمە بە خراپى تىدە گەين سۈۋىدىكى گەۋرەى ھەيە، ياخۇد لە
بەرەتدا شتىكى باشە بەلام مەۋقۇقە كان خراپ بە كارى دىنن،
بۆنمۈنە ناگر ھەمۈۋ سۈۋە، ئەگەر ناگر نەيىت ژيان
دەۋەستىت، ھەر لە خۋاردنەۋە بگرە تا دەچىتە سەر كەرەستەى
خانۋو كەردن و ئۆتۈمبىل و نامىرە نەلكرۋىنە كان و فرۇكەۋ
كەشتى و تەۋاۋى پىشكەۋتەنە كانى ژيان بەشى ناگرى تىدايە.
بۈيە كاتىك كەسانىك ناگر ۋە كەۋبۈمبى كۈشتەن يان بۆ
خۇسۇتاندن يان زيان گەياندەنە خەلك بە كارى دىنن، ئەۋە باشى
ناگر رەتەنكەتەۋە، ئەسلەن لە گەل چاكەۋ باشە زۆرە كانى ھەر
بەراۋرد ناكىرن.

كەۋاتە: ھەر شتىك بەسەر مەۋقۇق يىت ئەۋە دەرەنجامى
مامەلەى خۇيەتى، بۈيە كە شتىك رۈۋدەدات يەكسەر پىۋىستە
مەۋقۇق چاۋ بە ھۆكارە كان دابخىشەنەۋە، كاتىك سۈۋەلەرەزە

روودەدات چاۋ بە شوئىن و شىۋازى خانوۋەكان و كارگەكان
دابخشىئىن. كاتىك نەخۇش دەكەۋىن چاۋ بە تىكدانى ژىنگەۋ
سىستەمى خۇپارىزى دابخشىئىنەۋە بەتايىبەتى بۇ ۋلاتە
پىشەسازىيە گەۋرەۋ كارگەكانىان. كاتىك توۋشى ھەلامەت
دەبىت تەماشى خۇپارىزىت بىكە.

كاتىك خەلك توۋشى تەنگەنەفەسى دەبىت ئاور لە
كارگەكان بدەنەۋە چ دوۋكەل و پىسىيەك بەرھەم دىئىن.
كاتىك ھەزارى زۇر دەبىت بىرواننە تەمبەلى و كارنەكردى
كەسەكان، يان تەماشى سىستەمى دادگەرى كۆمەلەيتى
دەۋلەت بىكەن.

كاتىك شۋانىك سەگىكى ھەيە تىرنانى ناكات، كەسىكى
دىكە بە ناسانى سەرنجى سەگەكە بۇخۇى رادەكىشىت بەمەش
دەتۋانى مەرو مالاتى خاۋەنەكە لەپىش چاۋى سەگەكە بدزىت.
كاتىك مىندالەكەت ھىچ رازى دلى خۇى دەرنابرىت و
كەسانىكى دىكە دەيقۇزنەۋ توۋشى خواردنى مادە ھۇشبەرو
كىشانى جگەرە دەبىتەۋە، دەبى بە شىۋازى مامەلەى خۇتدا
بىچىتەۋە. كاتىك لە شەرىك دەدۇپىنى پىۋىستە يەكەمجار
بەخۇت دابىچىتەۋە بۇچى ھەموو سەربازەكان بەرفەرمانى تۇ
نەبوۋن، لە روۋى سەربازىيەۋە لە چ ئاستىكى پىشكەۋتن بوۋن.
كاتىك ناتۋانى دەۋلەتتە دەبىت ھەبىت بەخۇت دابىچىتەۋە

لەوھى چەندە كارتان بۇ كۆى خەلك كىردووه، چەندە بەراستى
 برايه تىتان پاراستووه، چەندە گرنگىتان بە پەيوەندى سىراتىژى
 داوه. بۆيە ھەر رووداۋىكى ناخۇش ھەلۋەستەك لەلاى
 خاۋەنەكەى دروست دەكات بۇ مامەلە كىردن لەگەل ھۆكارەكان.
 ھەر كاتىك بەخۇداچوونەۋە لە خۇمانەۋە دەستى پىكىرد و
 ھەۋلى چاكىردنەۋەى ھۆكارەكانمان دا، ئەۋا ۋلات پىشەكەۋىت
 و ئارىشەكان بە سانايى چارەسەر دەبن. ئا لىرەۋەيە كە ئىمامى
 غەزالى پىيوايە، ئەگەر ھىستىرەكەى چەمەۋوش بىت ئەۋ
 تەماشاي گوناھى خۆى دەكات، گوناھ لەۋەى چۆن مافى
 ئەۋ نازەلەى داوه، چۆن لەسەر ئىشكىردنى راھىناۋە، چۆن
 خواردنى پىداۋە.

كەۋاتە: تاقىكىردنەۋە ۋاتە لەگەل توۋشېۋونى ناخۇشى و
 دەردو زەرەرى مالى و گيانى، پىداچوونەۋە بە ھۆكارەكان و
 چاكىردنەۋەى ھەلۋە كەموكورتىيەكان و دۆزىنەۋەى باشتىرى
 رىنگەچارە. ئەمەش بە پىشتەستىن بە خواۋ داۋاى سەرکەۋتن.
 ھەرۋەھا تاقىكىردنەۋە بەماناى ئەۋەش دىت لەرىنگەى (مال و
 سامان و گيان) ۋە رى لە دەردو بەلابگىرىت و سەرکەۋتن
 مەۋگەر بىكەى.

جىۋاۋزى ئەم خالە لەگەل خالى پىشتىر لەۋەدايە، لە خالى
 يەكەم ئەم شىتانە دەۋونە قورىانى و خاۋەنەكەى بەدۋاى

چارەسەر دەگەپرا لەرىنگەى ھۆكارەكان و پشتبەستىن بە خوا.
بەلام لەم خالەدا مروۋقەكان خۇيان قوربانى بە (گيان و مال
و سامان) دەدەن بۇ بەرەنگاربونەۋەى نەھامەتییەكان.

ئىمامى رازى لەسەر ئايەتى سەرۋە دەفەرموۋىت: مەبەست
ئەۋمىيە بەر لە رووداۋەكان بە ترس و مال و منداڭ و
بەرھەمەكان تاقىدەكرىيەۋە، تا لەرىنگەى فىداكارى و بەخشىنى
ئەم شتانەۋە رى لە رووداۋەكان بگىرت.

ئەمە دەروازىيەكى گىرنگى پىشكەۋتنە، واتە بۇ پىشكەۋتن و
رزگاربوون و سەرکەۋتن تاقىتان دەكاتەۋە بە ترس و برسەتى و
كەمكرىدەۋەۋە لەناۋچوونى مال و دارايى دىنيا و زىانى گيانىي و
تىاچوونى بەروو بووم و دەسكەۋتەكانتان.

گەلىك داۋاى سەرکەۋتن بىكات دەبى نامادەسازى
ھۆكارەكان بە تەۋاۋى بگىرتەبەرو نامادەبىت قوربانى بە گيان و
مال و سامان بدات. كاتىك ھىرپشى دوۋمن يان ئابلۇقەى
ئابوورى يان نەخۇشى رووى تىدەكات، نابى لە بەرامبەر ھىچ
يەكىكىيان چۆك بدات.

بەپىچەۋانەۋە خۋاى گەۋرە موژدە دەداتە خۇپراگرەكان كە بۇ
سەرکەۋتن، نامادەن گيان و مال و سامانىيان بىبەخشن.

كەۋاتە تاقىكرىدەۋەكە ھەر ئەۋە نىيە كەسىكت بمرىت يان
نەخۇش بىكەۋىت ئىنجا ئارام بگىرى، بەلكو تاقىكرىدەۋە لەۋەدایە

كەسەكان لە بەرپرەسى يەكەمەو بەگرە تا دەگاتە خواری
 ھەموویان ئامادەبن لە ئاستى خۆیان قوربانى بە گيان و
 پالداڤەو ھەموو مالىيان بەدەن، ئامادەبن مال بەخشن بۆ پىڭگەياندى
 گەنجىك، بۆ دروستکردنى تاقىگەيەك، بۆ شياندى كەسانى
 زاناو خاوەنكارو گەنج و ئافرەت و منداڵ و پیاو لە ھەموو
 بواریەكانى سیاسى و كۆمەلایەتى و زانستى و فیکرى...

جا ئەوانەى لە تاقىكردنه وەك دەردەچن ئەو ھەموو ھەموو
 سەرکەوتنىيان ھەيە. بەپىچەوانەو ئەوانەى خەرىكى (ھى خۆم
 بۆ خۆم ھى تۆش دەخۆم)، ئامادە بن ھىچ قوربانى بە سامانى
 تايبەتى خۆیان بەدەن، بىر لە ئايندى كۆرۈ كچەكانى چوار
 پشتى خۆیان دەكەنەو، بەلام ئامادە بن كەمترى پىڭگەياندى
 بكن، يان ھەولەى وەدەستەينانى پۆست دەبىستە ھەزى
 دەولمەندوبون و پارەو پول و قىلاو كۆشك و تەلار، ئەوانە قەت
 سەرنەكەون، وەكو كەفى سەر دەريا بە پشە بايەك دەفرن.

بەداخەو ئەو ئەو تاقىكردنه وەيە كە كورد بۆ زياتر لە سەد
 سالى لىنى دەرنەچىت، ئاخىر بە گۆرەى ئايەتەكە پىويستە بۆ
 پىشكەوتنى گشتى، ئامادەبين قوربانى بە ھەموو شتىكمان
 بەدين، بەلام ئەو چەندىن سالى لەبەر گيانى حزبايەتى و
 نايدۆلۆژياى فیکرى و شەرى دەسەلات و كۆشك و تەلارو
 ناوچەگەرى، نەگەيشتويىن بەو خەونەى ھەزاران قوربانيمان بۆ

كەۋاتە تاقىكردنهۋە ماناى نووزە نووزو گرین نىيە، دابنىشن
 و خەفەت بخۇن، بەناۋى سەبرو ئارامى دەست بەخۇدابەردنهۋە.
 بەلكو تاقىكردنهۋە واتە چۈننىيەتى ھەلستانهۋە لەرنگى
 چارەسەرى ھۆكارەكان و قوربانيدان بە گيان و مال و سامان و
 دووركەوتنهۋە لە ئەنانىيەت و خۇپەرستى لەپىناۋى گەيشتە
 سەرکەوتن، ۋەك خۋاى گەرە دەفەر موۋىت: ﴿الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ
 وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا﴾ [الملك الآية ۲].

ۋاتە: "ھەر ئەۋ خۋى مردن و ژيانى بەدەيھىناۋە، تا تاقىتان
 بىكاتەۋە، كىتان كردهۋى چاكترو پەسەندترە".

لە روانگەى ئىسلامەۋە كردهۋى باش تەنيا لە نوژو روژى
 و زىكر قەتیس نابیئ، بەلكو ماناى خواپەرستى ھىندە فراوانە
 ھەموو كایەكانى ژيان دەگرەتەۋە.

بۆیە گەرەن بەدۋاى رینگەچارەۋ ھەستانەۋە لە كاتى كەتن
 و نامادەكارى پىشۋەختە ھەموۋىان دەچنە ئەۋ چوارچىۋەيەۋ
 پىۋىستە مسولمانان پىشەنگ بن ئەۋجا لە تاقىكردنهۋە دەرەچن.

ئايا كۆرۈنۈش تۆلەي خاۋىيە؟!

دوای باسكردنى جۆرەكانى كارەسات و حىكمەتەكانى،
 ھەرۋەھا چۆن دەبنە تاقىكردنەۋە، تاقىكردنەۋە بە چەند مانا
 دىت، ئىستا كاتى پىرسىيارە سەرەكىيەكەيە: ئايا كۆرۈنۈش تۆلەي
 خوا بوو لە چىن بەرامبەر بەرگىركدن لە (مىسولمانانى ئىگۈر/
 باۋەردارانى كرىستيان/ باۋەردارانى جوو/ باۋەردارانى
 ھىندۇس)؟.

ۋەلامدانەۋەي ئەو پىرسىيارە پىۋىستى بە شىتەلكردنى كۆمەلە
 پىرسىكى دىكە ھەيە:

خۇتان ھۆكارى نەھامەتییەكانن:

بە گۈرۈھى قورنانى پىرۈز، مەرۋف خۇي ھۆكارى
 موسىبەتەكانىيەتى، ۋەك دەفەرموۋىت: ﴿أَوَلَمَّا أَصَبْتَكُمْ مُصِيبَةً
 قَدْ أَصَبْتُمْ مِثْلَيْهَا قُلْتُمْ أَنَّى هَذَا قُلْ هُوَ مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِكُمْ﴾ [آل عَنَرَان
 الآيە ۱۶۵].

ۋاتە: "ئەي پىغەمبەر! پىيان بلى: ئەو بەلايە ھەر لەخۇتانەۋە
 بوو توۋشتان بوو، ھۇي سەرەكى لەخۇتانەۋە".

﴿فَكَيْفَ إِذَا أَصَبْتَهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ﴾ [النِّسَاء الآيە ۶۲].

ۋاتە: "ئاخۇ ئەۋانە خالىيان چۆن يىت كاتىك بەھۋى
 رەفتارى نادروستى خۇيانەۋە بەلایەك دووچارىان دەيىت".
 ﴿وَمَا أَصْبَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فِيمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ﴾ (الشورى الآية
 ۳۰). ۋاتە: "ھەر بەللاۋ نەھامەتەكتان بەسەر ھاتىيىت، ئەۋە
 دەرئەنجامى ئەۋ كارو كىردەۋانەيە كە بە ئارەزوۋى خۇتان
 دەتەنكرد".

﴿ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ﴾ (الزوم الآية
 ۱۱). ۋاتە: "فەسادو خراپە دەر كەۋتوۋە ھەموو سەر زەۋى و
 دەر ياكانىشى گىرتۆتەۋە، بەھۋى ئەۋ تاۋان و گوناھانەۋە كە
 خەلكى دەستىيان داۋەتى".

كەۋاتە: ئەۋ بەلایانە دەرەنجامى كىردەۋەكانى مەرۋفەكان
 خۇيانەن، ئەۋان ھۆكارەكانىيان بەكارھىناۋن و ئەنجامەكانىش
 ھاتوۋنەتە دى بەگۈرەۋى ئەۋ ياسا نەگۈرپانەۋى خۋاى گەۋرە
 داپناۋن.

بەلا بۆچى؟

لە روانگەى قورئانەۋە ئەۋ بەلايانەى سرووشتى نىن،
دەرەنجامى کردارى مروۋفە كان خويانن، بەلام ئەۋ بەلايانە چىن
كە دىنە سەريان؟

دەكرى بەلاى (مردن، برسپەتى، شەپ، خەمباربون، كەمى
خواردن و خواردنەۋە...) يىت، ئەۋانە دەرەنجامى كەسەكان
خويانن، دەرەنجامى پىشتگورخستنى ھۆكارەكانن.

بۆنمۈنە: خۋاى گەۋرە دەربارەى مسولمانان دەفەرموۋىت:
﴿أَوْ لَنَا أَصَبْتَكُمْ مُصِيبَةً قَدْ أَصَبْتُمْ مِثْلَهَا قُلْتُمْ أَنَّى هَذَا قُلْ هُوَ مِنْ
عِنْدِ أَنْفُسِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ [آل عمران الآية ١٦٥].

ۋاتە: "ئاي كاتىك بەلاۋ ناخۋشپەكتان توۋشەت (لە
جەنگى ئوحد)دا بۆ دەلىن: ئەمە چى بو؟ بۆ ۋامان بەسەر
ھات؟ لەكوئە ئەمەمان بۆھات؟ (ئەى بۆ لەيادىان چو، خۆ لە
جەنگى بەدردا) بەراستى ئىۋە دوۋنەۋەندەتان بەۋان كەرد؟! نىنجا
پىيان بلى: ئەۋ بەلايە لەلايەن خۆتانەۋە توشتان ھات".

ئەۋ ئايەتە باسى شەپرى ئوحد دەكات، لەۋى مسولمانان
توۋشى بەلايەكى گەۋرە ھاتن و ھەفتا كەسيان لى شەھىد بو،
جا خۋاى گەۋرە بە بىريان دىنپەتەۋە كە لە شەپرى بەدردا ئەۋان
ھەمان دەرد و بەلايان بەسەر كافەرەكان ھىنا بو، چونكە
ھەفتايان لى كوشتن و ھەفتاشيان لى بە (دىل) گرتن.

بەللام بەلایەكەى ئوحد بەھۆى لادان لە ھۆكارەكانەوہ بوو، لە شەرى (بەدر) بە جوانى پلانەكەيان جىبەجىكر، لە شورنىكى ستراتىژى راوہستان، چوونە سەرووى ئاوەكە، بەشپوازىكى تۆكە رىزان بەستبوو، لە ھەمووشى گرىنگتر ئەوان بە تەواوى گورپرايەلى پىغەمبەر بوون، بە تەواویش پشتيان بەخوا بەستى بوو.

كەچى لە (ئوحد) وانەبوو، پىغەمبەر (ﷺ) ھەموو لایەن و نەگەرەكانى شەپكەى باش خويندبووہو، داواى كرد لە شارى مەدىنە بىننەوہ بەرگرى بكەن، بەللام ئەوان بە گورپان نەكرد، بەمەش تووشى كۆمەلە ھەلەى ستراتىژى بوون لەوانە: (ھاتنەدەرەوہ لە مەدىنە، بەجىھىشتنى سەر تەپۆلكەو كەمكردنەوہى ژمارەى بەرگرىكاران، رووكردنە پورپوو خر كەردنەوہى مالى دوژمنان، شكەندنى فەرمانى پىغەمبەر (ﷺ)، ئەمانە ھەموويان ھەلەى گەرەبوون لە رووى سەربازىيەوہ، دەرەنجام تووشى ئەم موسىبەتە بوون. مسولمانبوون بەبى ئامادەسازى مەيدانى ھىچ دادى نەدان، تا پىغەمبەر (ﷺ) خوشى برىندار بوو.

لە خوودى ئايەتە خواى گەرە دوو نمونەى سەرکەوتن و بەللمان بۆ دىنيتەوہ، لەگەل ھەمان كەسەكان بوو، لە يەكەميان وپراى پشتبەستن بەخواو گورپرايەلى پىغەمبەر (ﷺ) ھۆكارەكەيان جوان گرتەبەر، بۆيە سەرکەوتن.

ئەۋەى دوۋەم بەپىچەۋانەۋە ھۆكارە كانىيان پىشتىگىرختىس و
فەرمانى پىغەمبەرىيان شىكاند، بۆيە بەلایە كىيان ھاتە سەر كە
پىشكەشكردنى ئەۋ ھەموو قوربانىيە بوو.

ھەرۋەھا دەربارەى مونافىقان دەفەر موۋىت:
﴿فَكَيْفَ إِذَا أَصَبْتَهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ﴾ (النساء الآية ٦٤).
واتە: "ناخۇ ئەۋانە ھالىيان چۆن يىت كاتىك بەھۋى رەفتارى
نادروستىيانەۋە بەلایە ك دوۋچارىيان دەيىت".

ئەۋ ئايەتەش باس لە بەلایە ك دەكات كە بەسەر مونافىقان
ھاتوۋە، ھۆكارە كەشى كردهۋەكانى خۇيان بوو. ئەۋان لە روۋى
دەرەكى خۇيان بە مەسۇلمان پىشان دەدا، جا پىيان گوترا (كە
ئىۋە مەسۇلمانن) دەيى بۆ چارەسەرى كىشەكانتان بگەرپىنەۋە
لاى پىغەمبەرۋە بە گوتىرەى شەرىعتى ئىسلام چارەسەرتان
بداتى، كەچى ئەۋان زۆر بە توۋندى بەرەنگارى ئەۋ
بىرپارەبۈنەۋە روۋيان لى ۋەرگىپرا. پىغەمبەر (ﷺ) بىرپارىدا
بىبەشيان بىكات لە بەشدارى جىھادۋ دانىشتەكانى، ئەمەش
سزايەكى گەۋرە بوو بۆ كەسىك خۇى بە ئەسحابەۋ ھاول
بۇمىرەت. جا كە دوۋرۋەكان زانىيان ھىچ ناۋيان لە دوۋ بىرى
نەھاتوۋە، ھاتنە لاى پىغەمبەر (ﷺ) ۋ پاكەنەى خۇيان دەكردو
دەيانگوت: ئىمە لە قسەكانمان چاكەمان دەۋىست. بەلام قورئان
ۋەلامى دانەۋە كە ئەۋ بەلایە دەرەنجامى كردهۋەكانى خۇتەنە.

كەۋاتە لەبەرئەۋەى دوۋرۋەكان ھۆكارىكى خراپيان گرتەبەر

كاتىك چۈنە لاي دۈزمنان و رىگرتن بوو له پەيامى پىغەمبەر
(ﷺ)، تووشى ئەو بەلايە هاتن كە بىبەشبوون له مەجلىسى
پىغەمبەر بەشدارى جىهاد كەردن، ئەگەر خۇيان كەركەداو
دزايەتيان نەكەردا تووشى هېچ گەرتىك نەدەبوونەو.

كەواتە بەلا دەرەنجامى كەردەو كەنى مەروۇف خۇيەتى.
ماوەتەو نايە ئەو بەلايانە دەبنە سزاي خۇاي؟.

خۇاي گەورە دەفەرمووت: ﴿ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا
كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ
﴾ [الرُّوم الآية ٤١].

واتە: "تاوان و خراپە دەرکەوتوو هەموو سەر زەوى و
دەريا كانىشى گەرتۆتەو، بەهۆى ئەو تاوان و گوناھانەو کە
خەلکى دەستیان داوەتە، سەرئەنجام دەبیت تالای هەندیک له
کەردەو کانیان بچێژن بۆ ئەوێ بگەڕێنەو بۆ رێبازی پاکى و
خوێناسى".

یەگەم: لەو نایەتەدا خۇاي گەورە دەفەرمووت: (الفساد)
دەرکەوتوو، راغیبى ئەسفەهانى لە ماناکردنەوى (فساد)
دەبیت: "واتە شتەکان کەم یان زۆر لەرێگەى دروستى خۇيان
دەرچوونە". کەواتە فساد بۆ هەموو لادانیك بە کار دیت، چ
پەيوەندى بە خوێاردن و خوێاردنەو یان بە لاشەو مالهەو هەبیت.
هەموو ئەو شتەنە دەرەنجامى کەردەو كەنى مەروۇفەکانە. بە

نەۋەتلىككى ئاسان بەكارىيىن، كاتىك (زانست، پەرۋەردە، ئابۋورى پىشتىگۈي دەخىرت)، كاتىك (پاللاۋگىيەك بە شىۋازىكى خراب نەۋتەكە دەپالئوت و دەۋرۋەرى پىرى دوۋكەل دەكات)، كاتىك (مروۋفەكان لە سەيران شىۋى گەشتىارى پىرى پاشماۋەي گەشتىارىان دەكەن)، يان (دەرياۋ روۋبارەكان پىرى كەلۈپەلى خراب دەكەن)، (كىمىيى خراب لە گىزۈگىا دەدەن و ھەنگ دەكوژن)، كاتىك (زىندەپۇيى لە ئاۋدا دەكەن)، كاتىك (ماددەي ناشياۋ تىكەلى خواردن و خواردنەۋە دەكەن)، يان (شتە نادروستەكان دەخۈن)، كاتىك (عەدالەت لە بەرپۈۋەردى پارهۋ دارايى ناكىرت)، كاتىك (پەنا بۇ داۋىنپىسى و خواردنەۋەي مادە ھۆشەۋەكان دەبىرت)، كاتىك (جۈرە خراپەكانى زەۋاج باۋ دەبن)، كاتىك (چەكى كۆمەلكوژ دروست دەكىرت)، كاتىك (پارە بۇ كوشتن و چەتەيى بەكارديت)، كاتىك (نايىن دەكىرتە نامراۋى پارە كۆكردنەۋەۋ خۇ قەلەۋكردن)، كاتىك (دامەزراندن لەسەر بنەماي شايستەيى نايىت)، كاتىك (پەيۋەندى نيۋان ژنان و پياۋان دەچىتە قالىيىكى نادروست)، كاتىك (مندال دايبابى فرىدەدات)، يان (مندالەكان ۋەكو پىۋىست پەرۋەردە ناكىرتن)، يان...

كە مروۋفەكان نەۋ كارانە دەكەن. ئىدى ژيان تىك دەچىت، دەپىتە مايەي بللاۋبۈۋەۋەي جەھل و نەفامى، نەخۇشى و دەردى ترسناك، ھەژارى و كەمدەرامەتى، كوشتن و دىزىن و

راوەرۈوت، نەھەنگ و ماسى لە ناو دەريا بەلېشاو دەمرن،
نەخۇشى جۇراوجۇر بلادەبنەوہ.

بە كورتى، فەسادو خراپەكارى ھەموو ئەو شتانە دەگرېتەوہو
ھۆكارەكانىش مەرۋفەكان خۇيانن.

دووہم: ھەموو ئەو شتانە خەتاي مەرۋفەكان خۇيانن، واتە
خوای گەورە بە غەدر دروستى ناكات، بەلكو ئەو مەرۋفەكان
خۇيانن بە دەستى خۇيان نەم وئرانىيە دەھىننەوہ.

فايرۆسەكان دەرەنجامى كارى مەرۋفەكان خۇيانن، بۆنمۈنە
تا ئىستاش قسە لەسەر نەوئەيكە نەم فايرۆسەي كۆرۈنا لە
گۆشتى جۆرە گياندارە كىيۈيەكانى وەك شەمشەمە كۆرەو مار
و مېرووخۆرە... دەگەرېتەوہ.

كەواتە: ئەوانە بە دەستى خۇيان ئەو خواردنانەيان خوارد كە
نەدەبوو بىخۆن، يان دەگوترىت ئەو تاقىكردنهوئەيكە لە دەست
دەرچوۋە، يان ولاتە زلھېزەكان دژى يەك دروستيان كرددوۋە،
كەواتە ئەوان بە دەستى خۇيان دروستيان كرد.

لە ھەر جۆرىك بىت دواچار ئەو دەستى مەرۋفەكانە (بە
دروستكردن بىت يان بە مامەلەي نادروست بىت) دەبىتە
ھۆكارى گەيشتنە مەرۋف و بلاوبونەوہي.

خوای گەورەش سوونەنى كەونى واخولقاندوۋە كاتىك
مەرۋفەكان ھۆكارىك بگرنەبەر دەرەنجامەكەي دېتەجى.

ئەمە تەنبا بۇ دروستىبۇنە كە نىيە، بەلكى بۇ گواستىنە ۋە شە،
 بۇنمۇنە كاتىك بۇ يە كەمجار دروست بو، ئەمە مۇۋقە كان بوون
 چ ۋە كە تاقىكرىدە ۋە يىت يان ۋە كە خواردىنى گۆشت، ئىنجا
 لەۋپە ۋە شە ۋە ھەر لەرگە مۇۋقە كانە ۋە دە گوازىتە ۋە و
 مۇۋقە كان بوونە ھۆكار، ئەگەر ئەۋان بەرە كەكتىن يان نەبۋايە
 قەت نەدە گەيشتە ئەۋ دۆخە گەۋرەيە، كە تا ئەمە
 (۲۰۲۰/۴/۸) لە سەرتاسەرى جىھان (۱،۴۳۱،۹۷۳) كەس
 توۋشى ئەم فائىزۇسە بوونە (۸۲،۰۹۶) مردوونە^(۱).

لە مېژوۋدا كاتىك ئەۋ نەخۇشىيە كوشىدە دروستىبۇنە بە
 ھەمان شىۋە گواستىنە ۋە لەرگە مۇۋقە ۋە ھۆكارى
 ھەرەسەرەكى بوۋە. بۇنمۇنە سالى (۱۳۴۸) كۆمەلە بازىرگانىك
 لە دەربەندى كرىميا لەسەر دەرياي رەشەۋە، كە پەتاي لى بوۋە
 دەست بە گەشتى دەريايى دەكەن بەرەۋ دەربەندىكى ئىتالىا، بەم
 جۆرە نەخۇشىيە كە بۇ ئىتالىا دە گوازىتە ۋە لەۋپە ۋە بۇ
 ئىنگىلتەراۋ چەندەن شوتنى دىكە، كە بە چەندىن شىۋە ئەم
 تاعوونە دووبارە بوۋە ۋە تا ماۋە (۴۰۰) سالى خاياندو
 خەلكىكى زۆرى كىرە قوربانى.

ھەرۋەھا سالى (۱۸۱۷) كۆلپرا ۋە كە پەتا لە ھىندىستان

(۱) ئەۋ ژمارەيە زىادى كىردۈۋە، ئىستا لە (۲۰۲۰/۵/۱۴) ژمارە كە گەشتە
 (۴،۴۴۶،۰۳۱) توۋشبو، ژمارەيە مردن (۲۹۸،۴۴۲) لە جىھاندا. نوسىنگەي تەفسىر

بلاۋبويەمۇ (۲۵) مىليۇن كەسى كوشت، سالى (۱۸۳۱) گەيشتە نىنگلەتەرا (۱۳۰) ھەزار كەسى كوشت. كاتىك كۆلۈمبۇس گەيشتە ئەمەرىكا لە ماۋەى دوو دەيەدا ھەزاران كەسى ھەلگىرى فايرۇسى جەدرى لە گەلانى نىمچە دورگەى ئىبرىا رويان كىردە ئەو كىشۈەرە، ئەمەش بوۋە ھۆى بلاۋبونەۋەى نەخۇشىيە كە لە ئەمەرىكاى ناۋەرەست لە سالى (۱۵۱۸)، مەكسىك لە سالى (۱۵۲۱)، گەلانى ئانكا لە باكورەۋە لە سالى (۱۵۲۷)، جا لەبەرئەۋەى خەلكە خۇجىيە كە بەرگىرى لەشيان لاۋاز بوۋ بەرامبەر ئەو نەخۇشىيەى خەلكە تازە كە ھىتابويان، بوۋە مايەى قرانىكى گەۋرەى خۇجىيە كان، ھەندىكىان لە بن ھاتن و بەشىكى دىكەش بۇ شوئە كانى دىكە كۆچيان كىرد. مېژونووسان پىيان وايە (۹۰٪) ى گەلانى ھەردوۋ ئەمەرىكا لەناۋچوون، تا ۋاى لىھات سالى (۱۶۳۰) لە كۆى دانىشتۋانى ھەردوۋ ئەمەرىكا تەنيا (۷٪) ئەو خەلكە رەسەنە بوون كە پىش سالى (۱۵۲۴) لەۋى نىشتەجىبون.

سىيەم: كاتىك مروۋە كان ھۆكارە خراپە كان دەگرەبەر، خۋاى گەۋرە دەرنجامە كانىان دەداتى، ئەمەش بۆئەۋەى ھەندىك تازارو مەينەتى كارە قىزەنە كانىان بېچىژن و بگەپىنەۋە. بۆنمۈنە كە كەسانىكى ناشىاۋ دەكەنە بەرپرسىارى خۇيان، خۋاى گەۋرە لى دەگەپىت ھەندىك تازار بەدەست ھوكمپانى خراپەۋە بىيىنن،

بۆنەۋەى راستيان بىكەنەۋە، يان ھىچ نەبىت لە جارى داھاتودا
 كەسانى باشتەر ھەلبۇزىرن. كاتىك لە خواردنى گۆشتى گياندارە
 كىۋىيە ھەرامەكان دەخۇن، توۋشى كۆمەلىك نەخۇشى بە نازار
 دەبنەۋە بۆنەۋەى جارى داھاتو ۋە گۆشتانە نەخۇن. كاتىك
 خواردنى زىاد دەخۇن، توۋشى نازارى ھەناۋەكان دەبن بۆنەۋەى
 جارى داھاتو ھىندە نەخۇن.

كاتىك قايرۇسىك دروست دەكرىت دەرەنجام خراپى دەچىژن
 بۆنەۋەى جارىكى دىكە ۋە كارە دووبارە نەكەنەۋە. كاتىك
 شتى ناشياۋ لەگەل ماست و پەنىرو خواردنە شىرىيەكان تىكەل
 دەكەن نازارى بىتامى و ناخۇشى دەچىژن بۆنەۋەى جارىكى
 دىكە دووبارەى نەكەنەۋە. ھەمىو نمونەكانى دىكە بە ھەمان
 شىۋە.

كەۋاتە ۋە نازارانە بۆنەۋەى تە بگەپىنەۋە، گەپرانەۋە تەنيا بە
 ماناى تۆبەكردن لۆ لاي خۇدا نا، بەلكو بە ماناى لەو كارانە
 بگەپىنەۋە ۋىان ئاساىى بىكەنەۋە. لەۋىشەۋە مەرۋقە وشيارەكان
 بۇ ئەخلاقى ئىلاھى و خواناسىن بگەپىنەۋە لەو شتانە
 دوركەنەۋە كە ھەرامى كىرەۋە.

كەۋاتە ئەگەر تۆبەش نەكەن بە ماناى خواناسىنى تەۋاۋ،
 بەلكو خۇددى گەپرانەۋە لەو شتەى كىرەۋىيانە، ئامانجى نازارى
 بەلایە كە دەپىكىت كە ۋازەپنەنە لەو كارە تايبەتە.

ھەربۆيە كە ئىستا بەھۆى نەم ڧايرۆسى كۆرپۇنا (كۆڧىد
 ۱۹) مەرۋقەكان تووشى نازارېۋونە، كە تا ئىستا نەم دىرپانە
 دىنەۋسەم نىزىكەى سەد ھەزار كەس بەھۆيەۋە لە سەرتاسەرى
 دۇنيا مردوونەۋ ژمارەكەش بەردەۋام لە ھەلەكشانە، پىۋىستە
 خەلەكە كە بگەرپىنەۋە، ئەگەر لە ھەمىۋو ھەلەكانىشيان
 نەگەرپىنەۋە، بەلانى كەم دەست لە ھۆكارە پىسەكان ھەلگىرن.
 بۆنمىۋونە لەگەل ھاتنى ڧايرۆسى كۆرپۇنا ئىستا ھىكومەتى
 چىن لە شارى شىنژىن ۋەك يەكەم ھەنگاۋ بېرىارى دا گۆشتى
 سەگ و پشیلەۋ گىياندارە كىۋىيەكانى دىكە قەدەغە بىكات،
 نەمەش لەبەرئەۋەى ئەگەرى زۆر ھەيە سەرچاۋەى ڧايرۆسەكە
 بن. كەۋاتە ھەندىكمان تووشى ئەۋ دەرەدە دەبىن تا خراپى
 ھۆكارەكانمان بۆ دەر كەۋىت و بگەرپىنەۋە.

لەۋىشەۋە جوانى پەيامى ئىسلام دەرەدە كەۋىت كە ھەر لە
 بىنەرپتەۋە نەم خۋاردنانەى قەدەغە كىردوون.

بەرامبەر ئەۋ ڧىتنەى يەخەى ھەموان دەگىرتەۋە لەبەرئەۋەى
 رىنگەى راستى ژيانىان بىز كىردوۋە، خۋاى گەۋرە نىمۋونەى گەل
 و نەتەۋە سەركەۋتوۋەكانمان پىشان دەدا، دەفەرموۋىت: ﴿لَوْ أَنَّ
 أَهْلَ الْقُرَىٰ ءَامَنُوا وَأَتَّقُوا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ
 وَلَٰكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ [الأعراف الآية ۹۶].

ۋاتە: "خۆ ئەگەر خەلەكى شارەكان بەپراستى باۋەپىان

بەينايەۋ خۇيان بېاراستايە، ئەۋا بېگومان ئىمە دەرگاي فەرۋ
 بەرەكەتى ئاسمان و زەۋىيان لەسەر دەكردنەۋە، بەلام ئەۋان كە
 پەيام و پېغەمبەرانى ئىمەيان بەدرۇزانى، جا ئىمەش بەھۋى ئەۋ
 كارو كردهۋانەي كە دەيانكرد گرتمان و لەناۋمان بىردن".

ئەم ئايەتە ھەردوۋ دىۋەكەي تىدايە، ئەگەر باۋەردار بىن
 لەگەل باۋەرەكەشيان خۇپارئىز بىن، خۇپارئىزى بە ئەنجامدانى
 رىكارو ھۆكارەكانى سەرفرازى، ئەۋا بەرەكەتى ئاسمان و
 زەمىنيان بەسەردا دەرژا، بەلام بەپېچەۋانەۋە كارى خراپيان كىرد،
 بۆيە ھەر بە كارەكەي خۇيان كەۋتنە بەر خەشىمى خوا، ھەر لە
 رىنگەي ئەۋ كارانەي كىردىان دەرەنجاميان دوۋورىيەۋە.

كاتىك بەلایەكە دەيىتە فیتنەيەكى گشتى:

نە گەر بەم شىۋەى بىرگەى پىشەۋە مامەلە نە كەن، واتە،
كەسى ناداد گەر نە گىپرنەۋەو رىنگە لەو تاقىكردەنەۋە نادروستەنە
نە گىرن و سنوورنىك بۆ كارە خراپەكان دانەنىن، ئەۋا كەس لە
دەرەنجامەكەى ئەمىن نايىت، دۋابى تەر و وشك بە ئاگرەكەيان
دەسوۋىت، ۋەك خۋاى گەۋرە دەفەرموۋىت: ﴿وَأَتَّقُوا فِتْنَةً لَا
تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً﴾ [الأنفال الآية ۲۵].

ۋاتە: "لەو فیتنەۋە بەلایەش خۇپارىزن و بىرسىن، كە كاتى
دەت، تەنھا ئەۋقەى ئەۋانەتان نايىت ناھەقىيان كىردوۋە دەستىان
تەيىدايە، بەلكو يەخەى ھەموان - گوناھبارو، بىي گوناھ، چاك و
خراپ - دەگىرتەۋە".

خۋاى گەۋرە دەفەرموۋىت خۇتان بىپارىزن لە فیتنەيەك كە
تەنیا توۋشى ستەمكارەكە نايىتەۋە، بەلكو يىتەۋانەكانىش
دەگىرتەۋە، ديارە مەبەست ئەۋە نىيە سزايەك لە دەرەۋەۋە بۆ
ستەمكارەكە دەت، چونكە باسى سزايەك دەكات كە لە خودى
ستەمكارەكەۋە دروست دەيىت. ئەمەش ۋاتا نابىي خەلكى
چاكەكار لى پالداۋەۋە پىيان ۋايىت ئەۋان خۇيان پاراستوۋە و لە
مالى دەستىان بە كىلاۋى خۇيانەۋە گىرتوۋە، خەلكى دىكە چى
دەكات پەيۋەندى بەۋانەۋە نىيە، بەپىچەۋانەۋە قورشان فېرمان

دەكات دەبىي بزانين خواي گەورە سووننەتى ژيانى وەھا دروستکردووە ھەمووی پیکەو بەستۆتەو، کاتىك رىگەدەدەي کەسىك خراپە بکات ئەوا دواجار دەردىكى لیوہ دروست دەبىت بىتاوانە کانیش دەگرىتەو.

بۆنمونه: ھۆکارىكى سەرەكى ئایدز داوینپىسيە، دەبى دەولەت و خەلک رىگە لە داوینپىسى بگرن، ئەگىنا دوايى فیتنەيەكى وەھای لى دروست دەبىت تەنیا ئەو ستمەکارە ناگرىتەو کە تاوانەکەي کردووە، بەلکو لەوانەيە کەسىك لەرىنگای داوینپىسيەو تووش بىت، ئىنجا بە ھەللى بچىتەو لای ھاوسەرەکەي ئەویش لىي بگرىتەو، ئىنجا لەرىنگەي خوینەو بۆ مندالە کەش بگوازىتەو.

يان کاتىك کەسىكى ستمەکار شەر بە کەساتىك دەفرۆشیت، چاکەکانیش بىدەنگ دەبن، دواتر نافاتەکەي ھەموان دەگرىتەو، شەرەکە ھەموان تىیدا تووشى زیان دەبن، کاتىك سەدام حوسىن ھېرشى کردە سەر عىراق، زۆربەي شۆرەتمەندان و خەلکە قسەرۆيشتووە کە بىدەنگبون، دواجار زیانەکەي بۆ ھەموان بوو، کە عىراق بەھۆیەو تا ۲۰۰۳ لە گرانی و چەرمەسەرى بوو، وىراي ھەتیوکەوتن و بۆئەژنبون و جەرگسوتان و چەندان ناخۆشى دیکە، کە ھەموو عىراقیەکان بە دەستیانەو ھاواریان بوو، بە ھەمان شێوہ کاتىك سامانى ولات

بە ناعەدالەتتى دابەش دەكرىت و دەيىتە مايەى نازار بۆ خەلك،
كەس لە دەرنجامەكەى ئەمىن نايىت، سىخوړى زۆر دەيىت،
بازار تىك دەيىت، ھەزاري بلاءودەيىتەو، بەمەش پياوكوړى و
بە كرىنگرتهيى زۆرى دەيىت، دزىن و تالان زۆر دەيىت،
لەشفرۈشى زۆر دەيىت، مىندالى بى پەناگە زۆر دەبن.

بە ھەمان شيۋە كەسانىك لە پەناى ئايىنەو خويان قەلەو
دەكەن و ئايىن بۆ فرت و فىل بە كاردىنن، مسولمانەكانىش
بەتايىبەتتى زانايان لە ئاستيدا يىدەنگ دەبن، دواچار خوودى
بانگەوازي و دىندارى باجەكەى دەدات.

بە ھەمان شيۋە دەبى پىكەو ھەولى پىشخستنى زانست
بدەن، كاتىك زانست پشتگوړى دەخرىت ھەموان زيانمەند دەبن.
دەبى ئاقلەمەندان رىنگە لە تاقىكر دىنەو ھايرۆسە بكوړەكان
بگرن، چونكە دواتر كە بلاءوبوويەو نازارو عەزابەكەى تەنيا بۆ
نەنجامدەرە ستمەكارەكان نىيە، بەلكو ھەموان دەگرىتەو.

ئەو ھەمان ئايەتەكەيە، ئەك عەزاب لە دەرەو ھى كرىدەو كەنى
مروۋقەكانەو يىت و تووشى ھەموويان بىيىت.

نابى ئەو ھەموان لەبىر بچىتەو كە ئەم كارانە ھەموويان بە
دەستى مروۋقەكان خويانە، بەگوږەى ئەو سوننەتە گەردوونىيە
نەگوږانەى خوا دايانان،

نەخۇشىيى و تۆلەي خودايى:

لە بىرگەي رابردوو تىگەيشتىن سزاكان لە خوودى كارەكانەۋە
 دەرەدەچن، بەلام ناياناكرى ئەو شتانه تۆلەي خوايى بن؟
 بەلى دەكرى تۆلەي خودايى بن، بەلام بەۋ مانايەي لە
 بىرگەي پىشمەۋە باسماں كىرد، كە ئەوانە بە شىۋەيەكى نادروستى
 بە كارىك ھەلىستان، ئىنجا لە خوودى كارەكە تۆلەيان لى
 دەبىتەۋە ئەنجامى خراپى لىدەكەۋىتەۋە، چارەسەرىشى ئەۋەيە لە
 كارەكە بگەپىنەۋە. بەم تىگەيشتەن كە لە ئايەتى بىرگەي
 رابردوو ۋەردەگىرىت، دەرگا بە پرووى ھەموۋ ھەۋلە زانستىيەكان
 دەكرىتەۋە، كە لە رىگەي دۆزىنەۋەي چارەسەرەۋە كىشەكە چارە
 بىكەن. ھەرۋەھا نەگەپىنەۋە سەر ئەنجامدانى ھەمان كارەكە.
 بەپىچەۋانەۋە ئەگەر پىمان وايىت ئەۋە خوا لە دەرەۋەي كارەكانى
 مەرۋف بەلايەكەي ناردوۋە. كەۋاتە دەستەۋەستان رادەۋەستىن تا
 خۋاي گەۋرە بەشىۋەي موعجىزە لەسەرمان لادەبات،
 بەپىچەۋانەي ئاقىدەي مەرۋلمانان كە لە يەك كاتدا بەدۋاي
 دەرمان و دوعاي شىفا بگەپىن.

چ كاتىك سزاي خوايى دىت؟

ئەۋەى واى لە خەللىك كىردوۋە ھەموو ئەۋ نەخۇشيانە بە سزاي خوايى بزانن، خوتىندەۋەى ئەۋ ھەموو نمونانەيە، كە لە قورئاندا باسكراۋە، لەۋ ھەموو جۈرە سزايانەى بەسەر ئوممەتانى پىشوو ھاتونە، بەتايىبەتى گەلەكانى پىغەمبەران (نوح و موسا و نىبراھىم و لوت و سالىح و ھود و ...) .

بۆيە كاتىك گىفتوگۈت لەگەل دەكەن يەكسەر ئەۋ نمونانە دەھىننەۋە، لەۋەشدا راست دەكەن، كە ئەۋانە نمونەى راشكاۋانەن لەسەر ھاتنى سزاي خوايى بۆ سەر ئەۋ گەلانە رزاۋە، لە سزايەكەش سەد دەر سەد دۇنيان، چونكە لەلايەكەۋە قورئان باسىكردوۋە، لەلايەكى دىكەش ھەموو مەرجەكانيان تىدا بوۋە. بەلام نايابۆ سەردەمى ئىستا (دەكرى) بە ھەمان دۇنيايىيەۋە قسە بىكەين؟

بۆ ۋەلامى ئەم پرسيارە دەچىنە خىزمەت نايەتىكى قورئانى پىرۈز، كە دەفەرموۋىت: ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَى قَوْمِهِمْ فَجَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَأَنْتَقَمْنَا مِنَ الَّذِينَ أَجْرُموا وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ﴾ [الزۇم الآيە ٤٧].

ۋاتە: "بەراستىي پىش لەتۈيش ئەى پىغەمبەر پەيامبەرانى

زۆرمان رەۋانە كىردن بۆلای ھۆزۈ گەلىان، ئەۋجا ھەمەۋىيان بە
بەلگەۋ نىشانەمەكى زۆرى ئاشكراۋە ھاتنە لايان، بەلام ئەۋان
ھەرباۋەپىيان نەھىئا، جا ئىمەش تۆلەمان سەند لەۋانەى تاۋانىان
كىردو كافرېۋون، خۇ سەرخستەن و يارمەتىدانى بىرۋادارانىش
ماڧىكە لەسەر خۇمان واجېمان كىردوۋە.

لەژىر رۆشنايى ئەم ئايەتە تۆلەى خودايى چەند مەرجىكى
ھەبۋە:

يەكەم: سزايەكى دلىيى و مسۆگەر
دەربارەى خەلکەكە، خۋاي گەۋرە فەرمۋى پىغەمبەرئانمان
بۇ ناردوون. كەۋاتە بابەتەكە روون بوۋە تەۋاو لەگەل
پىغەمبەرئان بوۋە، ئەۋانىش راستەوخۇ لە رىنگەى ۋەھىيەۋە ھەمۋو
شتىكىيان زانىۋە دەربارەى خەلکەكە. بۆيە ناكىرى شتىكى بە
گومان دەبارەى خەلکىك بىرپارىكى ۋەھا يەكلاكەرەۋەى لە بارەۋە
بەمىن.

دوۋەم: پەيامىكى روونيان پىگەشتوۋە
خۋاي گەۋرە فەرمۋى: پىغەمبەرئانمان بۇ ناردن،
پىغەمبەرئانىش ھەر ئەۋە نەبۋە بلىن ئىمە پىغەمبەرېن، بەلكو
بەلگەى زۆر روونيان پىشكەش كىردوونە، ئىنجا لەگەل ئەۋەشدا
باۋەپىيان نەھىئاۋە.

كەۋاتە: پىۋىستە ئەۋ خەلکە پەيامى خۋايان بە چاكى

پىنگە يىشتىت، بۆيە نە تەۋە گە لىك پەيامى خۋايى
نە گە يىشتىت، يان بە بە لىگەۋە تىنە گە يىشتىت نەۋە عوزرو
پاساۋى بە دەستە.

لەۋەدا نىمامى غەزالى راي وايە، كە نە گەر كە سائىك
ئىسلاميان نە گە يىشتىت، يان بە دروستى نە گە يىشتىت، بە
ھەندى خۇشيان كە مەتەر خەمى و كىماسيان نە كرديت لە
تىگە يىشتى، يان ۋەك، موفتىزادە دەلىت: نە گەر ئىسلامىكى
بەر جەستە كراۋى نموۋنە يە كى جوانى مۇلمانانە يان
پىنە گە يىشتىت، ئەۋانە لەسەر ئىسلام ھىچ گوناھبار نابن.

كەۋاتە خۋاي گەۋرە سزايان نادات، تا پەيامى پىغەمبەرانىان
بە چاكى پىنە گات ۋەك دە فەرموۋىت: ﴿ذَلِكَ أَنْ لَمْ يَكُنْ
رَبُّكَ مُهْلِكَ الْفُرَىٰ يَظْلِمِ وَأَهْلُهَا غَفْلُونَ﴾ [الأنعام الآية ۱۳۱].
ۋاتە: "ئەۋ ناردنى پىغەمبەرانە بۆ نەۋيە چونكە پەرۋەردگارى
تۆ (نە يكردۋە بە عادەت) كە لە ناۋبەرى شارو شوئە كان بىت بە
ناھەق، لە كاتىكدا خەلكە كەى غافل و بى ناگا بن و پەيامى
خۋايان بى رانە گە يە نرايىت".

كاتىك پەيامە كە شيان پىنگە يىشتىت سزا كە ئەۋانە دە گىر تەۋە
كە ستە مكارن ﴿وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْفُرَىٰ حَتَّىٰ يَبْعَثَ فِي
أُمِّهَا رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْهِمْ ءَايَاتِنَا وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْفُرَىٰ إِلَّا
وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ﴾ [القصص الآية ۵۹].

ۋاتە: "پەرۋەردىگارى تۆ ھىچ ۋلات و شارىكى كاۋل نە كىردۈۋە، تا لە پايتەختە كەيدا پېغەمبەرىكى نە ئار دىيىت كە ئايەتە كانى ئىمەيان بە سەردا بخوئىتتەۋە، ۋە نە بىت ئىمە شار و ۋلاتانمان كاۋل كىردىيىت بە بى ھۆ، مە گەر كاتىك نە بىت كە دانىشتۈانى ستەمكار بوون".

خۇزگە مەسۇلمانان ھىندەي بىر لە تۆلەۋ سزاي خودا دە كە نەۋە، بىرىيان لەۋە بىكردبايەۋە چۆن پەيامى ئىسلام بە گۇفتارو رەفتارى جوانەۋە بىگەيەننە ھەموو كۈن و كەلەبەرىكى دونىا. خۇزگە دە سووتايىن لەۋەي چ كە مەتەر خەمىمان كىردۈۋە لە گەياندىنى پەيامى خوا بۆ نەم شوتنەنە.

سېيەم: تاۋانباران سزا دەدرىن

ئىنجا ئەۋ خەلگە باۋەرىيان بە پېغەمبەران نە ھىنا، خۋاي گەۋرە سزاي دان، بە لام سزايە كە گشتى نە بوو، بەلگە ۋەك فەرمۈۋى: ﴿فَأَنْتَقِمْنَا مِنَ الَّذِينَ أَجْرُموا﴾. ۋاتە: "ئىمەش تۆلەمان سەند لەۋانەي تاۋانىيان كىرد".

كەۋاتە تۆلەكە بۆ ئەۋانە بوۋە كە تاۋانىيان كىردۈۋە، نەك كە سىك كە نازانم ئىسلامى پېگەيشتۈۋە يان نا، نازانم بە درۈستى و بەلگەي ئاشكراۋە پېگەيشتۈۋە يان نا، نازانم تاۋانىيان كىردۈۋە دەرھەقى ئەۋ پەيامە يان نا. تەنيا بۆ ھەلپشتىنى كە فى دلم بىر يارىكى ۋە ھا بىدەم.

جا ئەمە بۆ سەردەمى پېغەمبەران ئاسايى بووۋە ۋە كرو
مۈعجىزە كى پىشتىۋانى پەيامە كەيان نەخۇشى و بەلای
دەرە كىان بۆ بىت، بەلام دۋاى پېغەمبەران ئەو بەلایانە لە
رىگەى ھۆكارە كانە ۋەو بە دەستى مەرۋفە ۋە دەبن. ۋەك خۋاى
گەرە دەفەر مۈۋىت: ﴿مَنِ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ
فَأِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ
تَبْعَثَ رَسُولًا﴾ ۝۱۵ ۝ وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا
فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا ﴿۱۶﴾ [الإسراء: ۱۵ - ۱۶].

ۋاتە: "ئەۋەي ھەۋلى دايىت رېبازى راست و دروست بگرىت، ئەۋە بەرپاستى بەقازانجى خۆى تەۋاۋ دەيىت و ھەر خۆى بەھەر لە ھىدايەتەكەى ۋەردەگرىت، ئەۋەش گومرا بوۋەو رېبازى سەرلىشىۋاۋى گرتۈتەبەر، ئەۋە بىگومان ھەر خۆى زەرەر دەكات و گومرايىيەكەى لەسەرى دەكەۋىت، كەس گوناھى كەس ھەلناگرىت، كەس بەرپرسيار نىيە لە ھەلەى كەسانى تر، ئىمەش سزاي كەسمان نەداۋە تا پىغەمبەرىكى بۆ دەنيرىن * كاتىك بمانەۋىت دانىشتۋانى شارو شارۋچكەيەك لەناۋ بىدەين، ئەۋە سەرەتا فەرمانى گورپرايەلى دەدەين بە دەۋلەمەندەكان، كەچى ئەۋان ياخى دەبن و خراپەكارى دەكەن لە شارەكەدا، ئەۋەسا ئىتر شايستەى ئەۋە دەبن كە برپارى ئىمە بەسەرياندا بسەپنرىت، نىنجا ئىمەش كاۋلى دەكەين بەسەرىيە كىداۋ داروبەردى بەسەر يەكەۋە ناھىلىن".

ئەۋ ئايەتە ھاۋشېۋەي ئايەتەكەى پىشەۋە سى پەيامى تىدايە: (كەس گوناھى كەس ھەلناگرىت، سزا ئايەت ھەتا پەيامەكە بە تەۋاۋى و رۆشنى نەگاتە خەلكەكە بەجۈرىك ھىچ بەھانەۋ حوججەيەكى ھالىبۈۋىيان نەمىنىت. ئەۋان خراپەكار دەبن و سزايان بۆ دىت).

لېرە مەبەست ئەۋە نىيە خۋاى گەرە سزايەكيان لەسەر دەسەپنىت، ئەۋە پىچەۋانەى سۈننەت و رىسا جىگىرەكانى خودان

لە ژياندا، بەلكو لەرىنگەى پەيامى پىغەمبەرەنەۋە رىنگەى چاك و خراپيان پىدەگات، بەلام ئەوان لەرىنگەى كەللەرەقى و پابەندىبون بە داب و نەرىستەۋە لەبرى چاكە دەست دەكەنە خراپەكارى، ئىنجا خوودى خراپەكەيان بەجۆرىكە دەيىتە ھۆكارى بەلایەكى گەۋرە ھەموۋىان لەناۋ دەبات، ئەمەش بەگۆرەى سوننەتى خۋاىي كە ھۆكارو دەرەنجامى پىكەۋە گرىداون.

كەۋاتە خوا نەخۆشپىيەك يان بەلایەكەيان لەسەر فەرز ناكات، ئەمە مەگەر بۆ پىغەمبەرەن ۋەكو موعجىزە ھاتىيىت. بۆ پىغەمبەرەنەش بەشۋەيەكى گىشتى نەبۋە. بەلكو مەبەست نەۋەيە خراپەكارەكان كارىك دەكەن خودى كارەكە دەيىتە نەخۆشى، ۋەك خۋاى گەۋرە فەرمۋى لەبرى گۆرپراپەلى خراپەكارى دەكەن، جا گىفتى ئىمەيان لى دىتە جى و لەناۋيان دەبەين، گىفتىش خواش ئەۋ ياساۋ رىسا نەگۆرەنەن كە دەرەنجامى ھۆكارەكان نە دۋادەكەۋىت و نەگۆرەنەش بەسەر دادىت.

پەند لە رابردوو ۋەرگرن:

هەموو ئەو ئايەتەنەى باس لە سزای خوايى دەكەن، تايەتەن بە ئوممەتەننى پيش ئىسلام، هەمووشى بۆ ئەۋەيە بېيتە پەندو عىبەرەت. لەۋانەۋە خالى سەرکەوتەن و دۆران فيرين.

بۆنمەۋە: لە كەللەپەقى فيرەمەن خالەكانى غروورى و دۆران بزەنن، لە بەسەرەتەى حەزەرەتى يوسف پلانى ستراتيژى و دووربەين فير بېين، لە وشيارى بەلقىس فيرين چۆن لە كاتى گرفت و ئاريشەى گەۋرەدا سەرکەردەى ژير خۆيى و ۋلاتەكەى لەو شەرپانە دووربەخاتەۋە، كە دۆرانى مسۆگەرە.

جا ئىستا چەند نمونەيەك لەو گەلانە دىننەۋە كە تووشى سزای خوايى ھاتنەۋە، ھەرۋەھا ئەۋەش چۆن لە گەل ھەريە كىنكىان خۋاى گەۋرە بىدارمان دەكاتەۋە تا تىپرامىنين و پەندو نامۆزگارى ليۋەربگرين:

خۋاى گەۋرە باسى پىغەمبەران و گەلەكانيان دەكات، لە پىغەمبەران نمونە بە (حەزەرەتى نوح، حەزەرەتى ئىبراهيم، حەزەرەتى لوت، حەزەرەتى شوعەيب، حەزەرەتى موسا) دىتتەۋە، نىنجا باسى (گەلانى عادو سەموود، قارون و فيرەمەن و ھامان) دەكات، كە چۆن لەلەين پىغەمبەرانەۋە بەلگەو نىشانەى مۆژدەو ترساندىيان بۆ ھاتوۋە، بەلام ئەوان وازيان لە

ستەمكارى خۇيان نەھىناۋە، پىشتى ھەنگى دەفەر موۋىت: ﴿فَكَلَّا
أَخَذْنَا بِذُنُوبِهِمْ فَمِنْهُمْ مَنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا وَمِنْهُمْ مَنْ أَخَذَتْهُ
الصَّبْحَةُ وَمِنْهُمْ مَنْ خَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ وَمِنْهُمْ مَنْ أَغْرَقْنَا وَمَا كَانَ اللَّهُ
لِيُظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ﴾ [العنكبوت الآية ٤٠].

ۋاتە: "ئىمە ھەر يەكەن يان ھەر دەستەيەك لە وانەمان بە
سزاي تاۋانى خۇي گەياند، جا ھەيان بوو بەرد بارانمان کرد،
ھەيان بوو دەنگ و سەدای بە ھىز لەناۋى برد، ھەيان بوو بە
ناخى زەۋىدا بردمانە خواروۋە، ھەشيان بوو نوقمى دەريامان کرد،
جا ۋە نەيىت خوا ستەمى لى کردىن، بەلك و خۇيان ستەميان لە
خۇيان دە کرد".

كەۋاتە پاشى ھەموو بەلگەكان، بە دەستى خۇيان خۇيان
شياۋى ئەو سزايە کرد. بۇ ئىمەش پەندو نامۇزگار يىيە، ۋەك
دەفەر موۋىت: ﴿أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضَ وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ
مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ
وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ﴾ [الزوم الآية ٩].

ۋاتە: "ئايە بەسەر زەۋىدا نەگەرۋان، تا تەماشى بکەن و
سەرئىج بەدەن چىمان بەسەر ئەو نەتەۋانەي پىش ئەماندا ھىناۋە،
لەمان زۆر بەھىزىترو بە دەسەلاتىر بوون، زەۋيان زىرەو ژوور دە کرد
(ۋاتە دىيان كىلا بۇ كشتوكال و كانزايمان لى دەردەھىنا) و

ئاۋەدانىيان كىردبۆۋە زياتىر لەمان، پىغەمبەرەكانىشيان كاتى خۆى
 بەلگەى زۆرو ئاشكرايان بۆ ھىنان؟ (بەلام بى سود بوو،
 زۆربەيان برۋايان نەكرد) جا ۋەنەبىت خوا ستەمى لىكردبن،
 بەلكو ھەر خۆيان ستەمىيان لە خۆيان دەكرد".

﴿لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ﴾ [يُوسُفُ الْآيَةُ ١١١].

ۋاتە: "بەرۋاستى لە سەرگوزەشتە و بەسەرھاتى پىغەمبەرەران
 پەندو ئامۇژگارى ھەيە بۆ كەسانى ژىرو ھۆشمەند".

كۆپۈنا سەربازەكانى خوا و چۆن پىشتىۋانى باۋەرداران دەكەن؟

لە قورئانى پىرۋزدا لە چەندىن شوپن وشەى (سەربازەكانى خوا) ھاتوونە، جا ئەوانەى نەخۋشىيەكان بە تۆلە دەزانن ئەم قايرۆسانە ۋەكو سەربازى خوا دەناسىنن.

خوای گەورە لە قورئانى پىرۋز چەند شتىكى بە سەربازو (جوندىيەكانى خوا) ناۋبردوۋە، ۋەك: (باۋەرداران، فرىشتەكان، باۋ باران).

يەكەم: باۋەرداران

كَايِكَ مَسْئُومَانَان پەيماننامەى حودەيبىيەيان لە گەل قورەيشىيەكان بەستى، زۆر دلتەنگىبون و چەلەحانىيەكى زۆريان كرد، چونكە پىيان ۋابوو شكستىكى زۆرى تىدايەو لە روالەتدا سەركەوتنى قورەيش بوو.

جا لە سوورەتى فەتحدا خوای گەورە باسى پىشتىۋانى خوايى بۆ پىغەمبەر (ﷺ) دەكات، ئىنجا دەفرمويت: ﴿هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيْمَانِهِمْ ۖ وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ۝﴾ [الفصح الآيه ١٠]. واتە: "ھەر ئەو خوايە خۆى نارامى و ھىمنى دابەزاندۆتە

سەر دلى ئىمانداران، بۇ ئەۋەى كە ئىمانيان دامەزراۋترو پتەۋتر
بكات، سەرەپاي ئىماندارى و خواناسيان ئىمانيان زىاد بىيىت،
بىنگومان ھەرچى سەربازانى ئاسمانەكان و زەۋى ھەيە ھەر خوا
خۆى خاۋەنيانە، ھەمىشە و بەردەوام خۋاى گەۋرەزانايە بەھەموو
شتىك و دانايە لەھەموو كارتىكا.

لەو ئايەتەدا ھەرچى لە ئاسمانەكان و زەمىندا ھەيە بە
سەربازى خوا ھەژمار دەكرىن، خوا ھەركامەيانى بويت دەتوانى
بۇ سەرخستنى پىغەمبەر (ﷺ) بەكارىان بىيىت، بەلام ھىچ
يەكىكىانى بەكارنەھىنا، بۇ خوا ئاسان بوو لەو كاتەى
مىسولمانان لە رىڭگادا بەرەو مەككە دەرۋىشتن، زىيان و لافاۋىك
يان دەرديك بۇ قورپەش بنىرىت ھەموان بەجارتىك لەناو ببات،
بەلام خۋاى گەۋرە وىستى مىسولمانان فىرى ئەۋە بكات چۆن لە
سۈنەتى ژيان تىيىگەن، كە خۋاى گەۋرە ھەمىشە ئەنجامەكانى
بە ھۆكارەكان بەستۈۋەتەۋە، بۆيە دەگەرپىنەۋە ئىنجا دۋاى
ئامادەسازى تەنيا باۋەرداران ۋەكو سەرباز بەكاردەھىيىت،
بەجۆرتىك ئارامى دەخاتە دلىيانەۋە، خۇپاگرىان دەكات.

ئىبن عاشور سەرنجىكى جوانى لەسەر (علیم) ھەيە،
دەفەرموۋىت: "خۋاى گەۋرە ھۆكارەكانى فەتح و سەركەۋتن بە
باشى دەزانىت، ھەرۋەرھا بەباشى دەزانىت دلى باۋەرداران بەچى
ھىۋرو ئارام دەيىتەۋە دۋاى بەلبەلەۋ چەلەحائىيان". مامۇستا

ئەھمەد كاكە مەھمۇد دىش جوانى بۇ چۈۋە كە دەلىت: "ۋە بۇ خۇايە لەشكرەكانى ئاسمانەكان و زەوىى: لە جنۆكە و فرىشتەو ھەورە ترىشقەو گەردەلوول و زەمىن لەرزەو لافاۋو تۆفان.. ھتە، ئەگەر خوا خۇى بىھۇى قورەيش لەناو ببات تەنھا يەك فرىشتەيان بەسە، بەلام جىھادى پىۋىست كىرد، چۈنكە لە جىھاددا بەلگەى جەرگىر بەدى ئەكرى بۇيان".

كەۋاتە ئايەتە كە پىمان دەلىت: سۈننەتى خۇاى گەورە وايە پىشتىۋانى مەسۇلمانان دەكات لە رىگەى ھۆكارەكانەۋە، ئەۋان ھىزۋ بازۋوى خۇيان بەكارىنن، ئەقل و مىشكى خۇيان ۋەكار بىخن، ھەمۋو تۋانستەكانيان لە ھەمۋو بۋارەكان پەرەپىدەن، ﴿وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَّا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ﴾ [الأنفال الآية ٦٠]،

ۋاتە: "ھەرچى ھىزى لە تۋاناتاندا ھەيە ئامادەى بىكەن". كەۋاتە سەركەۋتن بەۋە دەبىت لە ھەمۋو لايەكەۋە خۇيان بەھىز بىكەن و پىشت بە خۇاى گەورە بىستەن ئىنجا خۇاى گەورە سەرتان دەخات، بەلام نەيكرەۋتە سۈننەت ئىۋە پالەدەنەۋە، تەمبەل و دۋاكەۋتۋو و خەرىكى يەكتىرخۇرى بن، خۋاش شىتىكى موعجىزەئاساتان بۇ بىئىرت، بەلكو دەبى ئىۋە لە ئاستىك بن ھەر خۇتان بىنە ئەۋ موعجىزە خۇايە.

* ئىنجا دۋاى ئەۋە خۇاى گەورە ھۆشدارى دەداتە دۋورۋەكان و موشىكەكان كە گۇمانى خراپ بە خوا دەبەن، دەفەرمۋىت

که خوی گه‌وره سزایان ده‌دات، نینجا ده‌فهرموویت: ﴿وَلِلَّهِ جُنُودُ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ غَرِيظًا حَكِيمًا﴾ [الفتح الآية ۱۷]. واتە:
"هەرچی سەربازی هەیه لەناسمانەکان و زەویدا، هەر خوا خۆی
خاوەنیانە و لەژێر فەرمانی ئەودان، هەمیشە و بەردەوام ئەو
خوایە بالادەست و دانایە".

کەواتە هەر یەک لەوانە دەتوانی بە کاریان بێت بۆ بەزاندنی
دوژمنانی مسوڵمانان، بەلام خوی گه‌وره بەو سەربازانە سزایان
نادات، بەلکو دواتر خوی بالادەست هەمان ئەو دووڕوو و
موشریکانە سزایکی دەروونیان دەدات کاتیک بە سەرکەوتنی
مسوڵمانان تووشی خەفەت دەبن، هەروەها لە جەنگی مەیدانیشتا
دانایانە لەرێگەیی باوەڕدارانە ۋە دەیان بەزیت. سەبارەت بە
خەفەتخواردن دەفهرموویت: ﴿هَآأَنْتُمْ أَوْلَآءُ يُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ
وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِ وَإِذَا لَقُوكُمْ قَالُوا ءَامَنَّا وَإِذَا خَلَوْا عَضُّوا
عَلَيْكُمْ أَلْأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ قُلْ مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ﴾ [آل عمران الآية ۱۱۹]،

واتە: "ناگادارین! ئێوە ئەوانتان خۆش دەوێت، بەلام ئەوان
ئێوەیان خۆش ناوێت و باوەڕتان بە هەموو کتێبە ناسمانیەکانیش
هەیه، کاتیکیش پێتان دەگەن دەلێن: ئێمە ئیماندارین، بەلام
کاتیک بە تەنها دەبن، پەنجەیی خۆیان دەگەزن ئەوەندە رق
نەستوور و داخ لە دلن، پێیان بلێ: دەک بمرن لە داخ".

هەروەها لە جەنگی مەیدانیشتا دانایانە لەرێگەیی

باۋەر دارانەۋە دەيان بەزىتت، ۋەك دەفەرموۋىت: ﴿قَتَلُوهُمْ يَعْذِبُهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْرِجُهُمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ﴾ [التوبة الآية ۱۶]. واتە: "بجەنگن دژى بىباۋەران، ئەۋە خوايە كە بە دەستى ئىۋە سزاىان دەدات و سەرشۆرۈ خەجالەتتەيان دەكات و ئىۋە بەسەرياندا سەر دەخات".

دوۋەم: فرىشتەگان

فرىشتەگان ۋەكو سەربازى خودايى بۇ پىشتىۋانى پىغەمبەر (ﷺ) و باۋەر داران ھاتۈنە، بۆنمۈنە لە سوۋرەتى تۆبە خۋاى گەۋرە دوو ھالەتى پىشتىۋانى فرىشتەگان وىكرا باس دەكات، ديارە ئايەتەگان لە بابەتى جەنگى تەبۋوكەۋە ھاتۈن، ئە ۋە ش لەبەرئەۋەى رەۋشى كەش و ھەۋا زۆر گەرم بوۋە زۆررەك لە باۋەر داران سىست و خاۋبۈنە، خۋاى گەۋرە پىيان دەفەرموۋىت: ﴿إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَىٰ ۗ وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا ۗ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ [التوبة الآية ۱۰].

واتە: "ئەگەر ئىۋە پىشتىگىرى پىغەمبەر (ﷺ) نەكەن و يارمەتى نەدەن، ئەۋە بەپراستى خوا پىشتىگىرى كىردو سەرى خىست، كاتىك ئەۋانەى بىباۋەر بوون دەريان كىرد لە شارى

مەككە و يەكېك بوو لەو دوو كەسە كاتېك ھەردووكيان
 لەناو ئەشكەوتە كەدا بوون (كاتېك بېباۋەپە كان گەيشتبۇونە
 دەوروبەرى ئەشكەوتە كە ئەبۇبە كرى ھاۋەلى خەمى لېھات)
 پېغەمبەرىش (ﷺ) دلى دايەۋە و پىي وت: خەفەت مەخۇ،
 دلىبابە خوامان لەگەلە، ئەوسا ئىتر خوا ئاسوودەى و ئارامى
 خۇى دابەزانەدە سەرى و پشتىگىرى و بەھىزى كرد بە
 سەربازانىك كە ئىۋە نەتاندەبىنىن و بەرنامەو ئاينى بېباۋەپەرانى
 دانەواند و پىسواترى كرد، بەرنامەو ئاينى خوايش ھەمىشە
 بەرزو بلندترە، خوايش ھەمىشە بالادەست و دانايە".

ئەم ئايەتە لە چەند خالىك چەر دەكەينەۋە:

۱- ھەرچى لە ئاسمانە كان و زەمىن ھەيە ھەموۋى سەربازو
 مولكى خوايەو خۋاى گەۋرە چۈنى بىھەۋىت دەتوانى بەكارى
 بىئىت، چۈن دەرياي بە پروۋى موسا شەفكرد و نەھەنگى بۇ
 يونس كرده پەناگەو ئاگرى كرده خانەدانى ئىبراھىم، بۇ خۋاى
 گەۋرە زۇر ئاسانە پېغەمبەرىش (ﷺ) ئاۋا پارىزىت.

۲- خۋاى گەۋرە پېغەمبەرى لە كاتى كۆچدا پاراست،
 كاتېك لە ژوورمە ھاتە دەرۋە ھەموان خەۋيان لىكەوت، بەلام
 ئايەتەكە باسى ناۋ ئەشكەوتەكە دەكات لەو كاتەى كە
 ئىمامى ئەبۇبەكر زۇر ترسا، خۋاى گەۋرە پاراستى.

بەلام ئىسلام ۋەك ھەمىشە مەسۇلمانان لەسەر ژيانى

ھۆكارەكان بە پىشتەستىن بە خوا رادەھىيىت. خىۋاى گەۋرە
 ھاۋشىۋەى ئىسراۋ مىعراج راستەوخۇ پىغەمبەرى (ﷺ) لە
 مەككەۋە نەبىردە مەدىنە. بەلكى بەجۇرىك بوو خىۋەى
 پىشتىۋانىيە كە دەرسىكە بۇ مەسۇلمانان لەۋەى چۇن دەتۋان
 سەركەۋتن ۋەچىنگ بىتن، ئەۋ نامادەسازى كەرد، لە (خىۋاردن ۋە
 ۋىلاخ ۋە رىگۇرپىن ۋە مانەۋە لە ئەشكەۋت) ۋە ھەمۋە شىتىكى
 كەرد، ئىنجا لە ناۋ ئەشكەۋتە كە بىۋەن كە خىۋاى گەۋرە
 فرىشتەى پارىژەرى بۇ ناردن ۋە چاۋى دۋرمانانى لى
 دۋورخستەۋەۋ نارامى خستە دلىانەۋە.

كەۋاتە: دەبى مەسۇلمانانىش ھەر ناۋا بىر لە پىشتىۋانى
 خىۋاى بىكەنەۋە، نامادەسازى ھەمەگىر بىكەن ۋە پىشت بە خوا
 بىەستىن، چاۋەرى ئەكەن بە تەمبەلى ۋە گۈنەدان بە ھىچ،
 ئەۋجا فرىشتەى خىۋاى بىن بىنە سەربازىان.

۳- بۇ شەرى تەبۋەكىش خىۋاى گەۋرە بەبىر باۋەردارانى
 دىيىتەۋە، ھەلىستە سەۋەخۇۋ بىچنە مەيدانەۋە، ئەگەر ۋانەكەن،
 ئەۋە بۇ پىغەمبەر (ﷺ) ئاسايىيە كە خىۋاى گەۋرە چۇن لەۋى
 فرىشتەى ناردو پىغەمبەرى لە ناۋ ئەشكەۋتە كە پاراست، بە
 ھەمان شىۋە لىرەش دەپارىژىت، چۈنكە خوا بەلىنى پاراستنى بە
 پىغەمبەرەكەى داۋە.

بەلام ئايا مەبەست لە ئايەتەكە ئەۋەيە فرىشتەكان ۋەكە
 سەرباز بىن؟

بێگومان نەخێر، بەلکو گردان و هاندانی مسولمانانە تا دەست بەدەنە خۆیان و سست و تەمبەل نەبن.

دوو ئایەتی پێش ئەوە هەر زۆر بە روونی دەفەرموون: پێویستە ئێوە هەلبێستن و تەمبەل نەبن، کە ئێوە تەمبەلن چاوتان لە دونیایەو قیامەتتان وەلاوە ناوە، لە کاتی کەدا دنیا لە ئاست قیامەت هیچ نییە.

بەم حالەش کە دوژمن تەنگتان بۆ بێنیت و ئێوەش نە باتان بێت و نەباران، ئەوا مەدەدی ئیلاهی بۆ ئێوە نایەت، بەلکو ﴿يَعَذِّبُكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ﴾ (التَّوْبَةُ آيَةُ ٢٩). واتە: "خو سزایەکی ئێش پێگەیەنەرتان ئەداو، دوژمنیش زāl ئەکات بەسەرتانا، ئێوە لادەباو خەلکیکی تر دەخاتە جێگاکان".

کەواتە کە پیغمبەر (ﷺ) بەخۆش لەناویان بوو، خوای گەورە نەیکردە عادەت ئەوان پāl بەدەنەووە ئەویش سەریان بخات، بەلکو تێگەیانەن ئەنجامی سستی و تەوێزەلی ئێوە، سەرکەوتنی دوژمنان و زەلیل بوونی ئێوەیە. ئینجا ئێوە نامێنن و خەلکیکی دیكە جێتان دەگرێتەو.

بە هەمان شێوە خوای گەورە لە شەڕی بەدر فریشتەکانی ناردنە خوارووە بۆ پشتیوانی پیغمبەر (ﷺ)، وەك دەفەرمووێت: ﴿وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِدْرٍ وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ فَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ (٢٣) إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ أَلَنْ يَكْفِيَكُمْ أَنْ يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلَاثَةِ آلَافٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُنَزَّلِينَ﴾ (آل عِمْرَان مِّنَ آيَةِ ١٢٣ إِلَى آيَةِ ١٢٤).

ۋاتە: "يىگومان خوا لە غەزاي بەدردا سەرکەوتى کردن،
 ھەرچەندە ئىۋە (لە ژمارە و چە کدا) لاوازو کەم بوون، دەى
 کەۋاتە لە خوا بترسن، بۆ ئەۋەى سوپاسگوزار بن * (ياديان
 بېيتە) کاتىک بە ئيماندارانت دەۋت: ئايا ئەۋەندە بەس نىە کە
 پەرۋەردگار تان بە سى ھەزار فرىشتە کۆمەکتان بکات و
 دايانبەزىتت؟!"

لېرەش فرىشتەکان ھاتونە، بەلام وىراى ئەۋەى کە
 ھۆکارەکان تا ئاستىک ھەبوونە ۋەک پىشتەر باسماں کرد بەتايەتى
 لە رووى ئامادەسازى مەعنەۋى و ستراتىژىيەتى شۆتە کە.

لە ھەمان کاتدا لە ئايەتە کەدا خۋاى گەۋرە ناۋى شۆتى
 سەرکەۋتە کەى بىردوۋە کە (بەدرە)، ديارە ئەمەش بۆ
 پىغەمبەرى خوا موعجىزەى ئەۋ کاتى بوۋە، ۋەک ئىبن عاشور
 دەلىت: "لېرە باسى ئەۋ کاتە کراۋە کە رۆژى بەدرە، چونکە
 کاتى دەرکەۋتەنى ئەم موعجىزەيە بوۋە".

بەلام لە گەل ئەۋەشدا کە موعجىزەيە، لە موعجىزەشدا ھەموو
 ياساكان دەشكىن، كەچى ئەمە بەۋ رەھايىيە نىيە، بەلکە دەبينىن
 جبرائىل مەزنى فرىشتەکان ھاتۆتە خوارەۋە، مەگەر نەدە کرا
 خۋاى گەۋرە ھىزىكى ۋاى پىبدات بە جارىک دوژمنان لەناو
 ببات، چ پويستى بە سى ھەزار فرىشتە ھەبوو؟

لەۋەدا ئىبن حەجەر قەسەيە كى جوانى تەقىە دىنى سوبكى
 دەگوازىتتەۋە دەلىت: "پرسىارم لىكرا چ حىكمەتلىكى تىدايە ئەۋ

فرىشتانە شان بە شانى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) بىجەنگىن
 لە كاتىكدا جوبرائىل دەيتوانى بە يەك لابلەيىۋە كافرەكان ۋەلاۋە
 بىنەت، جا منىش گوتىم: بۆنەۋەي بوو تا سەر كەۋتەنە كە بىيىتە
 كارى پىغەمبەرو ھاۋەلانى، ھاتنى فرىشتەكانىش تەنبا
 بەھاناۋەچوونىكى شىۋەي بەھاناۋەچوونى لەشكرەكان يىت لە
 شىۋەي ھۆكارەكان ۋە ۋە ياسايانەي خۋاي گەۋرە بۆ بەندەكانى
 دانائە، لە راستىشدا خودا بىكەرى ھەموۋە.

كەۋاتە لىرەدا فرىشتە ھاتوون ۋەكو شۆئىكى تايىبەتى، بەلام
 بۆنەۋەي باۋەرداران رىكارو نەسبابەكان بىگرنە دەست، خودى
 موعجىزەكەش لە شىۋەي نەسباب ۋە ھۆكارو نەنجام دەر كەۋتوۋە.
 نابى مەسۇلمانان بە خەيالى موعجىزەي خارىق بىئەم دانىشن،
 نەگەرچى بۆ خوا ھىچ شىئە مەھال نىيە، ھەربۆيە لە شەرى
 ئوھود وىرەي نەۋەي پىغەمبەر (ﷺ) لەگەل مەسۇلمانان دابو،
 كەچى موعجىزەكە نەھات، ھۆكارەكەش ديارە مەسۇلمانان لە
 بەدردا ھەموو ھۆكارەكانىيان گرتەبەر، بەلام لە ئوھود دوور لە
 ھۆكارەكان مامەلەيان كەرد، كە پىشتەر روونمان كەردەۋە، نەۋەبو لە
 شار ھاتنەدەرەۋە، چىايە كەيان بەجىھىشت، تەماحى پاتارى
 گۆرەپانى جەنگ نامانجەكەي لەبىر ھەندىكىيان بىردەۋە، بۆيە
 موعجىزەكەش نەھات، كەۋاتە ھەتا نەگەر پىغەمبەر (ﷺ)
 خوشى لەگەل دابوۋىيەت بەبى گرتەبەرى ھۆكارەكان

مۇعجىزە كە ھەر نەھات، بۇيە لە ئايەتى پاشتر دە فەرموۋىت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا جُزْءًا مِّنْ فَضْلِهِ يَوْمَ يُنْفَخُ الْكُتُبُ﴾ [آل عمران الآية ۱۸۵].

واتە: "بەلى، نە گەر خۇپاگر بن و پارىزكار بن ھەر ئىستا دىن بۇ لاتان و پەرورەدگار تان پىنج ھەزار فرىشتەى نىشانەدار تان بۇ رەوانە دەكات، بۇ ئەوەى كۆمەكىتان بىكەن".

ئىمامى رازى لەسەر ئەو دە فەرموۋىت: "ھاتنى پىنج ھەزار فرىشتە وابەستەى سى مەرج كەرد: (ئارامبىگرن، خۇپارىزبن، دەستبەجى كافرەكان بىننەو)، جا كە مەرجەكان نەھاتنە جى، ئەوانىش نەھاتن". دىيارە باسى ئارامبىگرن و خۇپارىزى جەنگە، كە رىكەرە پىنۋىستە سەربازىيەكانىش دە گىرەتەو.

بە كورتى خۇاى گەورە مۇعجىزەكەشى، وەكو وانەيدەك دايە پىغەمبەر و بەرچاۋروونىيەكى باشى مۇسۇلمانان بوو تا لە ماناى سەركەوتن و دوزمن بەزاندىن تىيگەن.

سېيەم: باو باران

لە شەرى نەھزابدە ھەرچى ھىزەيە بەرۋكى مۇسۇلمانانى گىرتبۇو، قورەيش لە دەرەو، جۈولەكەو مۇنافىق لە ناۋەو، چ بە شەرىيان بە پروپاگەندەو ترساندىن، قورەيش بە ھەموو ھىزەو ھاتوۋە دەيانەۋى شارى مەدىنە بىگرن و كۆتايى بە كيانه

بچووكە كەي مەسۇلمانان يېنىن. لە ژوورەۋەش جۈلە كەو
 دوورپوۋەكان ھەرچى لە دەستيان ھات درىخيان نە كەرد بۆ
 ترساندىنى مەسۇلمانان و خىزانە كانيان. ئىنجا بە پىشنىيازى
 سەلمانى فارسى، پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمانى كەرد چاللىك
 لە دەۋرى مەدىنە لىبەدن، خوشى بەشدارى ھەلگەندە كەي
 كەرد. لەو بەرەشەۋە سەربازە كانيان شمشىرو تىرو رم بە دەست
 ۋەستابون، كاتىك كافرەكان دىتيان سەريان سوورما، چەند
 رۆژىك مانەۋە نەيانتوانى بچنە ژوورەۋە، نىمچە تىرەۋىشتىن و
 شەپ روويدا، بە ھەر حال دەرفەتى چۈنە ناو شاريان نەبوو. دواتر
 لە شەۋىكدا بايەك ھات ترسىكى زۆرى لەناۋ لەشكرى قورەش
 بلاۋ كەردەۋە، ھەرۋەك فرىشتە كانىش ھاتن سنگى خىۋەتى
 قورەشپىيە كانيان لەبن دەرھىنا، ئا بەم جۆرە ترس گرتىنى و
 ھەلاتىن.

ئەمە موعجىزەيەك بوو بۆ پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھات،
 بەلام ماناي وا نىيە مەسۇلمانان چاۋەروانى شتىكى ۋەھابىن،
 چونكە يەكەم ئەو پىغەمبەر بوو، خۋاي گەۋرە ياساكانى بۆ
 دەشكاند، دوۋم بناغەي ئىسلام بوو، لە ناۋچوونى ئەۋان نەمانى
 ئىسلام بوو، كە ئىستا بە ھىچ شىۋەيەك ۋەھابىيە.

ھەرۋەھە وىراي ئەۋەش پىغەمبەر (ﷺ) لە روۋى
 ھۆكارەكانەۋە بە تەۋاۋى خۋى ئامادە كەردىبوو، ۋەك: ((بۆ

بەرگىرىكىردن لەشكرى ھېنا لىۋارى مەدىنە، چاللىكى گەورەى
 لىدا، پشتى چالەكەى بە سەربازەكانى دەپاراست، لە گەرمەى
 رۆژە ناخۇشەكاندا ۋەك ھەۋلىكى دىپلۇماسى، ھەۋلىدا
 ھاۋپەيمانى جوۋلەكەۋ قورەيش ھەۋەشىنىتەۋە، كەسىكى
 قورەيشى بەناۋى (نەعمى كورى مەسعود) تازە مەسۇلمان
 بىۋو، پىغەمبەر (ﷺ) ناردىيەۋە ناۋ لەشكرى دوژمن، پىى
 فەرموۋ: تۆ لىرە تاكە كەسىكى ھىچت پىناكرىت، بىرۆ لە
 رىزەكانى ئەۋان چەندى دەتۋانى دوۋريان بخەۋە، ھەموۋ ئەۋانەى
 تواناى شەرىپان نەبوۋ لە ژن و مندال و پىاۋە بىتۋاناکان لە
 قەلایەكى تاىبەتى ھەشاردان بۆ پاراستىيان، ھاندانى
 شاعىرەكان بۆ بەرزكردنەۋەى ۋرەى مەسۇلمانان و ترساندى
 دوژمنان، دوعاۋ پارانەۋەى بە كول و گور)، ھەموۋ ئەۋ
 رىكارانەى گرتەبەر، ئىنجا دۋاى چەند رۆژىك ئەۋ موعجىزەى
 ھات، لىرەۋە قسەكەى پىشۋو دوۋبارە دەكەينەۋە: (بۆچى لە
 جەنگى ئەحزاب و بەدر فرىشتە ھاتن، بەپىچەۋانەۋە لە ئوحد
 نەھاتن!).

كەۋاتە: ناكرى مەسۇلمانان ۋەھا خەيالى بىرىكەنەۋە، كە
 ھەرىكەيان بەبى ھىچ پىشكەۋتىكى زانستى و نوقمى
 پەرتەۋازەى و نەزانى، ئەۋجا ھەر نەخۇشەيەك ھات بە سەربازى
 خۇيانى بزائن.

ئايا ئەو سزاينە دووبارە دەبنەۋە؟

پېشىر روونمان كۈرۈۋە، خۇي گەۋرە ياسا جىڭىرەكانى
گەردوونى بەشىۋەك داناون ھەموۋى بە ھۆكارو دەرەنجام
بەستۈتۈۋە، بۆيە كاتىك ئەسكەندەر دەستى دەگاتە
ھوكمپرانىيەكى زۆر، خۇي گەۋرە دەفەر موۋىت: ﴿إِنَّا مَكْنَالُهُ
فِي الْأَرْضِ وَعَاتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا﴾ [الكهف الآية ۸۴] .

واتە: "بەرەستى ئىمە ھىزۇ دەسلەتەمان لە زەۋىيدا پىدا، ۋە لە
ھەموو شتىك كە پىۋىست بوو ھۆكارو نامرازە كەيمان بۆ
رەخساند".

لەم ئايەتە پىرۋزە فېردەبىن كە سەركەۋتنى ھەر گەل و
نەۋەيەك بە نامرازەكانەۋە بەندە، بۆيە ئىسلام ھەمىشە
دەستگرتن بە نامرازەكان و پىشتەستەن بە خوا پىكەۋە
دەبەستىتەۋە، نامرازەكان لەبەرئەۋەى گىرتنەبەرى رىكارە
خۇاكرەكانە لە ياساكانى ژياندا، پىشتەستىنىش لەبەرئەۋەى
بەكەرى راستەقىنە ھەر ئەۋە.

بەلام بۆ پىغەمبەران ئاسايە كە خۇي گەۋرە تواناي
ئەۋەيان بەداتى ئەو ياسايانە بشكىنن، ئەمەش ۋەك پېشىر
باسمانكرد بۆ سەلماندنى كارى پىغەمبەرايەتيان، كەچى
زۆربەى موعجىزەكانىشيان لە روۋكەشدا لەشىۋەى ھۆكارەكان

دېنە بەرچاۋ، دەبىنىن ھەزرەتى ئەيۈب ناۋى ۋە كۆ ھۆكارىك
بەكارھىنا بۆ شىفابەخشىن.

بەتايىبەتى موعجىزەكانى پىغەمبەرمان (ﷺ)، ئەگەرچى
ھەندىكى ھەبۈن ھىچ ھۆكارى نەبۈۋ ۋەك ئىسراۋ مىعراج و
خودى قورئان، بەلام موعجىزەكانى ھاتنى سەركەۋتن لە
گۆرەپانى ژيان ھەمويان لە شىۋەى گرتنەبەرى ھۆكارەكان
دەردەكەۋتن. بەلام دەبى مسۇلمانان دىنيابىن ئەۋان پىغەمبەر نىن
تا موعجىزەيان بۆ دەرکەۋىت، بەلكو تەۋفىقى خۋابى لەناۋ
گرتنەبەرى ھۆكارەكان و پشت بەخۋابەستن دىت، چونكە خۋاى
گەۋرە ياساكانى بۆ خاترى چاۋى رەشى مسۇلمانىكى
خەمساردى خۆپەرست ناشكىيىت.

ئىستا با نمونەيەك يىنىنەۋە، خۋاى گەۋرە باسى ئەۋانە
دەكات كە پىغەرمانى خۋايان كرد، خۋاى گەۋرە لەناۋى بردن،
ئىنجا خەلكىكى دىكە ھاتۆتە جىنگاى ئەۋان و ئىستا لەۋى
دەۋىن، ئەۋان شوتنەۋارى گەلە لەناۋچۈۋەكان دەبىنن، كە
بەھۋى گوناھو تاۋانەكانيان لەناۋچۈۋن (پىشتەر روونمان كەردەۋە
گوناھ چەند جۆرو شىۋازى ھەيە)، ئىنجا ھۆشداريان دەداتى
كە چۆن لە خۋايان ئەمىن دەبن كە لەپرىكا ئەۋانىش تۈۋشى
ھەمان چارەنۈوس بىن، ئەمەش ھەموۋى بۆ بەخۇداچۈنەۋەى
مسۇلمانان و جىنگاى پەندۈەرگرتنە، ﴿فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ﴾ [الأنعام
الآية ٦]. واتە: "ئىنجا بەھۋى تاۋانەكانيانەۋە قىرمانكردن و
لەناۋمان بردن".

﴿كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ﴾ [الأخفاف الآية ٢٥]. واتە: "ناۋا پاداشتى ھۆزە تاۋانكارەكان ئەدەينەۋە".

﴿وَضَرَبْنَا لَكُمْ الْأَمْثَالَ﴾ [إبراهيم الآية ٤٥]. واتە: "نمونە و باسى زۆرمان بۇ ھىناۋنەتەۋە (دەربارەى سەرنەنجاميان)".

﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ﴾ [طه الآية ١٢٨]. واتە: "نا لەو بەسەرھاتانەدا بەلگە و نیشانەى زۆر ھەيە بۇ خاۋەن بېرو ھۆشمەندەكان".

﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ أَفْلا يَسْمَعُونَ﴾ [السجدة الآية ٢٦]. واتە: "بەرپاستى نا لەو دياردانەدا گەلى بەلگەى زۆر بەھىز ھەيە بۇ دەسلەتلى ئىمە، دە نايانايىسن؟".

ئىنجىا خىۋاى گەۋرە روۋى قسەكانى دەكاتە ھاۋبەشدانەرەكانى مەككە، بۇئەۋەى بەراۋردى خالى خۇيان بىكەن لەگەل نمونەكانى دىكەى قورئان، نايانەۋان ئەمىنن كە عەزابى خىۋاى گەۋرەيان بۇ بىت لەكاتى نوۋستى شەۋى، كاتى چىشتەنگاۋ، ديارە (وہك نىبن عاشور) دەلىت: ئەو عەزابەى كە ھۆشداريان دەداتى ھەمان عەزابى خەلگى گوندەكانە كە پىشتەر لە نايەتى (٩٤)ى سوۋرەتى ئەعراف باسى كىرۋەۋە بىرىتىيە لە ﴿بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ﴾ (ھەژارى و لاتى و نەخۋشەيە). ھەروەھا لەبەر ھەمان ھۆكارى خەلگەكەشە كە ئەۋانەش ۋەكو ئەۋانى پىشۋو پىغەمبەريان بەدرو زانىۋە، واتە

پەيامى پىغەمبەرىيان بە روونى بۆچوۋە بەلام بەدرۋيان
خستۈتەۋە.

لېرەدا پرسىيارە كە ئەۋىيە: چۈن گەلانى پىشور پىغەمبەرىيان
بەدرۋخستەۋە، غەرەبە كانىش بەتايىبەتى ئەۋانەى ئايەتە كەيان
دەرەق دابەزىۋە كە قورەيشن، بە ھەمان شىۋە پىغەمبەرىيان
بەدرۋخستەۋە، بەلام نايان چۈن بەلاى گشتى ھاتە سەر
ئومەتانى پىشور، بۆ قورەيشىيە كانىش بە ھەمان شىۋە ھات؟
خۋاى گەرە دۋاى ئەۋانە يە كسەر دەفەر موۋىت: ﴿أَوَلَمْ يَهْدِ
لِلَّذِينَ يَرِثُونَ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ أَهْلِهَا أَنْ لَوْ نَشَاءُ أَصَبْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ
وَنَضْبَعُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ﴾ [الأعراف الآية ١٠٠].

ۋاتە: "نايا دەریشنە كەۋت بۆ ئەۋانەى دىن بەدۋاى دەستەۋ
چىنە كانى پىش خۇيان پاش لەناۋچوونى ئەۋانەى كە تيايدا
نىشتەجى بوون كە ئەگەر بمانوستانىيە، ئەۋە بەھۋى
گوناهە كانىانەۋە توۋشمان دەكردن (ۋەك چۈن خەلكانى پىش
خۇيانمان لەناۋ برداۋ موۋرمان دەنا بەسەر دلە كانىاندا، جا ئەۋان
نابىستن".

جا ئەگەر دىقەت بەدەينە ئايەتەكە، ھىنانى بەلاى سەر
قورەيشى بە فەرمانى رابردوۋ (الماضي) ھىناۋە دەفەر موۋىت:
﴿أَنْ لَوْ نَشَاءُ أَصَبْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ﴾، بە ۋاتاي لە رابردوۋدا ئەگەر بمان
ويستايە ھەمان شتمان بەسەر دەھىنان، بەلام بەسەرمان نەھىنان.

ئەوەش وەك ئىبىن عاشوور دەلىت: لەبەرئەوہیە كە خوا
نەبویستووو مەشینەتە لەگەلدا نەبوو، بەلام دەبەى بترسن كە
بۆ خوا ئاسانە لە داھاتوو بەسەریان بىنیت.

كەواتە بۆ دەسلەلتى خوا ئاسانە، بەلام لە سەردەمى خودى
پىغەمبەر (ﷺ) رووى نەدا وىراى ئەوہى ئازارو مەینەتەى
زۆرى بە دەست كافرەكانەوہ چەشت، بەلكو خواى گەورە زىاتر
ھۆشدارى دەدانەى بە سزای دواروژ، چونكە دونیا شوئى سزاو
پاداشت نىيە، بەلكو شوئى تاقىكردنه وەبەو قىامەتیش شوئى
سزاو پاداشتە، خوا نەيكردۆتە ياساى ژيان كە ھەر كەسەى
تاوانىكى كەرد يەكسەر سزای لى وەرگرتەو، بەلكو
دەفەرمووت: ﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَفْلًا عَمَّا تَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا
يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ﴾ [إبراهيم الآية ٤٢].

واتە: "ھەرگىز تۆ وا بىر مەكەرەوہ كە خوا لە كاروكردەوہى
ستەمكاران خافل و بى ئاگايىت، نەخىر، بەلكو بە ھەموو
كارىكيان زاناو ئاگادارە، بەلام بۆ ماوہىەك مۆلەتيان دەدات،
پاشان دەيانگرى و تۆلەيان لىدەسىنیت، بۆ ئەو رۆژە دوايان دەخاو
دەيانھىلەتەوہ كە ئەوئەندە سەختە گشت چاوتك لە ترسانا نەبلەق
دەبن و، لە بزووتن دەكەون".

بەلام دەكرى خوا لە دونياش ئەو سزايە ببارىنیت وەك
دەفەرمووت: ﴿وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرِهَا

مِنْ دَابَّةٍ وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا ﴿١٥﴾ [فَاطِرُ الْآيَةِ ١٥].

واته: "خو نه گەر خوا تۆلهى له خه لکى بسه ندایه له سه رهنجامى کارو کرده وى نادروستياندا، هه رچى زینده وهر هه یه له سه ر پرووکارى زه وى نه ده ما، به لام خوا نه وه نده به په له نیه له تۆله سه نندن، به لکو دوايان ده خات بو کاتىكى ديارىکراو، جا کاتىک پوژى خو ى هات، بىگومان شه کاته خواى گه وره بىنايه به به نده کانى (کارو کرده وى يانى هه موو له به رده ست دایه)".

به گویره ى نه م نایه ته خواى گه وره به زو ى وایه سزاکانى بو قیامه تی هه لده گریت، نه گەر هه رکه سه و تاوانىكى کرد خوا تۆله ى لی بسه نیتوه، که س له سه ر زه وى نه ده ما، جاروبارىش هه ر له دونیا سزایان ده دات، به لام سزاکه له خودى کاره خراپه کانیانه وه دروست ده ییت، واته چ شتىک به کار دىنى سزاکه له وه وه دروست ده ییت، چونکه خواى گه وره سوننه تی ژيان به و گویره ى دایناوه نایگو ریت، بۆنموونه کاتىک رىباو سوو خو ى دروست ده ییت، سزایىک له خودى کاره که دروست ده ییت، کاتىک تاقىکردنه وى فايرۆسىكى کوشنده ى زیانبه خش دروست ده کهن، نه و سزایه که له خودى فايرۆسه که دروست ده ییت، نه وه سزای تاقىکردنه وى فايرۆسه که یه و نه وى دى سزای سوو خو ریه.

ئەۋىش سزاي يەكجارەكى نىيە، بەلكو دەرگايەكە بۆنەۋەى لە
 خراپەكە بگەرپىنەۋە دەكرى چارەسەرى بۆ بدۆزىتەۋە، ئەمىش
 تەنيا لەبەر سزادان نىيە، بەلكو بۆنەۋەشە ياساكانى ژيان بىنەۋە
 سەر رىچكەى خۇيان، بەتايىبەتى كاتىك كارەكانى مروۋ
 دەبنە مايەى نەخۇشى و نازارو مەينەتى بۆ مروۋقايەتى، وەك
 پىشتەر باسما كىرد لە شروۋفەى ئايەتى ﴿ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ
 وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ
 يَرْجِعُونَ﴾ [الرؤم الآية ٢١].

كەۋاتە: ئەۋە سزاي راستەقىنەى خۇيان نىيە، بەلكو بۆنەۋەى
 لە كارە خراپەكانىيان بگەرپىنەۋە چىتر تەنگەبەرى بۆ
 مروۋقايەتى دروست نەكەن، جا ئەگەر لەۋ ھەۋلە قىزەۋانەيان
 گەرەنەۋە ئەۋە مروۋفەكان جورە ھەسانەۋەىكىان دىتەۋە بەر،
 سزاي خۇشيان ئەگەر تۆبەيان كىرد ئەۋە باشە، ئەگىنا بۆ
 قىامەتى ھەلدەگىرەت.

ئەۋە تىگەيشتىكى دروست نىيە كەسانىك پىيان وايىت
 بەھەمان شىۋەى رابردوۋ بەلایەكان لە دەرەۋەى كارى
 مروۋفەكانەۋە دروست بىنەۋە، وەك ئەۋەى لەبەرەمبەر زولمىيان
 خۇاي گەۋرە موعجىزەيكە بىئىرەت و ياساۋ رىساكانى بشكىيەت
 و نەخۇشىيەكى گىشتى بىيىتە سەريان.

ئايا كۆپۈنا تۆلەي ئىگۈرەكان بوو؟

بەشىكى بانگخوازىن پىيان وابوو: ئەو تۆلەي خوايە دژى چىنيەكان لەبەر نازاردانى مەسولمانە ئىگۈرەكان. دلىيام تاكو ئىستا وەلامەكەت وەرگرتوو، بەلام بۆ روونكرىدەنەوى زىاتىر بەدىارىكرەوى تىشك سەر ئەو تىگەيشتىن و برىارە، كە پىويستى بە كۆمەللىك شت ھەيە:

يە كەم: دەبى دلىيائىن ئەوجا برىار بەدىن، بۆنمۇنە: سزاكانى ئوومەتەنى پىشوو لە رىگەي قورئان و وەحييەو دلىيابويىن كە تۆلەيە، بەلام لەوودا ھىچ دلىيائىيەكان نىيە. بۆيە ئەو برىارەي بە گەرم و گۆرى درا پىويستى بە پىداچوونەو ھەيە.

دووم: دەبى پەيۋەندى نىۋان رووداۋەكان و دەرکەوتنى كۆپۈنا بزانىن، واتە ئايا ئەوانەي دەستيان لە تاۋانەكە ھەيە، ھەمان ئەو كەسانەن كە توۋشى كۆپۈنا بوونە، ئايا ھەمان ئەو سەرۋەك و فەرماندەو سەربازانەن كە دىيانكۆژن و دىيانچەسپىننەو، چۈنكە لە ھەموو نمۇنەكانى پىشوو كە قورئان باسىكرىدوونە ھەمىشە كەسە زالمە سەرەككەيەكانى وەك فىرەمەن و عادو سەموود و نەموود بوونەتە قورىيانى، بگرە ھەر نازانىن چ پەيۋەندىيەك لەنىۋان شارى (وۋھان) و (ئىگۈرەكان) ھەيە.

سپىيەم: ئايا كۆپۈنا لە بن دەستى ئەوانە دەرچوو كە

تاۋانبارى جەنگ بوون، چونكە تا ئىستا نازانين پەيوەندى
تەۋاۋى لە چىيەۋە.

چۈرەم: ئايا تۆلەي خودا ھەر ھىندە بوو، كۆمەلە كەسكى
كوشت كە لەۋانەيە ھىچ پەيوەنديان بەۋ باسەۋە نەبوۋە، ئىنجا
دەۋلەتە كە بەھىزتر لە جاران لە باسە كە دەرچوو، ھەندى ئىستا
خەلكى دىكە دەئالئىت ئەۋان تاكو ئىستا گرتە كەيان ھىندە
گەۋرە نىيە، بگرە رۆژانە چىن دەمامك و پىداۋىستىيە كان
ۋەكو بازىرگانى بە ۋلاتانى دۇنيا دەفرۇشىت.

پىنچەم: بۆچى دەبىي خۋاي گەۋرە تۆلەي تاۋانى زالمە كان،
لەۋ مىندال و ژن و بىتاۋانانە بىكاتەۋە كە لەۋانەيە ھىچ خەبەريان
دەربارەي ئەۋ شوئەش نەبىت، مەگەر ھەموو ئەۋ نمونانەي لە
پىشەۋە باسما كىرد، ئەۋانە نەبوون كە خوا تۆلەي لە
ستەمكاران دە كىردەۋە لە بەرامبەر ستەمە كانيان.

شەشەم: ئايا ئەۋ كۆرۈنۈايە بە چ پىۋەرئىك دەبىتە سەربازى
خوا، كە دەرگاي مالى خوا ھەموو شوئىكى داخستۋە، تۆ لە
دىنە كانى دىكە بىگەرئى، ئايا بۆچى ئەۋ سەربازانەي خوا
يەخەي ئەۋ ژنە مەسۇلمانە دەگىرن كە لە مەقدۇنيا ھەلاتۋەۋە لە
ئىتالىا نەشتە جىيە، خانەۋادە كەي بۆ يەك ھەفتە تەرمە كەي لە
مالەۋە لەبەر چاۋانەۋ شوئىك نىيە لىنى بشارنەۋە، بۆچى يەخەي
كۆمەلە مەسۇلمانىكى پابەند لە لەندەن دەگىرت، بۆچى لە

رۇژىكىدا (۵۵) مەسۇلمان لە نىۋىيۇرك دە كۆزىت.... مەگەر
 نافەرموۋىت: ﴿وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى﴾ [الإشراء الآية ۱۶]. واتە:
 "كەس گوناھى كەس ھەلئناگىت، كەس بەرپرسىار نىيە لە
 ھەلئەى كەسانى تر".

ئەو بەلئىنەى خوا بەشىۋمەكى گىشتى بۇ قىيامەتە، بەلام بۇ
 دونىاش دەبىي ۋەك چۇن لە شەپرى بەدر كاتىك سزاي خواى
 گەۋرە ھات كۆمەللى كافرەكانى لەناۋىردو مەسۇلمانانى
 رزگار كىرد. بەلام لەو نەخۇشىيەدا مەسۇلمانانىش بوۋنەتە
 قۇربانى.

ھەۋتەم: لە ھەموو ئەو شەيئەنى سەربازانى خوا ھاتۋنە،
 مەسۇلمانانى راستەۋخۇى ناۋ گىرغەتە كە سوۋدەندى يەكەم
 بوۋنە، لە شەپرى بەدر ئەۋان سەركەۋتن، لە شەپرى خەندەق ئەۋان
 لە چىنگى كافرە ئابلۇقەدەرەكان رزگار بوۋن، بەلام لەو روۋداۋە
 نىگۈرەكان چ قازانچىكىان كىرد، ناي رزگاربان بوۋ؟

نایا تۋانىان دەۋلەتتىكى سەربەخۇ درۋست بىكەن؟

نایا چىن ناچاربوۋ داۋاي لىۋوردنىان لىبىكات ۋ ۋەكو
 فىرەمەن لە سەرمەرگدا بلىت: تۆبە ئەۋە باۋەرم ھىئا، نەك ھەر
 نىگۈرەكان بىگرە ھىچ ۋلاتىك لە ئەنجامى ئەۋ ۋايرۇسە گەيشتە
 قەناعەت بلىت ئەۋە زۇلمى ئىمەيە لە مەسۇلمانان ۋ خوايە ھەقىيان
 لە ئىمە دەكاتەۋە.

هەشتەم: ئايا چىنىيە كان دەزانن ئەو بەلایە تۆلەي تاوانە كەيانە، چونكە كاتىك خوای گەۋرە تۆلە دەنیرت، پىشتەر ھۆشدارى دەداتە كەسە ستەمكارە كە، ۋەك ھەموو پىغەمبەرەن ھۆشداريان دایە ستەمكارە كان، بۆنەۋەي دواجار بگەرپنەۋە، ئايا چىن بە جۆرىك لە جۆرە كان لەۋە تىدەگەن، كە ئەۋە تۆلەي خۋايە، بۆنەۋەي تۆلە كە بەرھەمە كەي ۋەرگىتەۋە.

نۆيەم: ئايا مەسۇلمانان بە نەركى دروستى خۇيان ھەلستان، پەيامى جوانى پىغەمبەريان (ﷺ) بە چاكى گەياندۆتە شارى ۋوھانى چىن، ئىنجا ئەۋان كەلەرەقانە دژى ۋەستابنەۋە، تا ھەموو بەھانەۋ عوزرى چىنىيە كان بېرن بەرامبەر خودا، ﴿رُسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا﴾ [النساء الآية ۱۶۵]

ۋاتە: "پىغەمبەرەنمان (پەۋانە كىردۋە) كە مژدەدەرن (بە ئىمانداران) ۋ ترسىنەرن بۆ (ياخىە كان)، تا خەلكى ھىچ بەلگەيە كيان بەدەستەۋە نەمىنىت (لەسەر بى دىنى ۋ ياخى بوونيان) دۋاي ئەۋەي خوا پىغەمبەرەنى بۆ پەۋانە كىردۋون، بىنگومان ھەمىشەۋ بەردەۋام خوا بالادەست ۋ دانايە". ئايا بە چاكى پىغەمبەريان ناسى: ﴿وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا﴾ [الإسراء الآية ۱۵].

ۋاتە: "ئىمەش سزاي كەسمان نەداۋە تا پىغەمبەرىكى بۆ دەنیرن".

دەيمە: كە تۆلەي راستەوخۆي خودايە^(۱) تەنيا يەك رىنگاي چارەسەرى ھەيە، ئەۋىش تۆبەۋ پارانەۋەيە لە خوا، ھەموو ھەۋلىكى زانستى سوۋدى نىيە، پىۋىست ناكات ئەۋ ھەموو ھەۋل و خۇپار تىزىيە بگىرتەبەر، بۆيە با رەرەۋەي زانست پەكبىخىن، لە جىياتى داخستىن با روۋىكەينە مزگەۋت و كلىساكان، چونكە نىمە دەزانىن تۆلەي خوايە بۆ روۋداۋىكى ديارىكراۋ.

ياز دەم: ئايا مەسۇلمانانى ئىگۈر ھەموو رىكارو ھۆكارەكانى ياساى ژيانىن گرتۈتەبەر، كە خوا دايناۋە، لەۋەي چۆن مامەلە لە گەل ئەم روۋداۋانە بىكەن، ۋەك تىگەيشتىن لە خوۋدى دۆزەكەۋ پەيۋەندى نىۋدەۋلەتى و نامادەسازى مەيدانى، ۋەك ئەۋەي پىغەمبەرى خوا (ﷺ) لە بەدرو خونەين و خەندەق كەردى، تا تەنيا مەدەدى خوايى مايىت.

ھەرۋەھا چەند خالىكى دىكەشى بۆ زىاد دەكەين: دواز دەھەم: نىمە بەۋ تىگەيشتەن دەرگاي رق و كىنە دەكەينەۋە، كە بەداخەۋە دۋاي ئەم قسانە خەلكىكى زۆر لە خوۋدى ئايىنەكەمان پىرسىياري بۆ دروست بوۋەۋ خودا ۋەكە كەسىكى تۆلەستىنى ناھەق دەشوبەيتىن.

سۆزدەھەم: لە مىژۋودا دەيىنىن پىغەمبەرى خوا (ﷺ)

(۱) نەك بەۋ شىۋەي باسمان كەرد كە ھۆكارو دەرەنجام يىت.

ھەمىشە لە ھەقى خۇي خۇش بوۋە، كاتىك فەتھى مەككە دەكات لىخۇشبوون بۇ دژوارترىن دوژمنەكانى دەردەكات، ئەوانەى جەرگى ھەمزەى مامىيان بە تازى لە مەيدانى جەنگ قووت دا، ئەوانەى ئەو و ھاۋەلانىان بە ھەموو شىۋەيەك نازاردا، دەربەدەريانكردن، نوئەريان ناردە ھەبەشە بۇئەۋەى پەناگەى ئەۋىشيان لى تىككەدن، پەيۋەنديان لەگەل ھەموو زالمانى دۇنيا كەرد بۇئەۋەى لە بنىان يىتن.

كەسانىكى ئەۋەندە قىزەۋىيان تىدا ببو كە لىخۇشبوونى مەككەش نەىگرتنەۋە، كەچى دواتر عەفوۋى كەردن. دۋاى نازاردانى تائىف دەستەكانى بەرزەكاتەۋە تا خەللكەكە لەۋانەچن بەلكە لە پشتيانەۋە كەسىكى باش دەربەچىت، ئەۋە ئەو نىسلامەيە پىۋىستمان بە گەياندىنى ھەيە، كە رەھمەتە بۇ ھەموو كەس.

چۈۋاردەم: دەبىي مەسۇلمانان مىشكى خۇيان بىكەنەۋە بۇ مەملەتلىكانى دۇنيا، خۋاى گەۋرە لەۋ دۇنيايە موعجىزەيان بۇ ناخۇلقىنىت تا چاۋەپى بىكەن بەۋ ھالە شەرى ئىستاكەۋە بىنە رابەر، خۋاى گەۋرە ژيانى لەسەر بىنەماى ھۆكارەكان دامەزراندۋە، نەگەر بىگرنەبەر خۋاى گەۋرە بەرەكەتى تىدەخات، ئەگىنا ھىچ بە ھىچ ناكەن. با چاۋەپى نەبن يىنە سەر حازرى و بىنە رىبەرۋ پىشەنگى دۇنيا.

لەم كىتەبەدا كۆمەلە نمۇنەيە كمان ھىنايەۋە، بەلام بۇ

دوۋىياتىدا كۆرۈنەرلىك ھەزەدە كەم ئەمەس بەيىرخۇمان يېتىنچە، كە خۇاى گەۋرە گەردوۋىنى لەسەر كۆمەلە ياسايە كى جىگىر دانائە، ئەمەس ياسا جىگىرەنەش بۇ كەس ناگۇرەيت ﴿وَلَنْ نَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا﴾ [الفتح الآية ۲۳]، واتە: "ھەرگىز ناينىت بەرنامەس ياساى خۇا گۇرەنى بەسەردا يېتە".

تەنباۋ تايەت بۇ يېغەمبەران گۇرەنىان بەسەر ھاتوۋە، ئەمەس يېغەمبەرانىش زۇرەي لەشۋەى ھۇكارو دەرەنجام بوۋە، ھەربۇيە مەدەدو پىشتىۋانى خۇاى لە بەدرو حونەين دىت، چۈنكە ھۇكارە كانىيان گرتىبوۋەبەر، لە نوحود نەھات، چۈنكە گرتىگان بە گرتەبەرى ھۇكارە كان نەدا، ئەمەش ئەمەس دەرەسە بۇو خۇاى فېرى كىرەن. ھەرۋەھا نەمۇنەى نەخۇشكەۋىتى ھەزەرتى نەيۋب، كاتىك نەخۇشكەۋت بە فەرمانى خۇا ئاۋەكەى ۋەكو گرتەبەرى ھۇكارەنىكى چارەسەر خۇاردەۋە، خۇاى گەۋرە لەناۋ ئاۋەكە شىفائى بۇ نارد^(۱).

(۱) خۇاى گەۋرە دەفەرمۇنت: ﴿وَأَذْكُرْ عَبْدًا أَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسِيءٌ شَنِئْتُكُمْ يُهْضِبُ وَيُعَذِّبُ ۝ أَرْكُضُ بِرَحْمَتِكَ هَذَا مُغْتَسِلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ۝﴾ [ص من الآية ۱۱ الى الآية ۱۲]. واتە: "ئەى يېغەمبەر صلى الله عليه وسلم سەر گوزەشتەى بەندەى نېمە - نەيۋب- يان بۇ باس بىكە، كاتىك بانگى لە پەرۋەردىگارى كىرەۋىتى: يىگۇمان شەيتان توشى نەخۇشى و نازارى كىرۋوم. پىمان وت: دەپى خۇت بىكوتە بە زەۋىدا بېرۇ، ئەمە ئاۋىكى خۇشگەۋارى فېتىك و بەكەلەكە، بۇ خۇشۋىرەن و خۇاردەۋە، واتە: لىنى بۇخۇرەۋى خۇشەت تىپىدا بىشۇ، پاشان نەۋىش خۇى تىپا شۇرى و، لىنى خۇاردەۋە، نەۋجا خۇاى دۇلۇقان شىفائى داۋ ناردەتتەىكەى لەسەرەلگىرتە".

بۆيە مسولمانان دەبىي بىر واماىن وايىت خىواي گەورە لەناو
 ھۆکارە كان سەركەوتىمان بۆ دەنیرىت، ئەمەش ۋەك سوننەتى
 ژيان بەگۈرەي ياسا نەگۈرەكانى خوا، ئەگىنا ئەگەر خوا
 شىفای تىنەكات ھۆکارە كان ھىچيان لە دوو نايەت، ھەرۋەھا بۆ
 خوا ئاسانىشە بەبى ھۆکار.

خىواي گەورە نمونەي سەركەوتىن ۋ دەسەلاتىش ھەر بە
 ھۆکارە كان دەبەستىتەۋە، ۋەك لە باسى زولقەپنەين فەرمىۋى:
 ﴿إِنَّا مَكْنَّا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَعَاتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا﴾ [الْكَهْفِ الْآيَةُ
 ۸۴].

ۋاتە: "بەراستى ئىمە ھىزو دەسەلاتىمان لە زەۋىيدا پىدا، ۋە لە
 ھەموو شىتەك كە پىۋىست بوو ھۆكارو ئامرازەكەيمان بۆ
 رەخساند".

كەۋاتە بۆ باۋەرداران سەركەوتىنى خىۋاي لە ناو گىرتنەبەرى
 ھۆکارە كان دىت، چۈنكە خوا ئەۋەي كىردۆتە ياساى نەگۈر،
 بۆيە بەرلەۋەي بىر لەۋەي بىر لە تۆلەي خىۋاي بىكەنەۋە،
 پىۋىستە بىر لەخۇيان بىكەنەۋە، ئايا شىۋاي ئەۋەن سەركەوتىنى
 خىۋايان بۆ بىت، ئايا ھۆكارەكانيان كە ھەرتىنى رەھمەت بن،
 شەرو ئاشتىان، پىشكەوتىن ۋ سەركەوتىيان، زەنگىن ۋ
 گۈزەرانىان، ھەموۋى بە ئامانجى ئاسوودەيى جىھان بىت.
 كەۋاتە تاكە رىنگەي ھەلستانەۋە گىرتنەبەرى ھۆكارەكانە بە
 پىشتەستىن بە خوا.

با نمونەيە كتان بۇ بگىر مەوہ: سالى (۲۰۱۲) لە جەزائىرى پايتەختى جەزائىر بەشدارى كۆنفرانسىيىكى زانستىمان كرد، بەشيك لە ميوانانى كۆنفرانسه كه باسى پاشە كشيى ئەمريكايان دە كرد، پييان وابو شارستانى رۇژئاوا بە ئەمريكاو ئەوروپا بەرەو كۆمەلە گىرڧتىكى گەورەى نابوورى و سياسى و ئەخلاقى ... دەبىتەوہ، ئەمانەش نيشانەى كەوتنى ئەو شارستانىيەن، يەكىكى دىكە لە ميوانە كان، كە كەسيكى مسولمانى بە رەگەز ئەلمانى و نىشتەجىي ئەلمانىا بوو، بەشدارى گىتوگۆيە كەى كردو قسەيەكى ئەقلانى كرد، گوتى: ئىوہ وەها باسى رووخانى شارستانى رۇژئاوا دەكەن، كە راستەوخۇ مسولمانان جىگىرن، بەلام لەبىرتان نەچىت، جىهانى نىسلامى هىچ كاتىك هىندەى ئىستا وئران نەبووہ، بۆيە ئەگەر ئەوان لە پاشە كشيى دابن، ئەوا بەدىلى ئەمريكا لەوانەيە چىن بىت، كە خۇى لە ھەموو ئاستىك نامادە دەكات، بۆيە بەر لەوہى بىر لە رووخانى ئەمريكاو ئەوروپا بگەنەوہ، با مسولمانان ناو مالى خۇيان چاك بگەن، ئەوجا خۇيان بۇ جىگرتنەوہ نامادە بگەن.

ئەو قسەيە تەواو دروست و واقىعيە، ئاخىر مسولمانان ئىستا لە كورئى دونىا دانەو چەندە لە رووى ھۆكارەكانەوہ نامادەسازيان كردوہ تا مەدەدى خوييان بۇ بىت، ئىستا لەسەر ئاستى دەولەتان ھەموويان دوزمنى يەكن، ھەر يەكەو

ژېردەستەى ۋىلايىتىكى (نامسۇلمانە)، ھەندىك روىان لە ئەمىرىكاو ئەوروپايە، ھەندىكى دىكە لە چىن و روسايە، ناعەدالەتى لە ناو ۋىلاتانى مۇسۇلماننىشىن گەشىتۈتە چەلەپۈپە، گەل و نەتەۋەكان بۇ پەلە يەك و دوو رىز دەكەن، لە پرووى عەدالەتى كۆمەلەيەتتەۋە جىياۋازى ئاسمان و رىسمان ھەيە، بە پىتتىرىن سەرخاك و ژىرخاكيان ھەيە، بەلام ھەموو ۋىلاتانى دونيا پىي خەنى بوون، كەچى گەلەكانيان لەژىر نىرو ناموورى ھەژاريدا دەئالىنن. لە رووى پىشكەۋتەۋە ئەو پارەى بۇ پىشكەۋتەكان خەرج دەكرىت ھىچ بەراورد ناكرىت لەگەل ئەو پارەى لە شتى يىمانا بە ھەدەر دەدرىت. ئەو كوشتوپرەى لە ناو مۇسۇلمانان ھەيە لە ھىچ شىۋىنىكى دىكە نىيە، كەس نامادە نىيە بە زالم بلىت بوەستە بەتايىبەتى لەسەر ئاستى دەۋلەتەكان، ھەر لايەنەو پىشتىۋانى ھاۋنايدۇلۇژىي خۇى دەكات، چاۋ لە زولمەكەشى دەنۇۋقنىيت، لە پرووى ئايىنىشەۋە برايەتى لە ھەموو شتىك غائىبترە، بەھەشمان لەسەر فىرقەيەك تاپۇ كىردوۋە، لە كەمترىن دەرفەت دەگەرىپىن تا يەكتر بشكىتىن، بە ئاشكرا يەكتر تەكفىرو تەفسىق دەكەين،... بە كورتىيەكەى كە ئىمە لە ھىچ ئاستىكدا رىكارەكانمان نەگرتوۋنەتەبەر، چۇن چاۋەرۋانى ئەۋە بىكەين پىشتىۋانى خايمان بۇ يىت.

چۈۋاردەھەم: تىنۇبىۋون بۇ تۆلە خەۋنى تەمبەلەنەو

بىچارە كانە، مەرۋفە تەمبەلە كانەزىيان لىيە دابىشىن، خۇاى گەۋرە تۆلەيان بۇ بىكەتەۋە، دوايىش كە گىرقتىكى ۋەھا روۋىدا دەست لەسەر چۆك دابىن تا چارەسەر دەبىت. بەپىچەۋانەۋە پىۋىستە لەۋ خەۋە ھەلىستىنەۋە، لە شوۋىنى مەملانى براىەتى بىچىن، لە شوۋىنى دواكەۋتن زانست بىچىن، لە شوۋىنى ھەژارى زەنگىنى بىچىن، لە ھەموو ئاستىكدا پىشتىگرى پىشكەۋتنى ۋلاتمان بىكەن.

پازدەھەم: ئەۋ روۋدۋانە دەرۋەتى زىرىن بۇ پىشاندانى مېھرىبانى خۇدايى، دابىشىن دۋەلى خىر بىكەن، داۋاى لىۋوردن ۋ ھاۋكارى بىكەن، خەرىكى ھاندان بىن بۇ دۋزىنەۋە رىنگەچارە زانستى، دەنگ ۋ سەداى مزگەۋتە كانمان مېھرى ئەۋ خۇدايە بىگەيەنەت كە دەستىكى ھەموو سوۋرەتە كانى بە ﴿الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ﴾ دەكەتەۋە، نەك ۋەك كەسانىك ھەتا ۋايرۇسە كە لە چىن بوۋ، لىرە پالەۋانىتيان دەفرۇشت ۋ بە سەربازەكانى خۇايان دەشوۋبەھاند، كاتىك يەخەى ھەموو دۋنىاي گىرت ۋ ھىچ دىن ۋ نەتەۋەيەك لىنى دەرەچۈۋ، نەيانزانى چۆن بارى خۇاريان راست بىكەنەۋە. ديارە مەبەست شكاندەۋە ئەۋ بەرپىزانە نىيە، بەلكو ھەندىكجار ناچارىن بۇ چارەسەرى، دەرمانى تالىش بخۋىنەۋە. لە دىناى نويدا دەبى خۇاى گەۋرە ۋەكو ﴿رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ بناسىن، كە ھەموۋان

ھەست بە مېھرەبانى و بەخشندەيى بکەن، ھەموان ھانا بۆ
 باۋەشى مېھرەبانى و رەحمەتى مزگەوت و دلى باۋەر داران بىنن.
 بۆنمونه بۆ يەكەمجار لە بەرلىنى پايتەختى ئەلمانىا رىگەدرا
 بانگى ئىسلام بە ئاشکرا بىدرىت، کە فرمىسكى لە چاۋى
 مسولمانان باراندو سەرنجى ھەموو خەلکە نامسولمانە کەشى
 راکىشا، دواتر لە ئەمىرىکاۋ کەنەداۋ ئىسپانىا، باشە ئەگەر ئەوانە
 بزەنن ئەۋە تۆلەۋ رقى خوايە، دەبوو چ ۋەلامىنكىان ھەبۋايە، يان
 دىمەنى ئەۋ دوو مىندالە يەك سال و ھەوت سالىيەى ئەمىرىکا
 کە دايىبايان بە كۆرۈنۈۋە مردېۋون و دەستى بۆ ئەستىزەکان
 دىرژدە کرد کە دايىبابى چۈۋنەتە ئەۋى، جوۋلەکانى بە جوړىك
 بوون دلى ھەموو مەۋقەيى شەق دە کرد، کە گەۋرە بوو بزەنى
 دايىبابى مردوۋنە بە دەردىك کە خۋاى مسولمانان لە تۆلەى
 مسولمانانى ئىگۈر بەرى داۋەتە دۋنیا، چ ھەستىكى دەيىت؟!
 ئىستا کە خەرىكى، نوۋسىنەۋەى ئەم دىرپانەم چىن بوۋەتە
 فرىادپەسى ھەموو دۋنیا بە ھاۋكارىکردنىان لە رىگەى تىمى
 تايبەت و ناردنى پىداۋىستى پزىشكى بەتايبەتى دەمامک.

ئىستا لە ھەۋاللىکدا کونسوللى گشتى ئەلمانىا لە ھەۋلىر
 کە ۋلاتەكەى رۆژانە سەدان قورىانى مردن و ھەزاران توۋشېۋو
 دەدات، سەردانى ۋەزىرى تەندروۋستى کردوۋە ھاتوۋنە ھاۋكارى
 ھەرىمى كوردستان دەکەن، دەيان پزىشكى سعوودى لە نەمسائو

سويسرا ھاۋكارى پىشكەشى ئەۋولاتانە دەكەن، توركىيا ھاۋكارى دەنیرتە ۋلاتان، بۆيە ناكىرى ئەۋان بىنە فرىادېرەس و ھاۋكار خەلگە دىندارەكەش خەرىكى ئەقلىيەتى تۆلە كىردەۋە بىن. با ئىسلامە رەخمەتەكە بە دۇنيا بىناسىيىن، ئەزمۇۋى رابردوۋ سەلماندې، لەسەر ئاستى دەۋەۋە بانگەۋازدا تاكە رىگە زمانى مەپرحەمەت و مېھرىبانىيە، ھەمۇۋ ئەۋ ئەقلىيەتەنى خەرىكى رەتكىردەۋەى ئەۋانى دىكەبۇۋ، دۋاجار نەك قازانجىان نەبۇۋ بەلگەۋ بۇۋنە بارىكى قورس بۇ سەر ئىسلام و مەسۇلمانان، مېژۋىۋىكى دەۋىت تا ھەلەكانىيان راست دەكىرئەۋە. با ئىش بۇ بىيادنان و بەھىژكىردىنى دەۋلەت بىكرىت، كە لەسەر ئاستى نىۋەدەۋلەتى ئەۋ شەپە بىكات، با نەيكەينە بار بەسەر مەزگەۋت و مېحرانەۋە.

شازدەھەم: ئىستا لەسەر ئاستى جىھان ژمارىيەكى زۆرى مەسۇلمانان ھاۋكارن بۇ چارەسەركىردىنى نەخۇشەكانى كۆپۈنا، بۇنمۇۋە چۋار يەكەم پىزىشك كە لە پىناۋى بەھاناۋەچۋۋى خەلگى نەخۇش لە بەرىتانىيا بۇۋنە قوربانى، مەسۇلمان بۇۋن. چەندەن گەۋرە سەرمایەدارۋ پىزىشك و زانای گەۋرە لەسەر ئاستى نىۋەدەۋلەتى ھاۋكارن بۇ چارەسەرى ئەم نەخۇشىيە، ئەۋە سەربارى ئەۋ خەلگەنەى لە ۋلاتە مەسۇلمانەكان كاردەكەن، خۇزگە ئەۋ بەرپىزانەى خەرىكى بىركىردەۋەى تۆلە دەبۇۋن سەرنجى خەلگىيان لەۋ روۋداۋە بۇ ئىسلام رادەكىشا، بۇئەۋەى

ھەممۇمان ۋەكو ئەر كىچكى ئەخلاقى دەستمان لە چارەسەر كىردنى
گىرقتە كانى جىھان ھەبوايە.

ھەقىقەتەن: خۇزگە لە كاتى ئەم رووداۋە بىرمان لەۋە دە كىردەۋە
چۇن پەيامى پىرۋى پىغەمبەرى ئىسلام (ﷺ) بە قىسە بە
بەر جەستە كراۋى كىردارە كانمان بگەيەنەن ئەۋ خەلگەي كە
ئىسلام ناسن، بىرمان لەۋە بىر دىبايەۋە چۇن دەيىنە ھەۋىتى
گەياندىنى پەيامى ئىسلام بە (چىن) شىۋى و (ئەۋروپا)ى
مەسىھى، چۇن تىيان بگەيەنەن نىمە خاۋەن چ پەيامىنىكى
مىھەربانىن، نىا بۇ رۇزى دۋاى ھىچ ۋەلامىكمان بەدەستە بۇ
بىنىنى رۇلى ئىجابى گەياندىنى ئىسلام بەۋ ۋلاتانە، خۇزگە
ھەندەي خەمان گەياندىنى پەيامى مەرحەمەتى ئىسلام دەۋو،
ھىندە بىرمان لە تۈلە كارى نەدە كىردەۋە. خۇزگە بىرمان لەۋە
دە كىردەۋە لىرەۋ لە ۋلاتى خۇمان، لە قىسە ۋ گۇفتار، لە كارو
كىردار، لە مامەلەۋ بازىرگانى، لە دەمەتەقى و گۇتوگۇدا،
ئىسلامى مەرحەمەتمان لە خۇدا بەرجەستە دە كىرد.

ھەژدەھەم: ئەۋ كاتەي فايرۋسى كۆرۈنۈش يەخەي جىھانى
ئىسلامى گىرتەۋە، زانايان و شارەزايان ھىچ دۋودل نەبۋون لە
داخستنى مزگەۋت و شۇنە پىرۋە كان، بە مەككەۋ
مەدىنە شەۋە، ھەمۋو رىكارە زانستى و تەندروسىيە كانيان بە
دەقە ئىسلامىە كان پىشتراست دە كىردەۋە، ھەر لە كەرەنتىنەۋە

بىگرە تا دەگاتە داۋراندن و پاكوخاۋىنى و داخستنى مزگەوت و گەپان بە دوای دەرمان و چارەسەر، ئەوانە بەجۈرئەك كارىگەرى ھەبوو كەسىكى مەسىحى ئەمرىكى ھەلگىرى بېرونامەى دىكتۇرا بەناۋى (كەرىچ كۆنسىدن) بابەتتىكى دوورودىرىزى بەناۋىشانى (ئايا ھىزى نورىز بە تەنیا دەتوانى پەتا رابگىرت؟ موحەمەد رايەكى دىكەى ھەبوو) لە گۇفارى (نيوزىك) لە (۲۰۲۰/۳/۱۷) بىلاۋ كىردەۋە، كە سەرنجى ھەموو دۇنيای بۇ ئىسلام و رىئەيە كانى پىغەمبەرى ئىسلام (ﷺ) راكىشا.

ئەو ھەلۋىستەى زانايان و خانەكانى فەتوا و دەزگاكانى لىكۈلىنەۋە، بۇ ھەموو دۇنيايان سەلماندا پاراستنى گىيانى مەرۇف لە ئىسلامدا چ پىنگەيەكى گەۋرەى ھەيە، سەلماندىان ئىسلام ھەمىشە پىشتىۋانى زانستە، دىيا ھەتا پىشكەۋىت ئىسلام لە گەلى دەۋرات، بۆيە ھەر بە زىندوۋىي دەمىتتەۋە، چۈنكە گەۋرەتەن پانتايى داۋەتە (زانست، ئەقىل، ئەخلاق).

خۇزگە چۈن دام و دەزگا گەۋرەكان و زۆرىنەى مەلاۋ بانگخوازان لەو ئاستە بوون، ئاۋا تەۋاۋى بانگخوازان و مەسۇلمانانىش لەو ئاستەدا دەبوون، ئىسلاميان ۋەكو خۇى بە دىۋە جوانەكەۋە دەگەياند، كە خۇى بىيىنئەۋە لە ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾ [الأنبياء الآية ۱۰۷]

ۋاتە: "ئىمە ھەر بۆيە تۆمان نارد كە رەھمەت و بەزەيى و

مىھرىبانىيەك بىت بۆ ھەموو جىھانىيان تا دەستىي تەۋاۋى
 مەردوم بەرەۋ ھىدايەت و رېنگەي بەختىارى بگرى،
 نامانجىشى برىتى بىت لہ ﴿إِنْ أُريدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا أَسْتَطَعْتُ وَمَا
 تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ﴾ [ھود الآیە ۸۸]

ۋاتە: "ھەتا بشتوانم ھەر چاكسازىي و، رېكوپىككرنى
 ھالى ئىۋەم دەۋىت، ئەمەۋى ئىۋە دەسپاك و دادگەربىن. خۇ
 تەۋفىق و دۈزىنەۋەي رىي راست و ھىدايەتېشم تەنھا بەخۋايە،
 پىشم بەۋ بەستۋە و ھەر بۆلاي ئەۋىش دەگەرېمەۋە".
 بە كەردەيى ھەموو ھەۋلىكمان دابا بە نامانجى ئاۋەدانى
 دۇنياۋ گەرەنەۋە بۆ خۋاۋ پىشت بەستىن پىي.

ئەي چۆن لىكى بدەينەۋە؟

بۆنەۋەيى بىتۈنلەپ لىم رووداۋانە تەندروست دەربچىن، دەبىي ۋاز لەۋە بىنلەپ كە كارەكانى خوا بە ھەزى ئىمە بىت، لەۋانەيە كەسىك بە خراپى بزانين و ھەز بە لەۋاۋچوۋنى بىكرىت. بەلام لە راستىدا خىرىكى گەۋرەي ھەلگرتىت، ھەرۋەھا ناكىرى رووداۋەكانىش چۆنى پىمان خۆشە تەفسىر بىكەينەۋە كەفى دىلمانى لى ھەلپىزىن، دواتر لەۋانەيە ھەمان ئەۋ رووداۋە بەپىچەۋانەۋە بىتەۋە، ۋەك ئەۋ نەخۆشىيە، كە سەرەتا جۆرە تەفسىرىكى بۆ دەكرا، دواتر بەشىۋازىكى دىكە ھاتەۋە، كەسىكى ەدەب (نەمزانى پىزىشكە يان بانگخۋاز، چۈنكە شىۋەي ھەردوۋىكىانى دەدا) لە فىدىۋىيە كىدا باسى فايرۋسى كۆرۈنۈش دەكات، دەلى ئەۋە سەربازى خۋايە بۆ چىنىيەكان و دىلخۆشە پىنى، كەچى كە يەخەي ۋلاتەكەي دەگىت، دەلى: ۋاجبە بىكۆزىت چۈنكە ئەۋە بىكۆز و قاتىلە.

پاشان ئىمە لە ئىشى خوا نازانين كە بە دىيارىكراۋى چ ھىكمەتىكى تىدەيە، كاتىك يۈسۈف كەۋتە دەستى براكانى و فروشتىان، ھەموان كىردىانە شىن و گرىن، ياقۋوبى باۋكى لە ھەموان بە كۆلتىر دەگىرا، كەچى دۋاى چىل سالى دەرەكەۋت بەرنامەي خوا چۆن بوۋە، ئەۋ گەشتە پىر ئازارەي يۈسۈف بوۋە

لەبنهيتنانى بېتەرستى و رزگار كوردنى خەلك لە قاتى و قېرى و
 چەسپاندنى دادگەرى، ئەوانە ئىشى خۋاى گەۋرەن بۆ بەندە
 بىزىن. وا چاترە ۋاز لەۋە بىننەن ئەۋە تۆلەى خودايىيە، يان
 سىزايەكى دوزمىنكارانەيە، دەرسم خەلكانىك ھەبن لە گەل
 كۆتاهاتنى ئەم پەتا جىھانىيە خراپتر بىنەۋە مەيدان و ھىچ
 كەلك لەۋ تاقىكردەنەۋە گەۋرەيە ۋەرنەگرن، كەۋاتە پىۋىستە
 كارىك بىكەين ھەموومان بە جىۋاۋازى دىن و زمان و جوگرافىۋە
 سوۋدەمەند بىن، با زىاتر بە دىۋى پەندو نامۆزگارى و بەشدارى
 ئىجابى كارا مامەلەى لە گەلدا بىكەين، كارى خوا بەجۆرىك
 نىيە بە ئەقلى بېچۈكى ئىمەمانان لىكېدېرتەۋە. مەۋقەكان تەنيا
 مامەلە لە گەل دىۋە ئاشكراۋ دەرەككەى دەكەن، بەگۆرەى
 سۈننەتى خۋاىى لە ژياندا ھەۋلى خۇيان دەدەن و ھۆكارەكان
 دەگرنەبەر، لە چارەسەرى و دۆزىنەۋەى دەرمان و ھەللىجىنى
 پەندو نامۆزگارى و دۆزىنەۋەى خالە لاۋازو بەھىزەكان لەسەر
 ئاستى دەۋلەت و ھۆكۈمەت و تاك و خىزان، بەلام ئەۋ ئەنجامە
 مەزىنە چى دەيىت كە لە دەرەۋەى تواناي مەۋقەكانە، ئەۋە
 كارى خۋايەۋ خۋى بازارى خۋى دەسۋېرپىنىت.

ئىمە ئەۋەمان لەسەرە ئىجابىيەنەۋە لە ئاست گەۋرەيى خوا،
 تەفسىرو لىكەدەنەۋەى بۆ بىكەين، ئەۋ خۋايەى ھەۋلى كەس بۆ
 دۇنيا يان بۆ ئاخىرەت بە خەسارەت نادات و ھەموۋ كەسەكان

بەرى رەنجى خۇيان دەدوورنەۋە، مولچىدىك ھەۋلى ژيانى خۇى بدات، باۋەردارىك كار بىكات، ئاژەلىك بەدۋاى قومە ئاۋىك بىگەرپىت، ... رەحمى خوا بەشى ھەموريان دەكات.

جا بۆنەۋەى لىكدانەۋەىكى واقىعى و دروست بۆ نەم رووداۋە گەورانە بىكەين، پىۋىستە لە سەرەتاۋە گومانى باش بە خوا بىبەين، بە شىۋەى تىگەشىتنى خۇمان يان ھەندىك كىتب كە لىكدانەۋەى كەسەكانن پىناسەيەك بۆ خوا نەدەينە خەلك، خوا بە خاۋەن و پەرورەرتنى گەردوون بىناسىنن، ئەو خودايەى ھەمىشە رەحمەتى لە پىش سزاكەۋەى، وىراى خراپى مروفەكان بەلام ژيان تىك نادات، تەۋاۋى نەم جىھانەى خستۋتە بەر دەستى مروف، لە گەل ھەمووشيان مېھرەبان و بە رەحمە، ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي الْأَرْضِ وَالْفُلُكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾ [الحج الآية ٦٥].

ۋاتە: "ئايا بە چاۋى خۆت نەتبىنىۋە چۆن خۋاى گەۋرە ھەرچى لە زەۋىدا ھەيە بۆ ئىۋەى رام ھىناۋە، ھەرۋەھا كەشتىەكانىش كە لە دەرياكاندا دەۋرات بە فەرمانى ئەو زاتە، ناسمانىش راگىر دەكات لەۋەى كە بىكەۋىت بەسەر زەۋىدا مەگەر بە ۋىست و فەرمانى خۇى، بەراستى خوا بۆ خەلكى زۆر بەسۆزو مېھرەبان و لىخۆشبوۋ بەخشندەيە".

ئەۋ ھەممو مىھەربانىيە زۆرە لە پەنای چەند نمونەيەكى
 عەزاب بزر نەكەين، بۆيە باشتەرە لەم جۆرە رووداوانە بلىين:
 يەكەم: بەۋ پىيەي لە روانگەي ئىسلامەۋە ژيان ھەمموي
 تاقىکردنەۋەيە، ئەۋەش تاقىکردنەۋەيەكى گەۋرەيە رووبەرووي
 تەۋاۋى مەرۋفایەتى بوۋتەۋە، ھەريەكەۋ بە ئاستى خۆي، ھەر
 ۋلاتەۋ بە قەبارەي خۆي دەكەۋىتە ژىر تاقىکردنەۋە، ھەمموشمان
 كە لەناۋ كەشتىيەكە دايەنە توۋشى ئازارو مەينەتییەكانى
 دەيىنەۋە، بەۋ پىيەي ھەمموۋمان يەك چارەنوسمان ھەيە، نابى
 ھىچ كەسك بىخەم دانىشىت و چاۋەرپىي ئەۋەي دىكە بىكات،
 ھەر لايەۋ بەگۈرەي توانا كار بۆ كەمكردنەۋەي ئازارەكان
 بىكات.

دوۋەم: ئەۋ رووداۋە وانەيەكى پەرۋەردەيىيە تا ھەمموۋمان
 بەخۇدابچىنەۋە لە چۈنەيەتى مامەلەكردنمان لەگەل (خا،
 مەرۋفەكان، ژىنگە، زانست، ...).

كاتى خۆي، كاتىك زالىمىك سنوۋرەكانى دەبەزانەد و
 قەبارەي خۆي لە ئاستى خودا نەدەناسى، پىغەمبەرەن بە پەيامى
 خۋايىيەۋە دەھاتنە لايان، وشيارى و بىداريان دەدانى، موعجىزەيان
 ۋەك ئاۋىنەيەك پىشان دەدرا تا لاۋازى خۇيان بزانن، دەرنەجام لە
 ھەلەكە بگەرپىنەۋە، ئىستا لەۋ سەردەمەي دۋاي پىغەمبەرەن
 شتىك نەماۋە بەناۋى موعجىزە رووداۋە سروۋشتىيەكانى ۋەك

بوپرکان و بوومهله رزه لافا و... هرچهنده حیکمهتی گه وره ی
 دیکه ی له پشته که نایزانی و که سانیکی زانا به شیکی ده زان،
 ههروه ها نه و نه خوشیانه و پرای نه وه ی نه خوشیگه لیکن له وانیه
 دهره نجامی کاری مرؤفه کان خویان بیت، به لام دهر که وتنیان به و
 هیزه، که هه ندیک له توانای مرؤفه دهرن هه ندیکیشیان سه خت
 و ماندوو کهرن، وه کو (نیمچه) موعجیزه ی هوشداریدانه مرؤف
 ته ماشا ده کړت، به مه به سستی بیداری و وشیار بوونه وه له و
 دؤخه ی تییکه وتوونه، بۆنه وه ی چۆن موعجیزه هیچ پاساو نیکی
 به ده ست زالم ان و گونا هبارانه وه نه هیشت، بوونه مایه ی
 گه پانه وه ی خه لکیکی زۆریش، نه وانده ش به هه مان شیوه
 هوشداری و ناگادار کردنه وه.

بۆنمونه: ئىستا له رووداوينكى وههادا قهبارهى خۇمان
بهرامبهر خواى گهوره ناسى، جيهان له كاتيكد توشى
دهسته وهستان بووه، كه زانست له لوتكه دايه، مرووف له روى
زانستى و تهكنه لوژياوه هينده گهوره بوو، غرور به تهواوى
دايگرتبوو، پييان وابوو ئهوان گهوره سهردارى رههاو بيچاوديرى
گهردوونى، بيچگه له مامهلهى نهخلاقى و ئابوورى و
كۆمهلايهتى، تايكردنهوى ناشياويان لهسهر مرووف ده كرد،
رهگهزى مرووفه كانيان دهگوڤرى و شانازيان به كوشتنى
كوڤبه ده كرد بهبى هيچ پاساو و كووت و بهنديك، كهچى ئىستا

ئەو ۋلاتانەي لە رووی زانستییهو پېشەنگن، زیاتر ئەو
 نەخۆشییە یەخەي گرتوونەو روژانە چەندان ھەزار کەس دەبنە
 قوربانی، تا ئیستاش چارەسەریکی خیرا نەدۆزراوەتەو. ئەمە
 تیمان دەگەینیت، کە زانست ھەرچەندە پېشکەوت، مەرۇف
 ھەرچەندە بەھیز بیت، بەلام فایرۆسیکی بچووی بەچاوانەبینراو
 تا ئاستیک چۆکی پېداو، ئیدی ھەمیشە بەرامبەر خوا بە
 لاوازی دەمینیتەو، لەوانە بە کەمترین رووداو پەکی بکەوت،
 بۆیە کاتیک ئەم رووداو تیدەپەریت، ئومیدەوارین لەو غرووریە
 بیینە خوارەو ھەمیشە ھەست بە چاودێری خوايی بکەین،
 بۆئەو لە رووی ئەخلاقییەو سنوورەکان نەبەزینین، بەتایبەتی
 تالانکردنی سامانی ۋلاتە ھەزارەکان و جۆرەھا ھاوسەرگیری
 قیزەون و چەوساندنەو خەلکی ییدەرەتان و ییدەسەلات،
 بەکارھێنانی زانست بۆ کاری دژەمرۆیی، تیکدان و مامەلەي
 ناتەندروست لەگەڵ ژینگە، دانانی پلەبەندی نەتەوھیی،
 چەوساندنەو خەلکی کرێکارو موحتاج... گەرانیو ھەوەرە
 مامەلەي دروست لەگەڵ ژینگەو کەمکردنەو ھەرەشە گەورەو
 بچووکەکانی سەر ژینگە، زانست بۆ خزمەتی مەرۇف
 بەکاربیت، رەچاودنەو ئەخلاق لە تاقیکردنەو زانستییەکان و
 پەرەپێدان، ئەھا خواي گەورە چۆن باسی ئەو ھەمان بۆ
 دەکات کە توانای ھەبە لە ھەر لایەکەو سزاتان بۆ بنیژیت

(پىشتىر روونمان كىردەۋە سزاي خۇدايى چۈن ھەلقۇلاۋى
كارەكانى مەۋقەكانە) ئەمەش بۆنەۋەي لە دەرنەجامى
كارەكانيان تىبگەن و بگەرپىنەۋە، دەفەرموۋىت: ﴿قُلْ هُوَ الْقَادِرُ
عَلَىٰ أَنْ يَنْبَعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِّنْ فَوْقِكُمْ أَوْ مِن تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ أَوْ
يَلْبِسَكُمْ شِيْعًا وَيُذِيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ ۚ اَنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ
الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُوْنَ﴾ [الأنعام الآية ٦٥].

ۋاتە: "پىيان بلى: ھەر ئەۋ زاتە بەتۋانەيە و دەتۋانىت سزاي
سەختتان لە سەروتانەۋە بۆ بنىرىت يان لە ژىر پىتانەۋە ياخود
بتانكاتە دەستە دەستە و پارچە پارچە و تالۋى توندو تىزى
ھەندىكتان بىكات بە گەروۋى ھەندىكى تىرتاندا، تەماشى بىكە
چۈن چەندەھا بەلگەي جۇراۋ جۇريان بۆ دەھىنەيە، بۆ ئەۋەي
نەۋان تىبگەن".

سىيەم: خۋاي گەۋرە بەرامبەر بەندەكانى خۋى بە رەھم و
مىھەربانە، ۋەك دەفەرموۋىت: ﴿إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾
[البقرة الآية ١٧٣]. ۋاتە: "يىگۈمانە كە خوا بەرامبەر بە خەلك زۆر
مىھەربان و دلاۋا بەبەزەيىيە".

بۆيە ئەۋ تاقىكر دىنەۋانە بە ھىچ شىۋەيەك بە تۆلەۋ سزاي
خراب لىكنادەيىنەۋە، بەپىچەۋانەۋە كاتىك بە كارىكى خراب
ھەلدەستىن، خۋاي گەۋرە دەرنەجامى ھەلەكانمان پىشان دەدات
بۆنەۋەي لە ھەلەكان بگەرپىنەۋە، ئەمەش ھەر رەھمەتە ﴿كَتَبَ

رَبُّكُمْ عَلَىٰ نَفْسِهِ الرَّحْمَةُ أَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوءًا بِجَهْلَةٍ ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥٤﴾ [الأنعام الآية ٥٤].

ۋاتە: "پەرۋەردگار تان فەرزی کردوۋە لەسەر خۆی (کە لە ئاقاری ئیۋەدا) بە رەحم و میهربان و دلۋان بیت، ئەگەر کەسێکتان بە نەفامیی، بە نەزانیی گوناھییکی کردو لەو ھودا تەوہی کردو پەشیمان بۆۋە و پاش نەنجامدانی خراپە کە و چاکسازی کرد، ئەو بە دلنیا بیت کە پەرۋەردگار زۆر لیخۆشبوو و میهربانە".

کەواتە باشتەرە لە کارەکانمان بگەرێنەو ەو بە چاکەکاری قەرەبووی بکەینەو. بۆیە ئەم نەخۆشییە دەرەنجامی کردارەکانی خۆمانە (جا لەسەر ئاستی کۆمەڵ و دەولەت یان تاک) کارێکی ۋەھا کراۋە ئەو دەرەنجامە قورسە ی لیکەوتۆتەو. باشتەین شت ئەوہیە مەزقەکان لەو کارانە بگەرێنەو، تۆبە لە دووبارە کردنەوہی ئەم ھەنگاۋە وێرانکارانەو نادادگیری و وێرانکاری و شەپری خۆسەپاندن بێنن، چونکە کاتێک لەسەر خراپە بەردەوام دەبین، ئەگەر خۆشییەکی کاتیشی تێدا بیت، بەلام دواجار نازارێکی ۋەھا دیت ھەموومان دەگرێتەو، بەپێچەوانەو ئەگەر بە جوانی و رەشیدییەو مامەڵە بکەین ئەو دەرگای خێرو بیری ئەو دونیایە بەسەر ھەموومان دەگرێتەو. خۆی گەورە دەفەرمویت: ﴿وَمَا نُرْسِلُ بِالْآيَاتِ إِلَّا تَخْوِيفًا﴾ [الإسراء

له هه مان کاتدا ده زانین زانست هه رچه نده پیشکه ویت، نه گهر به بهرگی رهوشت و نه خلاق سنووره کانی نه پارێزێرن، به دبەختی بو مروفه کان دینیتتهوه، لهوانهیه شیوازی مامه له کردن له گهڵ نهم فایروسه له بنه پتهوه رهچاوی نه خلاقى تیدا نه کراییت، هه ره پیدانی زانیاری و سووکایهتی و بیرئیزیکردن و به کهم

تەماشىلى ئىشلىتىش، بەكارلىتىش، ھەممەي ئۆزىگە، ئاخىر
 كاتتىك خەلقنى شارىك ھەزىرىتىگە دىگەن زىيادەت ئىش
 نەخۇشلىنىش، يان ئۆزىگە لىيىنىش ئىش دەردە لىيىنىش
 دىگەن توشىش دىگەنلىكى بىت، يان لىيىنىش ھەممەي ھەزىرىتىگە
 ھەممەي ھەزىرىتىگە ھەزىرىتىگە ھەزىرىتىگە ھەزىرىتىگە
 بىت، ئىش لىيىنىش دىگەنلىكى بىت، بەلەم ئىش لىيىنىش
 بىلەن بىرلىكتە ئىش لىيىنىش.

راستە لاۋازى ئىشلىتىش كەسلىگە لىيىنىش ھەزىرىتىگە
 دەرگە، بەلەم مەگەر پىششىقلىق، ئىشلىتىش، ھەزىرىتىگە،
 كىملىگە،.... دىگەنلىكى، ھەزىرىتىگە، ھەزىرىتىگە، ھەزىرىتىگە
 ھەزىرىتىگە ھەزىرىتىگە، كۆمپانىيە، مەمۇرىيەت ھەزىرىتىگە
 پىششىقلىق ھەزىرىتىگە، مەلۇم قەدەر مەلۇملىق، ھەزىرىتىگە، زانگە
 قوتايلىق ھەزىرىتىگە، كىملىگە، ھەزىرىتىگە... ھەزىرىتىگە
 كەزىرىتىگە ھەزىرىتىگە، تەبىئەت ھەزىرىتىگە، ھەزىرىتىگە
 خەلق. ئىش ھەزىرىتىگە لىيىنىش ئىشلىتىش ھەزىرىتىگە
 ئىشلىتىش ھەزىرىتىگە بىلەن بىرلىكتە.

پىششىقلىق: لىيىنىش ھەزىرىتىگە ئىشلىتىش بىلەن بىرلىكتە
 ئىشلىتىش بىلەن، چۈنكى ھەزىرىتىگە بىلەن بىرلىكتە،
 بەلەم بىلەن ھەزىرىتىگە ھەزىرىتىگە بىلەن بىرلىكتە،
 ھەزىرىتىگە ھەزىرىتىگە ھەزىرىتىگە ھەزىرىتىگە ھەزىرىتىگە

خراپە كانمان بېچىنەنە، تا لەۋتوۋ دەست بە ھەنگاۋى باش بىكەين
و بەرھەمى باش ۋە دەست بېنىن، بۆيە دەبى ھەنگاۋە زانستىە كان
بىگىر تەنە بەرۋ دوعاى تەۋفىق و سەر كەۋتن و شىفابە خشىنىش لە
خوا بىكەين.

ۋە كە مسولمان تىگەيشتىن كە كۆمەلە پىرسىك ھەن لە
نىسلا مەۋە گىرنگى زۆرى پىدراۋە، بەلام لەبەرئەۋەى رۇژانە
لەگەلى راھاتوۋىن ھەستىان پىناكەين، بۆنمۈنە بابەتى پاكو
خاۋىتى ۋە دەست شۆردن، ئەۋە كەسانىك ھەبۈن گالتيان
پىدەكرد، دەيانگوت بۆچى فلان مەلایە لە وتارە كانىدا باسى
ئەۋ شتانە دەكات، بەلام ئىستا بەدىار كەۋت چ رىكارىكى
گىرنگى بۆ خۇپاراستن لە چەندەن نەخۇشى، بە ھەمان شىۋە
خواردنى گۆشتى پىس و مردارۋ ھەرام، نوژۇر چۈۋنە مزگەۋت
ھىزىكى زۆرى مەعنەۋى ۋە جەستەبى دەداتە نوژۇرخوئەن
بەتايىبەتى بەسالاچۋان پىر ئومىد دەكات. بە كورتى ئەم رووداۋە
بۆى دوۋپاتكر دىنەۋە كە ئىسلام جۋانتىرىن ياساۋ رىساي ۋاقىعى
ژيانى بۆ دانائىن، تا دەكرى پابەندى بىن.

شەشەم: ئىمان ۋە باۋەر ھەمۋە كاتىك گىرنگە بەتايىبەتى لەۋ
دۇخانەدا، بۆيە كە پىغەمبەر (ﷺ) ئەم رووداۋانەى بە رەھمەت
بۆ باۋەر داران ۋە بە سزا بۆ بىباۋەرپان دانائە، ماناي ۋا نىيە
شتىكى باشەۋ باۋەر دارىش بازار ناچىژىت، بەلكو ھەردوۋكىيان
ۋىكرا دەسوۋتىن، بەلام لەبەرئەۋەى باۋەر دارەكە بىرواي بە خواۋ

پاداشت ھەيە، ئەم رووداۋە لە دوو لايەنەۋە دەيىتتە رەھمەت بۆي،
لە لايە كەۋە بە خۇدادە چىتەۋە واز لە ھەلە كانى دىيىت، لە لايە كى
دىكەش پشت بە خوا دەبەستىت، ئەمەش لە گەل نازار خواردنە كە
ھەموۋى بۆ بە خىر ھەژمار دەكرىت.

بە لام يىباۋەر لەبەرئەۋەي باۋەرۋى نىيە، ئىدى ھەر
نازارە كەي بۆ دەمىنىتەۋە ھىچى قىامەتتى لۆ نانووسرىت،
چونكە ھەر باۋەرۋى پى نىيە.

ھەۋتەم: ئەو كاتەي ھەموومان لە كەرەنتىنە بووين ھەموو
شتىك پە كى كەوت، كە مەۋفەكان ھەموو لە مالى دانىشتن،
(ھكۈمەت، حزبەكان، رىكخراۋەكان، ماركىت و دوكانەكان،
مەزگەوت، كلىسا، تەكىۋە خانەقا، پەرستگەي دىنەكانى دىكە،
كۆرۈ سەمىنار، گازىنۆ، بازارگان، ھونەر مەند، ھەژارو...)
ھەموان پە كىيان كەوت، ئەوانەي داھاتيان كۆدە كەردەۋە ھەموو
بى داھات بوون، دواتر كە دەرگاي ماركىت و فرنى و
دەرمانخانە ۋە شوئىنەنە كرايەۋە، ئىشيان بە چاكى پەيدا بوۋەۋە.

ئەمەش فېرمان دەكات كە ھەموومان بە تەنيا ھىچ نىن،
ھەموومان پىكەۋە دەتوانىن سەر كەوين و پىكەۋەش دە كەوين،
بۆيە با لەۋرۋۆۋە و پراي ھەموو جىاۋازىيەكان، كار لە سەر خالە
ھاۋبەشەكان بىكەين، جىاۋازىيەكان بىكەينە پەيژەي پىشكەوتن و
ئارامى و بەختەۋەرى خەلك.

ھەشتەم: لەۋانەيە لە بىنەرەتدا ئەم نەخۋشىيە كارىكى

راسته خواى گه‌وره چىدىكه عەزابى قەلاچۆ كردن ناىرێت،
بەلام عەزابى گه‌وره‌ى كارەكانيان دەبينەوه بوئەوه‌ى فىرى
گه‌رانەوه‌و وازەهێنان لە هەلسۆكه‌وتى خراپ بن، نەگینا

خۇشپەندىگانىيان دەبنەو ناخۇشى .

بە دلىيايىپە، نە تەنىيا باۋەرداران بەلكو بۆ بىباۋەران و خراپەكارانىش ئەو تاقىكرىدەنەوانە دەبنە مايەى خىر، بەجۆرىك دواى ھەموو ناخۇشپەندەروازەى خىريان بۆ بىپىتەو، بەۋەى واز لە چلىسى و ئەنانىيەت و خۇپەرستى بىنن، لە كارە قىزەنەگانىيان بگەرپىتەو.

چۆن قورشان ھەمىشە ئەو دىمەنەنىيان بە زمانى نامۇزگارى و دلسۆزى و ئىسلاھ ۋەبىردىنپىتەو، ئىمەش ھەمان رىچكە بگىرنەبەر، سا بەلكە دلىان بگىرتەو، ھەنگاو بەرەو خواناسىن و پەشىمانى و وازەننان لە كارە خراپەگانىيان بىنن^(۱).

(۱) ئەم بىرگەى پوختەى ماناى ئەو ئايەتەندەى كە دەفەر مەۋت: ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ مِثْلِكَ فَأَخَذْنَاهُم بِالْأَسَاءِ وَالْضُرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ ۝ فَلَوْلَا إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا وَلَكِنْ قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمُ ابْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّىٰ إِذَا فَرَّخُوا بِمَا أُوْتُوا أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ ۝ فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۝﴾ [الأأنعام من الآية ۴۲ الى الآية ۴۵].

ۋاتە: " بىنگومان ئىمە پىش تۆ پىغەمبەرانى زۆرمان پەوانە كىردەو بۆ سەر قەۋم و گەلانى تر (جا كاتىك سەر كەش و ياخى بوون)، توۋشى تالاولى جەنگ و بەلاۋ تەنگەنەمان كىردن بۆ ئەۋەى لىمان بىپارپىنەۋە ۋەلاپىنەۋە* ئەوانە كاتىك تۆلەۋ سزاي ئىمەيان بۆ ھات، بۆ نزوۋ پارەنەۋەى بەكولىان نە كىرد، بەلام دلىان پەق و پەش بوو، شەپانىش ئەو كارو كىردەۋ ناپەسەندەنى بۆ رازاندەۋە كە دەيانكە* ئىنجا كاتىك ئەو بەرنامە و رىپازەى كە يادىيان خرابۇزە فەرمانۇشيان كىرد، ئىمەش دەروازەكانى ھەموو شىتەكمان بۆ ۋالا كىردەۋە و (نازو نىمەتەن بەسەردا پىزاندن) ھەتا كاتىك دلخۇش و شادمان بوون بەۋەى كە پىيان درا، ئىتر لەناكاۋ گىرمانن و ھەموۋىيانمان سەرگەردان و پىسوا كىرد ئىنجا ئەۋان بىن ئومىد بوون و بە غەم و پەزارىيەكى زۆرەۋە تىپاچوون* ئىنجا ئەۋانەى كە ناھەقىى و سەم پىشەيان بوو،

دەيم: ناكىرى ۋەھا بىرىكەينەۋە، كە نەيارە كانمان بىرپىنەۋە
پىمان وايىت چ بە دەستى خۇمان يىت يان بە تۆلى خۋايى،
كۆتايى بە نەيارە كانمان يىت، ئەۋانىش ناكىرى ۋەھا بىرىكەنەۋە
كە ئەۋانەى ۋەكو ئەۋان بىرناكەنەۋە كۆتايىان پىيىت، چۈنكە
بوۋنى جىۋازىيەكان بىريارى خۋايە، خۋاي گەۋرە دەفەرمويىت:
﴿وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَآمَنَ مَن فِي الْأَرْضِ كُلُّهُم جَمِيعًا أَفَأَنْتَ تُكْذِرُ النَّاسَ
حَتَّى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ﴾ (يونس الآية ۹۹).

ۋاتە: "خۇ ئەگەر پەروەردگارت بىويستايە (دەيتۋانى بەزۇر
بەناچارى) ھەر ھەموۋ دانىشتۋانى سەر زەۋى باۋەر بېيىنن
(بەلام پەروەردگارى مەزن رېزى بۇ ئادەمىزاد دانائەۋە
سەرشكى كىردۋە)، جا ئايا تۆ (ئەى پىغەمبەر صلى الله
عليه وسلم، ئەى ئيماندار) ئەتەۋى زۇر لەخەلكى بىكەى بۇ
ئەۋەى بىرۋاداربىن؟!"

ئەبوزۋەرە دەلىت: "پىغەمبەر (ﷺ) سوۋرېۋو كە ھەموۋ
ئەۋانەى بانگيان دەكات باۋەرپىيىنن، ۋاتىدەگەيشت بەلگەھىنانەۋە
بەسە بۇ ۋەلامدانەۋەيان، جا خۋاي گەۋرە روۋنى كىردۋەۋە كە
ھىكمەتەكەى ۋايخواست مەۋفۇگەلىكى خراپەكارو چاكەكار

ھەموۋ خىرو خۇشەكىان لەكىس چۈۋ و دۋا بىراۋېۋون والحمد لله رب العالمين سوپاس
و ستايىشى بى پايانىش بۇ خۋاي پەروەردگارى جىھانەكان، دەسا تۇش ئەم بەسەرھات
و روۋداۋانە بۇ نۆمىمەتەكەت بىگىرەۋە، بەلكو عىبىرەتى لىۋەرگىن."

هەبىن، تا چاكە كارەكان بە خراپە كارەكانەو تاقىبكاتەو، سوننەت و ياساى نەگوڧرى خوا لە ناو بوونەوهرانى وەهاىە كە ئىبلىسىك هەبىت وەسەسە بخاتە دلى خەلك و خەبات و هەولدان و كىشمەكىش لەنىوانىان بىت، بەجوړىك چاكەو خراپە بو تاقىكردنهو بىت. نەگەر خواى گەورە وىستىباىە هەموانى لەسەر هىداىەت و تەقوا كۆدە كردنهو.

نەوە برىارى خواىە دەبى نەو مىللانىيانە وەكو ياساى نەگوڧرى ژيان بىننەو، بوئەوەى تاقىكردنهو كە بە رىچكەى درووستى خویدا بروات. نەم تاقىكردنهو كەش بو سەر كەوتنى دونىاو قىامەتە، بو دونىا چونكە لەو مىللانىيانە دەتوانن داهىنانى چاك دابەينن و خزمەتى گەورەى مرؤفاىەتى پىبكەن، مرؤفە چاك و خراپە كانىش دەر كەون. بو قىامەتىش نەگەر چاكەو خراپە نەبىت، چون كەسىكى چاكەخواز لە كەسىكى شەرانگىزو خراپەوىست جىادە كرئەو.

ياز دەبىم: لە حالەتى روودانى نەم كارەساتە بە نازارەدا، دەر كەوت هەم لە رووى مەعنەوىيەو هەم لە رووى بەرگەرى لاشەو، لاىەنى ئىمانى رۆلىكى گەورە دەبىنەت، بوىە چون لە ولاتانى مسولماننشىن، زانايان و بانگخوازن دەستيان داىە ناموژگارى و بەرز كردنهو وەى وەى خەلك، پىاوان و رىبەرانى دىنەكانى دىكەش هەمان شتىان كرد، هەم مەعنەوىياتيان

بەرزەدە كىردنەۋە، ھەمىش داۋايان دە كىرد مەرۋقە كان لە خەۋى
يە كتر نازاردان و سوو كايە تىكرىدن بە بە ھاكان ھەلستەنەۋە، ئەمە
گەيشتە ناستى سىياسىيە كانىش، بۆنمۇنە لە و كاتەى ئەمىرىكا
بە ھىزىرتىن ۋلاتى دونيا بوو، دۆنالدى ترامپى سەرۋكى ۋلات لە
يە كەم شەۋدا داۋاي لە ئەمىرىكىيە كان كىرد نوپۇز دوعا بىكەن،
كاتىكىش شۆپنە گىشتىيە كان داخىران، پىنسى جىگىرى رايگە ياند
تەكايە دىندارى خۇتان بە شىۋەى ئۇنلاين لە گەل كلىساكان
ئەنجام بەدن، تا گوتى سەرۋكىش بە شىۋەى ئۇنلاين كارەكەى
خۇى دەكات.

بۇ مسۇلمانان ھەر زۇر ناسانتىر بوو، چۈنكە مسۇلمانان
بروايان وايە ھەمۇو شۆپنىك مەزگەۋتەۋ لە ھەمۇو شۆپنىك
دەتۋانى نوپۇز بىكەيت و بىپارىيەتەۋە.

مەبەست ئەۋەيە دونيا ھەرچەندە گۇرانكارى بەسەردا يىت،
بەلام لەبەرئەۋەى مەرۋق بە زىگماك باۋەردارە قەت بەيى نايىن
ناژىيىت، بۆيە داۋى ئەم رووداۋانە پىۋىستە دەسەلاتداران بىر لە
گىرنگىدان بە پەرۋەردەى نايىنى بىكەنەۋە، بەجۇرىك نەكەرتە
شامرازى كەسانىكى مشەخۇرى خۇپەرىست، لە ھەمان كاتدا
خەللكە كە دوور لە دىن لە فەپاغ و بۇشايى نەژىن، چۈنكە
دواجار نايىن پىۋىستىيەكى ھەتمى ژيانى مەرۋقە، ھەم لە روۋى
مەنەۋىيەۋە ھەم لە راگرتنى ھاسەنگى ئەخلاقى.

دوازدهم: باشتىن دەر فەتىشە بۆ گەپانەۋى باۋەرداران
بۆلای خوا، وازەيتان لە (رىباو زىناو مالىخواردن و ئارەق بىرەو
قوماو دىزىن و خىانەت و تەمبەلى و ئاپاكى و پەيۋەندى
ھەرام...) تەۋاۋى كەردەۋە خراپەكان.

ھەرۋەھا كاتى دوعاۋا پارانەۋىيە لە خوا، چونكە ئەمە لە
كاتىكدا بۆ باۋەرداران دەيىتە رەھمەت كە بەخۇدا بچنەۋەو
پەشيمان بىنەۋەو دەست بە پارانەۋەو لالانەۋە بكن، بۆئەۋى
رىكارە ھۆكارىيەكان و سەداى (نزاو پارانەۋە) دوو بالى
رزگار بوون بن، ئەگىنا ھىچ سوودىكى بۆيان نايىت، دۆخى
ئەوانىش ۋە كو خەلكى تر دەيىت، خۋاى گەۋرە كە باسى ئەو
رووداۋە نازارىە خشانە دەكات دەفەرموۋىت: ﴿لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾
[الحشر ۲۹] [الأعراف ۱۷۶]. واتە: "بەشكو بىرىكەنەۋەو تىبگەن".

﴿لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ﴾ [الأَنْعَامُ الآية ۶۵]. واتە: "بەشكو تىبگەن و
وردبەنەۋە لىيان و بگەپتەنەۋە سەر رى راست".
﴿لَعَلَّهُمْ يَذَكَّرُونَ﴾ [الأعراف الآية ۱۳۰]. واتە: "تا بەشكو
داچلەكتىن و بە خەبەر بىنەۋەو پەند ۋەرگرن".

﴿لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ﴾ [الأعراف الآية ۱۶۶]. واتە: "سا بەلكو ئەوانىش
خۇپارىزن لە نافەرمانى خوا".

﴿لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾ [الأعراف ۱۶۸] [الرؤم ۴۱] [السجدة ۴۱] [الأخفاف]. واتە:
"سا بەلكو بگەپتەنەۋە و واز بىنن".

﴿لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ﴾ [الأنعام الآية ١٤٢]. واتە: "سا بەلكو ليمان پارېنەۋەو بلائېنەۋە".

كەۋاتە كاتى بەخۇداچوونەۋەى يەكە يەكەمانە لەۋەى چەندە لە ئاست ئەو رووداۋە گەۋرەيە بوۋىن.

بەو پىرسىارە كۆتايى دىننن: ۋاز لە تەۋاۋى خەلكى دىكەت بېنەۋ تەنيا ئاۋرېك لە خۆت بدەۋەۋ راستگۇيانە ھەلسەنگاندنېك بوخۆت بىكە: (ئايا ئېستا ھەمان كەسەكەى جارانى، يان گۇپرانىكى گەۋرەت بەسەردا ھاتۋە؟).

سەرمۇر

ليۇبۇلد فايز گەۋرە بىريارى نەمسا، كە دواى مسولمانبون
 ناوى خۇي گۇرى بۇ (موحه مەد نەسەد) باسى ناسورى و
 نەھامەتییە كانى دواى جەنگى جیھانى یە كەم دەكات، چۆن
 كۆمەلە پرسیكى گرنىگ لە ئەوروپا بېوونە رۆژەفى ناو خەللىكى
 بەتایبەتتى گەنجان، چاكسازىخوۋازان و شۆرشگىران و شیوعى و
 ھەمسو رەۋتەكان دەیانەۋىست رىنگایەك بدۆزنەۋە خەللىكى بەرەو
 بەختەۋەرى ببات و نەھامەتییەكان تىپەرپىتن.

ئىنجا دىتە باسى خەللىكە دىندارە كلاسكىكەكان دەلئىت:
 "ئەۋان تەنیا ئەۋەیان دەزانى كۆمەلە سىفاتىك، كە ھەلقولوى
 ھەلسوكەۋتى مەرۋفانەۋ داب و نەرىتى فىكرى خۇیانە، بىدەنە
 پال خودا، كە بە تىپەرپوونى كات وشك و بى مانا مانەۋە".

ھەرۋەھا باس لەۋە دەكات، چۆن گەنجه كانى ھاۋتەمەنى
 بەراوردیان لەنىۋان ئەۋ سىفاتەنە كىردوۋە، كە مەرۋقەكان بەسەر
 خۇيان دابراندوون، لەگەل ئەۋ واقىعە ناخۇش و ئازارەخش و
 بى ھىۋايە ھەبۋە، كەۋتوونەتە پرسیار: "ھىزىك چارەنۋوسى
 ئىمەى بەدەستەۋە بىت دەبى جىاۋاز بىت لەۋ سىفاتانەى
 مەرۋقەكان بۇ خۇيان دانائە. كەۋاتە بەم جۆرە بىت ديارە خودا
 بوونى نىيە".

بەگۈرەى ئەم قىسەيە بىت يەكىك لە ھۆكارەكانى

سەرھەلدىنى ئىلھادى بى دىنى و دارمانى رەشت و
 بلاۋىونەۋى فەسادى ئەخلاقى و ھەلۋەشانەۋى بەھا
 كۆمەلەيەتتە نەرتىيەكان، بۇ ئەۋ تەفسىرانە دەگەرپتەۋە كە
 بەشىۋى بىر كىردەنەۋى مەرۋفەكان بۇ خويان لىكداۋەتەۋە.
 بەتايىبەتى كە لەگەل نازارەكان بەراوردىان كىردۈۋە، كە ۋەك لەۋ
 نوۋسىنە روۋنمان كىردەۋە بەھىچ شىۋەيەك لە ئىسلام جىگەى
 نايىتەۋە. چۈنكە خوا دونىاي بە ياساى نەگۈر بەستۈتەۋە،
 ياساكانىشى تەنيا (جاروبار) ۋەكو موعجىزەيەك بۇ پىغەمبەرانى
 دەشكىنەت. دواى پىغەمبەرانىش دەرگاى موعجىزە داخراۋە. بۇيە
 ناشى مەسۇلمانان بە ھەۋەسى خۇيان ھەرچى روۋىدا بە نەرتى
 بدەنە پال خوا، بەلكو پىۋىستە بىكەنە دەروازىيەك بۇ ناسىنى
 ياسا خودايىيەكان و چارەسەر كىشەكان لەژىر رۇشناى
 پەيامى جوانى ئىلاھى. بۇنمۈنە دواى ئەۋى ئەۋ بەشدارىيە
 گەۋرەى پىزىشك و پەرستارو زانا مەسۇلمانەكان لە ھاۋكارى
 خەللى توۋشبوۋى ئەم نەخۇشىيە ھەرۋەھا پىشانەكانى رىكارو
 رىنمايە جوانەكانى ئىسلام، ئىستا خەرىكە تىگەيشتىنى ھەموو
 دونىا بەرامبەر ئىسلام دەگۈرپت. بەپىچەۋانەۋە خەرىكە ھەموۋان
 لۇمەى چىن دەكەن كە دروستى كىردۈۋە، يان ئەگەر
 دروستىشى نەكردىت زانىارى تەۋارى نەداۋەتە ۋلاتان تا باشتىر
 خۇيان پىارېژن. ئەگەر ئىمە (بەگۈرەى ئەقلى خۇمان) بىدەينە
 پال خوا، كەۋاتە لەبرى چىن دىنەكەمان و خۇمان دەخەينە بەر

لۆمە، كە نەك چارەسەر، بەلكو ویرانی دەكەین. لەبرى
 نەیشکردنى وەك تۆلەى خودایى كە هېچ مەرجەكانى تېدا
 نىيە، با بە پەيامى ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾^(۱۷)
 [الانباء: ۱۰۷] مامەلە بکەین، دەرمانى دەرەدان، تیمارى برینان،
 نارامى دلان، ناسودەيى مالان بین.

سەرىچاۋەكان

قورئانى پىرلار

- ۱- الأوبئة والتأريخ المرض والقوة والإمبريالية، شلدون واتس، ترجمة: أحمد محمود عبد الجواد، المركز القومي للترجمة - القاهرة - مصر. الطبعة الأولى، ۲۰۱۰م.
- ۲- آيات قرآنية وسنن ربانية، عبد العزيز كحيل، دار الخلدونية - الجزائر.
- ۳- التحرير والتنوير، محمد الطاهر بن محمد بن محمد الطاهر بن عاشور التونسي، الدار التونسية للنشر - تونس، ۱۹۸۴م.
- ۴- تيسير الكريم الرحمن في تفسير كلام المنان، عبد الرحمن بن ناصر بن عبد الله السعدي، تحقيق: عبد الرحمن بن معلا اللويحق، مؤسسة الرسالة - بيروت - لبنان، الطبعة الأولى ۱۴۲۰هـ - ۲۰۰۰م.
- ۵- روح المعاني في تفسير القرآن العظيم والسبع المثاني، شهاب الدين محمود بن عبد الله الحسيني الألوسي، تحقيق: علي عبد الباري عطية، دار الكتب العلمية - بيروت - لبنان، الطبعة الأولى، ۱۴۱۵هـ.
- ۶- زهرة التفاسير، محمد أبو زهرة، دار الفكر العربي - القاهرة - مصر.
- ۷- سنن الله في الأمم من خلال القرآن الكريم، د. حسن بن صالح الحميد، دار الهدى النبوي، مصر - دار الفضيلة - السعودية، الطبعة الثانية، ۱۴۳۲هـ - ۲۰۱۱م.
- ۸- فتح الباري شرح صحيح البخاري، أبو الفضل أحمد بن علي بن حجر العسقلاني الشافعي، دار المعرفة - بيروت - لبنان، ۱۳۷۹هـ.

- ۹- فيصل التفرقة بين الإسلام والزندقة، حجة الإسلام أبو حامد الغزالي،
الطبعة الأولى، ۱۴۱۳ھ - ۱۹۹۲م.
- ۱۰- في ظلال القرآنك سيد قطب إبراهيم حسين الشاربي (المتوفى:
۱۳۸۵ھ)، دار الشروق - بيروت - القاهرة، الطبعة السابعة عشر -
۱۴۱۲ھ
- ۱۱- گەشتى عدقل، د. عەمەر شەرىف، و: مزەفەر عەولاقەسرى،
نوسینگەى تەفسىر - ھەولتەر - ھەرىمى كوردستان/ عىراق، چاپى دووھ،
۱۴۳۹ھ - ۲۰۱۸م.
- ۱۲- لماذا أنا مسلم، خالد باظه، نيوبوك - القاهرة - مصر، الطبعة الأولى،
۲۰۱۹م.
- ۱۳- محاسن التأويل، محمد جمال الدين بن محمد سعيد بن قاسم الحلاق
القاسمي، تحقيق: محمد باسل عيون السود، دار الكتب العلمية - بيروت -
لبنان، الطبعة الأولى، ۱۴۱۸ھ
- ۱۴- مشكلة الشرّ ووجود الله، د. سامي العامري، تكوين للدراسات
والأبحاث - الخبر - المملكة العربية السعودية، الطبعة الثانية، ۱۴۳۷ھ -
۲۰۱۶م.
- ۱۵- مفاتيح الغيب، أبو عبد الله فخر الدين محمد بن عمر بن الحسن بن
الحسين التيمي الرازي، دار إحياء التراث العربي - بيروت - لبنان، الطبعة
الثالثة، ۱۴۲۰ھ
- ۱۶- المفردات في غريب القرآن، أبو القاسم الحسين بن محمد (الراغب
الأصفهاني)، تحقيق: صفوان عدنان الداودي، دار القلم، الدار الشامية - دمشق
بيروت، الطبعة الأولى، ۱۴۱۲ھ
- ۱۷- مفهوم السنن الربّانية، د. رمضان خميس زكي، مكتبة الشروق
الدولية - القاهرة - مصر، الطبعة الأولى، ۱۴۲۷ھ - ۲۰۰۶م.

۱۸- نووری نەمر، محمد فتح الله گولەن، دەزگای عیرفان، چاپی سییەم،

۲۰۱۳.

19- Great Planet, Chrisine Lindop, Oxford

20- CAN THE POWER OF PRAYER ALONE STOP A PANDEMIC LIKE THE CORONAVIRUS? EVEN THE PROPHET MUHAMMAD THOUGHT OTHERWISE | OPINION, CRAIG CONSIDINE, www.newsweek.com, ON 3/17/20 AT 1:06 PM EDT.

21- <https://www.rightwingwatch.org/post/rick-wiles-the-coronavirus-is-an-end-times-plague-sent-by-god-to-purge-the-world-of-sin/>

22- <https://arabic.euronews.com/2020/01/29/rik-wiles-pastor-coronavirus-outbreak-death-angel-usa-florida-divine-punishment-china>.

23- <https://www.irfaasawtak.com/extremism/535914>

ناوەرۆك

- پىشەكى: ۵
- نايا كۆرۈنۈش تۆلەلى خوايە؟ ۷
- قەشەيەكى ئەمىرىكى: ھۆكارەكى يېدىنى و ئىلحادە ۸
- پياونكى ئايىنى ھىندۇس: ۹
- خاخامىكى جوو: ۱۰
- زانايانى مەسۇلىان: ۱۱
- ياسا نەگۈرۈ جىگىرەكان: ۱۵
- ئەم رىسا نەگۈرۈنە بۇچى؟ ۲۴
- يەكەم: خواناسىن: ۲۵
- دوۋەم: پىغەمبەرناسىن: ۲۷
- سىيەم: ھاۋسەنگى ياساى ژيان: ۲۹
- چوارەم: دەرختى خۇشپەكان: ۳۰
- پىنجەم: وىستى چاكەو داھىنان: ۳۳
- شەشەم: پاراستى شىكۈى مەزۇف: ۳۴
- ھەۋتەم: تاقىكردەنەۋەى دۇنيائى و ئاخىرەت: ۳۶
- ھەشتەم: رەۋشتناسى: ۳۸
- تۆيەم: ئىزاۋادى: ۳۹
- دەيەم: گەپرانەۋە: ۳۹
- يازەم: لىخۇشبوۋنى گوناھ ۴۱
- دوازەھەم: سزادانى تاۋانباران. ۴۱
- سىزەدەھەم: پاداشتكردەنەۋە. ۴۲
- بەلاۋ كارەساتەكان: ۴۵

- ۴۵..... يەكەم: كارەساتە سرووشتىيە كان.
- ۵۱..... دووهم: كارەساتە مروڤكرده كان.
- ۵۲..... چۈن بەلا دەيىتە تاقىكردەنەۋە؟
- ۶۰..... ئايا كۆرۈنۈش تۆلەي خوايە؟
- ۶۰..... خۇتان ھۆكارى نەھامەتییە كان:
- ۶۲..... بەلا بۇجى؟
- ۷۳..... كاتىك بەلايەكە دەيىتە فیتنەيەكى گشتى:
- ۷۶..... نەخۇشىي و تۆلەي خودايى:
- ۷۷..... چ كاتىك سزاي خوايى دىت؟
- ۸۴..... پەند لە رابردوو ۋەرگرن:
- ۸۷..... كىن سەربازەكانى خوا و چۈن پىشتىۋانى باۋەپداران دەكەن؟
- ۸۷..... يەكەم: باۋەپداران.....
- ۹۱..... دووهم: فرىشتە كان.....
- ۹۷..... سىيەم: باۋ باران.....
- ۱۰۰..... ئايا ئەو سزايانە دووبارە دەبنەۋە؟
- ۱۰۷..... ئايا كۆرۈنۈش تۆلەي ئىگۈرەكان بوو؟
- ۱۲۳..... ئەي چۈن لىكى بدەينەۋە؟
- ۱۴۲..... سەرمۇر.....
- ۱۴۵..... سەرجاۋە كان.....
- ۱۴۹..... ناۋەپۆك.....

كۆرۈنا

كە بۇ يەكەمجار ڧايرۇسى كۆرۈنا (كۆڭۈل 19) لە چىن دەرگەوت، لە پوانگەي ئاينىيەو ۋە كۆمەنە پىرسىكى گىرنگى بەدۋاي خىدا ھىنا، كەسائىك راستەوخۇ ۋەكو تۆلەي خۇدا تەڧسىرىيان دەكرەو، كەسائىكى دىكە بەپىچەۋانەو پىكەنىيان بەم قسانە دات، دەرەنجام گىتوگۈيەكى زۆرى بەدۋاي خۇيدا ھىنا.

بەجۇرىك كۆمەلىك لىكۆلىنەو بەدۋادچوونى وردى بەدۋاي ھىنا، بۇ ۋەلامى پىرسىارە ھەرە گىرنگەكان: ئايا ئەمە تۆلەي خۋايە، ئەگەر تۆلەي خۋايە بۇ بەم شىۋازەو لەم كەتەو لەو ناۋجەيە سەرى ھەنە.

ئەي ئەگەر تۆلەي خۇدا نەبىت، چ قسەيەك لەسەر ئەو ئايەتەنەي قورئان دەكەن كە راستەوخۇ نەخۇشى ۋەدردو بەلەي ۋەكو تۆلەي خۇدايى تەڧسىر كىرۋەتەو. ئايا كاتىك زولمۇ ستەم دەگاتە لوتكە، خۋاي گەۋرە لەسەر بەندە ستەملىكراۋەكانى ۋەدەنگ نايەت ۋەزەبىيان بۇ نانپىرىت.

ھەرۋا چ پەيوەندىيەك لەنىۋان نەخۇشى ۋە تاقىكىرنەۋى خۇدايى ھەيە، ئەمەش نە تەنبا بۇ نەخۇشىيەكى ۋەكو كۆرۈنا، بەلكو ھەموو ئەو كارەساتەنەي روۋدەدەن لە لاڧاۋو ھەرتىشقەو بروسك ۋە بوۋمەلەرزەو قاتى ۋە قىرى ۋە بىرسىيەتى. ئايا باشتىر نەبوو خۋاي گەۋرە رىگە لەو ئازارەنە بگىرىت، كاتىكىنىش روۋدەدات بۇ بەلەيەكان بە گىشتى دىن ئەو پىۋەرەنە چىن بەلەيەكى گىشتى بەرەو روۋى مەۋقايەتى دىنلىت، ھەموۋان دەگىرىتەو. لەم لىكۆلىنەۋەدا نووسەر تىشك دەخاتە سەر باشتىر لىكەنەۋەو تىگەيشتىن بۇ ئەم نەخۇشىيە ھاۋشىۋەكانى لەژىر رۇشنايى قورئانى پىرۋۇزا، ھەرۋەھا گىرنگىرىن ئەو ۋانئەي لىيەۋە ۋەردەگىرىن.

لرخى 3.000 دىنار

9 789922 632193

نوسىلگى تەڧسىر

بۇ پلاۋىردەۋە

ھەۋلەر - شەۋەش، ۴۰مەترى تەڧىش مەترى چۋا

f t w i n s /TafseerOffice

+984 750 818 08 68

www.al-tafseer.com

tafseeroffice@yahoo.com